

Delovni zvezki Urada RS za makroekonomske analize in razvoj
ISSN: 1318-1920

Izdajatelj:

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
Gregorčičeva 27, 1000 Ljubljana.

Tel: (+386) 1 478 10 12

Fax: (+386) 1 478 10 70

E-mail: publicistika.umar@gov.si

Mnenja in zaključki, objavljeni v prispevkih v publikaciji Delovni zvezki UMAR, ne odražajo nujno uradnih stališč Urada RS za makroekonomske analize in razvoj.

<http://www.gov.si/umar/public/dz.php>

Odgovorna urednica: Eva ZVER

Prevod povzetka: Tina POTRATO

Lektoriranje povzetka: Dean JESSON

Lektoriranje: Služba za prevajanje in lektoriranje Generalnega sekretariata Vlade RS

Tehnična urednica, prelom: Ema Bertina KOPITAR

Distribucija: Katja FERFOLJA

Tisk: SOLOS, Ljubljana

Naslovnica: Sandi RADOVAN, Studio DVA

Naklada: 200

Ljubljana, 2006

mag. Ana Tršelič Selan

Metodološke značilnosti ankete o porabi gospodinjstev v Sloveniji in Evropski uniji

Delovni zvezek 7 / 2006

Kazalo

Povzetek	9
Summary	10
1 Uvod	11
2 Gospodinjstva in anketa o porabi gospodinjstev	12
2.1 Gospodinjstva in njihova potrošnja	12
2.1.1 Opredelitev gospodinjstva	12
2.1.2 Opredelitev potrošnje	13
2.1.2.1 Teorije o potrošnji	15
2.2 Anketa o porabi gospodinjstev	17
2.2.1 Opredelitev in namen ankete ter njeni uporabniki	17
2.2.2 Pregled vodenja ankete o porabi gospodinjstev	18
2.2.2.1 Evropa	18
2.2.2.2 Slovenija	21
2.2.2.3 Drugod po svetu	21
3 Anketa o porabi gospodinjstev v EU	23
3.1 Metodologija	24
3.1.1 Definicije	24
3.1.2 Struktura in vsebina ankete	27
3.1.2.1 Obdobje vodenja dnevnika in referenčno obdobje	27
3.1.2.2 Anketni instrumenti	27
3.1.3 Najpomembnejše spremenljivke APG in uporabljene klasifikacije	28
3.1.4 Vzorčenje, uteževanje in kontrola podatkov	30
3.1.4.1 Zajetje in vzorčenje v APG	30
3.1.4.2 Kontrola in uteževanje podatkov	33
3.1.5 Spremljanje potrošnje gospodinjstev in njihovih izdatkov za potrošnjo	35
3.1.5.1 Mejni primeri in priporočila Eurostata za njihovo obravnavo	38
3.1.6 Spremljanje dohodka gospodinjstev	45
3.2 Ocena izvedbe zadnjega kroga anketiranja v EU	46
3.2.1 Usklajenost APG s sistemom nacionalnih računov	46
3.2.2 Usklajenost APG med državami EU in njena primerljivost v času	52
3.2.2.1 Usklajenost in primerljivost APG med državami EU	52
3.2.2.2 Primerljivost APG v času	54
3.3 Naslednji anketni krog in možnosti nadaljnega razvoja APG v EU	54
3.3.1 Novosti APG 2005 in priporočila Eurostata	55
3.3.2 Priprava novih članic za sodelovanje v naslednjem krogu izvajanja ankete	56
4 Slovenska anketa o porabi gospodinjstev	57
4.1 Metodologija	57
4.1.1 Definicije	58
4.1.2 Obdobje vodenja dnevnika, referenčno obdobje in anketni instrumenti	58
4.1.3 Vzorčenje	59
4.1.4 Koncept dohodka potrošnje	60
4.1.5 Kontrola, uteževanje in pripisovanje (manjkajočih) podatkov	61

4.2 Uskajenost slovenske APG s sistemom nacionalnih računov	62
4.3 Pomanjkljivosti in možnosti nadaljnega razvoja APG v Sloveniji	64
5 Sklep	65
6 Literatura	67
7 Viri	72
Priloge	73

Seznam tabel, slik in okvirjev

Tabela 1:	Opredelitev gospodinjstva	25
Tabela 2:	Opredelitev nosilca gospodinjstva	26
Tabela 3:	Koncept potrošnje uporabljen v državah EU	38
Tabela 4:	Merjenje izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo v APG glede na Eurostatova priporočila	39
Tabela 5:	Praksa držav članic EU pri merjenju lastne proizvodnje, APG referenčno leto 1999	40
Tabela 6:	Pomembnost APG kot enega od virov podatkov za nacionalne račune, referenčno leto 1999	49
Tabela 7:	Struktura izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo, referenčno leto 1999 (v %)	51
Tabela 8:	Razlika v strukturnih deležih potrošnje po namenu, APG in ESR, referenčno leto 1999	52
Tabela 9:	Primerjava izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po APG in nacionalnih računih, leto 2000	63
Slika 1:	Velikost vzorca in vzorčna stopnja v EU, referenčno leto 1999	30
Slika 2:	Stopnje odgovora APG v državah EU, referenčno leto 1999 (v %)	33
Slika 3:	Elementi izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo	37
Okvir 1:	Najpomembnejše spremenljivke APG	29
Okvir 2:	Različni vidiki potrošnje gospodinjstev	36
Okvir 3:	Individualni izdatki za končno potrošnjo države	36
Okvir 4:	Osnovni elementi dohodka gospodinjstev	45
Okvir 5:	Prednosti in slabosti APG v luči njene uporabe za namene nacionalnih računov	47

Seznam tabel in slik v prilogi

Glosar izrazov	75	
Tabela 1:	Člani gospodinjstva, referenčno leto 1999	76
Tabela 2:	Referenčno obdobje in obdobje vodenja dnevnika v novih članicah EU, referenčno leto 1999	78
Tabela 3:	Enota opazovanja in zajetje APG v novih članicah EU, referenčno leto 1999	78
Tabela 4:	Vprašalniki, intervjuji in vzorčni okviri v starih članicah EU, referenčno leto 1999	79
Tabela 5:	Anketni instrumenti v novih članicah EU, referenčno leto 1999	80
Tabela 6:	Dnevnik v starih članicah EU, referenčno leto 1999	81
Tabela 7:	Glavne značilnosti vzorčenja in stopnje odgovora po državah EU, referenčno leto 1999	82
Tabela 8:	Stratifikacija APG po državah EU, referenčno leto 1999	83
Tabela 9:	Postopki kontrol po državah EU, referenčno leto 1999	84
Tabela 10:	Postopki uteževanja po državah, referenčno leto 1999	85
Tabela 11:	Zajetje plač v naravi po državah EU, referenčno leto 1999	86
Slika 1:	Primeri porazdelitve referenčnih obdobj čez vse anketno leto, referenčno leto 1999	77

Statistična znamenja in okrajšave

ADS	anketa o delovni sili
APG	anketa o porabi gospodinjstev
BDP	bruto domači proizvod
COFOG	klasifikacija funkcij države (angl. Classification of the Functions of Government)
COICOP	klasifikacija individualne potrošnje po namenu (angl. Classification of Individual Consumption By Purpose)
CPI	indeks cen življenjskih potrebščin (angl. Consumer Price Index)
CRP	centralni register prebivalstva
DG SANCO	Generalni direktorat za zdravje in varstvo potrošnikov (angl. Directorate Generals for Health and Consumer Affairs)
DGEMPL	Generalni direktorat za zaposlovanje (angl. Directorate Generals for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities)
ECB	Evropska centralna banka (angl. European Central Bank)
ECHP	evropski panel gospodinjstev (angl. European Community Household Panel)
EFTA	Evropsko združenje za prosto trgovino (angl. European Free Trade Association)
ESR	evropski sistem računov
EU	Evropska unija
EU-SILC	statistika dohodka in življenjskih pogojev (angl. European Statistics on Income and Living Conditions)
GNP	bruto nacionalni proizvod (angl. Gross National Product)
HBS	anketa o porabi gospodinjstev (angl. Household Budget Survey)
HICP	harmoniziran indeks cen življenjskih potrebščin (angl. Harmonised Index of Consumer Prices)
ICSE	standardna klasifikacija položajev v zaposlitvi (angl. International Classification of Status in Employment)
ISCED	mednarodna klasifikacija izobraževanja (angl. International Standard Classification of Education)
ISCO	standardna klasifikacija poklicev (angl. International Standard Classification of Occupations)
NACE	statistična klasifikacija gospodarskih dejavnosti (angl. Classification of Economic Activities in the European Community)
NMS-10	nove članice EU (angl. New Member States)
NPISG	nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva
NR	nacionalni računi
NUTS	standardna klasifikacija teritorialnih enot (angl. Nomenclature of Units for Territorial Statistics)
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (angl. Organisation for Economic Cooperation and Development)
PHARE	Pomoč za gospodarsko prestrukturiranje v državah srednje in vzhodne Evrope (angl. Assistance for Economic Restructuring in the Countries of Central and Eastern Europe)
PPP	pariteta kupne moči (angl. Purchasing Power Parity)
PPS	standard kupne moči (angl. Purchasing Power Standards)
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
ZDA	Združene države Amerike
ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Kratice izdatkov gospodinjstev po namenu porabe (klasifikacija COICOP)

cp 01	hrana in brezalkoholne pijače
cp 02	alkoholne pijače in tobak
cp 03	obleka in obutev
cp 04	stanovanje, voda, elektrika, plin in drugo gorivo
cp 05	pohištvo, gospodinjstva oprema in storitve
cp 06	zdravje
cp 07	promet
cp 08	komunikacije
cp 09	rekreacija in kultura
cp 10	izobraževanje
cp 11	hoteli, kavarne in restavracije
cp 12	raznovrstni proizvodi in storitve

Kratice držav Evropske unije

A	Avstrija
B	Belgija
CZ	Češka
CY	Ciper
D	Nemčija
DK	Danska
E	Španija
EE	Estonija
GR	Grčija
F	Francija
FIN	Finska
HU	Madžarska
IE	Irska
IT	Italija
L	Luksemburg
LT	Litva
LV	Latvija
MT	Malta
NL	Nizozemska
P	Portugalska
PL	Poljska
S	Švedska
SI	Slovenija
SK	Slovaška
UK	Velika Britanija

Povzetek

Anketa o porabi gospodinjstev (v nadaljevanju APG) je vzorčna anketa, prek katere razpolagamo s paleto informacij o gospodinjstvih, in ki se izvaja v večini držav, tudi v Sloveniji in Evropski uniji. Osnova vsem evropskim nacionalnim anketam so Eurostatova metodološka priporočila in smernice, ki jih članice, tudi Slovenija, nato kar najbolj prenesejo v svoje nacionalno izvajanje anket.

Začetki izvajanja APG v Sloveniji segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja, podobno dolgo kot pri nas pa poznajo APG tudi v preostalih novih članicah EU. V stari petnajsterici ima veliko daljšo tradicijo, saj jo ponekod vodijo že od sredine devetnajstega stoletja. Doslej je bil z vsakim anketnim krogom na ravni celotne EU dosežen velik napredek, kljub temu pa so pred članicami in Eurostatom kot koordinatorjem projekta vedno novi izzivi in priložnosti za izboljšanje kakovosti anketnih informacij. Eurostat, ki delo z anketo na ravni EU organizira in vodi, si namreč v sodelovanju z nacionalnimi statističnimi uradi držav članic že vrsto let prizadeva za izboljšanje kakovosti statistike APG, pri tem pa sledi dvema ciljema: doseči optimalno usklajenost anketne metodologije z metodologijami drugih bolj kompleksnih in celostnih statističnih okvirov (in posledično kar se da dobro primerljivost anketnih podatkov s podatki teh statistik), ter čim večjo primerljivost anketnih podatkov med članicami EU.

Poskus doseči čim boljše usklajenost ankete z nacionalnimi računi je ena glavnih značilnosti vseevropske APG, kar ji na nekaterih področjih odlično uspeva, na drugih pa precej manj. Največje poenotenje obeh sistemov je opaziti pri opredelitvi dveh najpomembnejših anketnih spremenljivk, zasebnih gospodinjstev in izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo, saj povsem temeljita na evropskem sistemu računov, obe statistiki pa kot standard pri razporeditvi izdatkov uporabljata tudi enotno klasifikacijo. Nasprotno dosega APG najslabšo primerljivost in usklajenost z ESR na področju t. i. mejnih primerov izdatkov gospodinjstev. Glede kakovosti in primernosti informacij APG za uporabo v nacionalnih računih na ravni celotne EU pa v splošnem velja, da je večina izdatkov v APG izkazanih nižje kot v nacionalnih računih; da so nekateri izdatki resno podcenjeni; da so opazne manjše razlike med APG rezultati in nacionalnimi računi pri izdatkih, ki jih gospodinjstva redno oziroma dokaj pogosto trošijo in nasprotno. Prav zaradi navedenih razlik in pomanjkljivosti APG bodo usklajevanja med APG statistiko in sistemom nacionalnih računov na ravni EU – pod okriljem Eurostata – potekala še naprej, in sicer na področjih, ki trenutno dosegajo najslabšo medsebojno usklajenost.

Z vidika statistike nacionalnih računov je slovenska APG povsem usklajena z Eurostatovimi priporočili in ne kaže nobenih večjih nepravilnosti. Veliko večji problem kot sama metodologija predstavljata našim statistikom nacionalnega računovodstva pravočasnost objave APG in velikost njenega vzorca. Med pomanjkljivosti slovenske APG pa je treba navesti še posebno veliko in specifično težavo vseh novih članic EU – (ne)merjenje pripisanih najemnin. Ta pušča za sabo še močno okrnjene možnosti korektno mednarodne primerjave ravni celotnih izdatkov gospodinjstev kot strukture njihovega trošenja. To pomanjkljivost bo zato, in zaradi Eurostatovih jasnih zahtev in priporočil s tega področja, treba čim prej odpraviti, za kar si po zatrdjanju statistikov oddelka APG z iskanjem primerne metode za slovenski najemni trg na SURS močno prizadevajo že zdaj.

Ključne besede: gospodinjstva, potrošnja, anketa o porabi gospodinjstev, metodologija, vzorčenje, nacionalni računi, Evropska unija, Slovenija

Summary

The Household Budget Surveys (hereinafter the HBS) are sample surveys that provide a wide range of information on households and are carried out in most countries around the world, including Slovenia and the EU. All national surveys conducted by EU countries are based on Eurostat's common methodological recommendations and guidelines. The member states are harmonising their national methodologies with these recommendations as best they can.

In Slovenia, as in the other new EU member states, the beginnings of the HBS date back to the 1960s. The fifteen old EU members have a much longer tradition in this field. Some started carrying out these surveys as far back as the mid-19th century. With each survey round carried out to date, great improvement has been achieved. Nevertheless, Eurostat, as the co-ordinator of the project, continually faces new challenges and opportunities for improving the quality of survey data. It organises and directs survey work at EU level and has been committed to improving the quality of HBS statistics in co-operation with the member states' national statistical offices for a number of years. Eurostat pursues two main objectives: to achieve optimum harmonisation of the survey methodology with the methodologies of other, more complex and comprehensive statistical frameworks (and consequently ensure the best possible comparability of survey data with the data from these statistics) and to ensure the highest possible comparability of survey data between EU countries.

The attempt to harmonise the HBS with national accounts is one of the main characteristics of the pan-European HBS. In some areas these efforts have been highly successful while in others results are less promising. The highest level of harmonisation can be seen in the concepts of the two main survey variables: private households and household final consumption expenditure. Both of these variables are based on the European System of Accounts, and both of the statistical systems use the same classification of expenditures. Conversely, the lowest comparability and coherence with the ESA has been achieved in the so-called borderline cases of household expenditure. Regarding the quality and adequacy of HBS data for use in national accounts at the EU level, it should be noted that most expenditures in HBS are lower than in national accounts, and some expenditures are seriously underestimated. In regular or frequent expenditures there are some minor differences between the results obtained by the HBS and the national accounts, while the corresponding differences in the less common expenditures are much bigger. Due to these differences and problems of comparability, the harmonisation between the HBS statistics and the system of national accounts at the EU level will continue under Eurostat's supervision, particularly in those areas where harmonisation is currently poorest.

With regard to the national accounts statistics, the Slovenian HBS is fully harmonised with Eurostat's recommendations and does not show any major inconsistencies. However, the timely release and sampling size of HBS data are a much bigger problem of the Slovenian national accounts statistics. Another deficiency of the Slovenian HBS is the (non-)measurement of imputed rentals, an area which is critical in all new EU members. This also seriously limits the possibilities for accurate international comparison of the overall level and structure of household expenditure. The collection of these data will therefore have to be brought into line with Eurostat's requirements and recommendations as soon as possible. According to the HBS department of the Slovenian Statistical Office, efforts to construct an appropriate method for analysing the Slovenian rental market are already well under way.

Key words: households, consumption, Household Budget Survey, methodology, sampling, national accounts, European Union, Slovenia

1 Uvod

Predmet delovnega zvezka je predstavitev ankete o porabi gospodinjstev, saj je poznavanje vsebine in strukture kot tudi pomanjkljivosti ankete ključnega pomena za vsakega uporabnika njenih podatkov. Anketa o porabi gospodinjstev (APG), ki je generičen izraz za širok izbor anket z različnimi imeni, poskuša zajeti in izmeriti življenjsko raven gospodinjstev, in sicer prek informacij o njihovih proračunih in razmerah, v katerih živijo. Je vzorčna večnamenska anketa, ki se izvaja v večini držav sveta, tudi v Evropski uniji in Sloveniji. Prek nje razpolagamo s paletto informacij o gospodinjstvih: o njihovih izdatkih, dohodku, varčevanju in zadolženosti, opremljenosti s trajnimi dobrinami, stanovanjskih razmerah ter mnogih demografskih in socialno-ekonomskih značilnostih.

Namen delovnega zvezka je:

- prikazati APG kot pomemben vir podatkov o gospodinjstvih in njihovi potrošnji ter prikazati pregled vodenja ankete v Sloveniji in drugod po svetu;
- predstaviti metodologijo APG pri nas in v EU v luči njene usklajenosti z nacionalnimi računi in mednarodne primerljivosti.

Kot podlago za nastanek delovnega zvezka sem uporabila domačo in tujo strokovno literaturo s področja potrošnje gospodinjstev in ankete o porabi gospodinjstev, še zlasti serijo metodoloških priročnikov Eurostata, dokumente delovne skupine APG na ravni EU in metodološka gradiva ter članke domačih statistikov.

Delovni zvezek je, razen prvega in zadnjega poglavja, ki sta namenjeni uvodnim oz. sklepnim mislim, razdeljen na tri temeljna vsebinska poglavja:

- Drugo poglavje obravnava opredelitev gospodinjstev in potrošnje (ter predstavitev najvidnejših teorij o potrošnji), predstavljen pa je tudi pojem ankete o porabi gospodinjstev, njen namen in cilj ter pregled vodenja APG po svetu, s poudarkom na Sloveniji in Evropski uniji.
- Tretje poglavje prikazuje metodološke značilnosti APG v EU. Največji del poglavja obravnava Eurostatove metodološke smernice o definicijah, strukturi in vsebini ankete, najpomembnejših spremenljivkah, postopkih vzorčenja ter samem anketnem spremljanju potrošnje in dohodka gospodinjstev. V zadnjem delu poglavja predstavljam kritični pregled usklajenosti ankete s sistemom nacionalnih računov in stanja na področju primerljivosti ankete med državami članicami EU, ter osvetljujem pomanjkljivosti in možnosti nadaljnega razvoja APG.
- Četrto poglavje predstavlja slovensko APG, njene metodološke značilnosti (tudi pomankljivosti), usklajenost s sistemom nacionalnih računov ter pregled možnosti za njen nadaljni razvoj.

2 Gospodinjstva in anketa o porabi gospodinjstev

Drugo poglavje obravnava opredelitev gospodinjstva in ankete o porabi gospodinjstev. V prvem delu predstavljam gospodinjstvo in njegove potrebe, katerih posledica je potrošnja, vzorce trošenja in najvidnejše teorije s tega področja, v drugem delu pa opredeljujem pojem ankete o porabi v gospodinjstvih, njen namen in cilj ter pregled njenega izvajanja po svetu, s poudarkom na Sloveniji in Evropski uniji.

2.1 Gospodinjstva in njihova potrošnja

Gospodinjstva so osnovne celice vsake ekonomije in združbe, razumevanje njihovega obnašanja pa je pomembno na mikro- in makroravni. Kot največji institucionalni sektor tvorijo glavnino vsakega gospodarskega sistema, v krožnem toku dohodka pa igrajo osrednjo vlogo pri prejemanju dohodka, ki ga dobijo v zameno za opravljeno delo, in pri njegovi porabi, pa naj ga namenijo v potrošne ali varčevalne namene (Economic accounts of European Union, 1999, str. 117).

2.1.1 Opredelitev gospodinjstva

Vsakdo pripada nekemu gospodinjstvu ali ga tvori sam, v njegovem okviru pa uresničuje in izpolnjuje svoje cilje in potrebe (Tršelič, 1999, str. 9). Gospodinjstvo kot majhna skupnost tesno povezanih posameznikov, kjer se sprejemajo odločitve glede na lastne želje in potrebe ter proračunske omejitve, se na splošno obnaša nekoliko drugače kakor sam posameznik (Lancaster, 1991, str. 106–112). Njegove odločitve se nanašajo predvsem na razporeditev časa med tržno in gospodinjsko proizvodnjo ter prosti čas (Ironmonger, 2003, str. 2–13). Gospodinjstva so potrošne in obenem proizvodne celice, saj niz dobrin, ki jih ni mogoče kupiti na trgu, proizvedejo sama (Deaton, Muellbauer, 1980, str. 245, v Machado, Cardoso, 2003, str. 5).

Dokaj pogosta predpostavka je, da sta gospodinjstvo in družina ista socialna enota ali da gre le za drugačen pogled na isto enoto. To naj bi bile majhne skupnosti, populacije ali skupine med seboj povezanih (s poroko, partnerstvom in/ali starševstvom) ljudi, ki živijo (običajno pod eno streho) in/ali delujejo skupaj kot osnovna celica (Friedman K., 1984, str. 47). Gospodinjstvo je enota potrošnje in reprodukcije delovne sile (Wong, 1984, str. 56). Vloga gospodinjstva kot potrošne enote izhaja iz načina človekovega življenja. Človek je družbeno bitje, v kar ga silijo biološki razlogi z željo po ohranitvi vrste, s tem namenom pa si ustvari družino. Družina je lahko par brez otrok, par z enim ali več otroki ali eden od staršev z enim ali več otroki. Pri tem ni pomembno, koliko je otrok star, bistveno je le, da še nima svoje družine. Osnovna funkcija družine je, da preživlja tudi tiste, ki še niso sposobni za lastno preživljanje ali niso več sposobni za to. Pri pojmu gospodinjstva¹ pa ne gre toliko za biološko skupnost oseb, ampak je v ospredju skupnost oseb, ki se v okviru danih možnosti skupno preživlja, po definiciji »skupaj stanuje in porablja svoj dohodek« (Šumi, 1980, str. 28). Organiziranje racionalne porabe razpoložljivih sredstev gospodinjstev za zadovoljevanje potreb v zvezi s človekovo biološko in družbeno reprodukcijo je torej osnovna značilnost in funkcija gospodinjstva (Green, 1971, str. 46).

Gospodinjstva so majhne skupine med seboj povezanih ljudi, ki živijo in/ali delujejo skupaj kot osnovna celica...

...njihova osnovna funkcija je organiziranje racionalne porabe razpoložljivih sredstev za zadovoljevanje lastnih potreb

¹ Gospodinjstva so kot potrošniki v ESR 95 (2.75) opredeljena kot majhne skupine oseb, ki so skupaj nastanjene, svoje dohodke in premoženje deloma ali v celoti združujejo, ki skupaj trošijo določene vrste blaga in storitev (največkrat stanovanjske storitve in hrano), doda pa se lahko še merilo obstoja družinskih ali čustvenih vezi.

2.1.2 Opredelitev potrošnje

Izraz potrošnja, ki ga Slovar slovenskega knjižnega jezika razlaga kot »*uporabljanje, izkoriščanje materialnih dobrin za zadovoljitev človekovih potreb*«, je povezan s pojmom dovršitve, saj glagol potrošiti pomeni »*znebiti se, uničiti, uporabiti oziroma narediti, da ni več razpoložljivih materialnih dobrin*«. V ekonomiji srečamo potrošnjo največkrat kot cilj in zaključek verige krožnega toka gospodarstva, ki ga začenja proizvodnja, nadaljujeta pa delitev in razdelitev dohodka.

Potrošnja gospodinjstev je z makrovidika največja samostojna komponenta izdatkovne strukture bruto domačega proizvoda, zaradi česar je njena vloga v vsakem gospodarstvu zelo pomembna. Kar ni porabljeno (in je privarčevano), je na drugi strani na voljo družbi za investiranje, investicije pa so gonilna sila dolgoročne gospodarske rasti (Samuelson, Nordhaus, 1998, str. 442). Potrošnja in varčevanje gospodinjstev sta zato ključna za razumevanje gospodarske rasti in poslovnih ciklov.

Sociološko gledano je potrošnja eden najpomembnejših in najvidnejših procesov, ki so zaznamovali pozni moderni oziroma postmoderne kapitalizem. S tem ko se vse več ljudi prej enači s svojim vzorcem trošenja kot z delom, ki ga opravljajo, lahko govorimo o novi, postmoderne dobi kapitalizma (Bocock, 2001, str. 109). Prav razvoj kapitalizma je imel za posledico razmah potrošniških možnosti, to pa je v dvajsetem stoletju privedlo do postopnega izboljševanja življenjskega standarda celotnega delavskega razreda (Henriksen, 1987, str. 380).

Potrošnja je proces človekove prisvojitve narave, skozi katerega se s preoblikovanjem in uničenjem stvari človek sam reproducira. Potrošnja naj bi potekala »zunaj dela« in bila prilagojena počitku in pasivnemu uživanju kupljenih dobrin, če pa govorimo o delu kot o prisvojitvi narave, potem je tudi potrošnja neke vrste delo (Preteceille, Terrail, 1985, str. 108–110). Je trifazni proces uporabe dobrin gospodinjstva, ki zajema prisvojitve potrošnih dobrin, njihovo uporabo (s čimer gospodinjstva vzdržujejo raven svoje blaginje) in odstranitev ostankov uporabljenih dobrin (Magrabi et al., 1991, str. 9).

Potrošnja in proizvodnja sta tesno povezani, saj vse človeške družbe trošijo, da bi preživele in proizvajajo, da bi lahko trošile (Marx, 1971, str. 202, v Preteceille, Terrail, 1985, str. 38). V mnogih gospodarstvih ostaja potrošnja še vedno osnovni cilj proizvodnje kakor so trdili že Smith, Fisher in Keynes (Lebergott, 1996, str. 7). Potreba po neki dobrini je ustvarjena z njenim dožemanjem oziroma zaznavo, zato proizvodnja proizvaja in ponuja objekte in navade porabe ter motive zanj (Marx, 1973, str. 92–93, v Preteceille, Terrail, 1985, str. 40).

Potrebe so vzvod trošenja in osnova vedenjskemu vzorcu trošenja vseh gospodinjstev. Po teoriji življenjskega cikla potrošnja gospodinjstev ni odvisna od dohodka, pač pa vplivajo na vrsto in količino potrošnje ter na vzorce trošenja okusi in potrebe gospodinjstev (Deaton, 1992, str. 26). Ločimo več vrst potreb, med drugim individualne potrebe vsakega posameznega člana gospodinjstva in kolektivne potrebe vseh njegovih članov. Nekatere so nujne za obstoj in preživetje, druge so kulturno in tradicionalno pogojene, spet tretje pa so povsem individualne in se razlikujejo glede na specifičen okus in preference posameznika ali gospodinjstva. Med najosnovnejše spadajo fiziološke potrebe (hrana, stanovanje, obleka, družina in družbene aktivnosti), poleg njih pa poznamo še potrebe po družbenem ugledu, razlikovanju in prepoznavnosti, estetičnosti, ustvarjalnosti in duhovnosti ter potrebe, ki nam jih je privzgojilo okolje: potrebe, ki izvirajo iz običajev, potrebe po vzbujanju pozornosti, potrebe po modnih dobrinah, potrebe po posnemanju in potrebe, ki jih v

Potrošnja je proces človekove prisvojitve narave, skozi katerega se s preoblikovanjem in uničenjem stvari človek sam reproducira...

... njen vzvod so potrebe, njena posledica pa blaginja gospodinjstev

Pri oblikovanju ravni celotne potrošnje gospodinjstev se s prepletanjem potrošnih prvin gradijo vzorci trošenja...

nas vzbudijo oglaševalci in proizvajalci. Prav zadnje se lahko neomejeno razvijejo in kot take zelo vplivajo na odločitve potrošnikov (Cochrane in Bell v Magrabi et al., 1991, str. 10).

Pri oblikovanju ravni celotne potrošnje gospodinjstva se s prepletanjem potrošnih prvin gradi vzorec trošenja (Magrabi et al., 1991, str. 9). Pri razlagi vzorcev potrošnje v gospodinjstvu sta se oblikovali dve znanstveni smeri. Ekonomisti se pri določitvi najvidnejših determinant osredotočajo predvsem na dohodek, relativne cene in premoženje, anketni analitiki in sociologi pa se v prvi vrsti opirajo na demografske spremenljivke (Lebergott, 1996, str. 47–56). Navade potrošnikov so povezane z različnimi oblikami družbene sfere, predvsem družinskimi in midsosodskimi odnosi ter zaznamovane s kulturo, simboliko in tradicijo (Preteceille, Terrail, 1985, str. 66). Na vzorce trošenja, ki se razlikujejo med posameznimi gospodinjstvi in tudi med državami, pomembno vplivajo ekonomski položaj gospodinjstva oziroma njegova kupna moč, osebne preference in želje, cene dobrin ter mnogi socialni in kulturni dejavniki, tradicija in običaji ter stopnja urbanizacije (Winqvist, 1999, str. 1; Didier, 1998, str. 2; Baudrillard v Bocock, 2001, str. 3).

Način sodobnega življenja se z razvojem kapitalizma in proizvodnje nenehno spreminja (Preteceille, Terrail, 1985, str. 66), z njim pa se spreminjajo tudi vzorci trošenja gospodinjstev. Počasi, a vztrajno, se večja delež storitev, kar se pričakuje tudi v prihodnje. Za to obstajajo tri razlage, v ozadju katerih so spremembe demografske strukture prebivalstva, povečevanje realnih sredstev gospodinjstev in spremembe relativnih cen različnega blaga in storitev (Blow, 2003, str. 1).

Potrošne dobrine lahko delimo glede na različna merila. Najosnovnejša delitev potrošnje gospodinjstev je na trajne in netrajne dobrine ter storitve. Druga, prav tako zelo osnovna delitev (po Kyrk, 1933), je na najnujnejše dobrine, ki jih človek potrebuje za preživetje in na luksuzne, ki niso nujno potrebne, in ne prispevajo k večji učinkovitosti, a naj bi izpolnjevale želena stanja posameznikov. Hawtrey (1925) je podobno opredelil dva tipa dobrin: »obrambne« in »ustvarjalne«. Prve naj bi preprečevale oziroma zmanjševale fizično neugodje, druge pa ustvarjale pozitivne užitke in zadovoljstva. Hoytova (1938) je analizirala življenjski standard v smislu treh tipov potrošnih prvin: fizioloških, konvencionalnih in osebnih. Fiziološke vključujejo ustrezno hrano, obleko in druge dobrine, ki povečujejo fizično zdravje in vitalnost. Med konvencionalne prvine je uvrstila potrošnjo dobrin, ki zadostijo potrebam po družbenem sprejetju, med osebne pa potrošnjo dobrin, ki jih posameznik izbere, ker so mu ljube (Magrabi et al., 1991, str. 10).

... pri tem pa obstaja neka predvidljiva zakonitost, kako gospodinjstva razdelijo svoje izdatke med različne dobrine

Niti dve gospodinjstvi ne porabita svojega dohodka povsem enako, kljub temu pa so empirične študije gospodinjstev pokazale, da obstaja neka predvidljiva zakonitost kako gospodinjstva razdelijo svoje izdatke² med hrano, obleko in druge dobrine (Samuelson, Nordhaus, 1998, str. 436). Tako naj bi revnejša gospodinjstva porabila svoje dohodke zvečine za najnujnejše dobrine kot so hrana in stanovanje. Prebivalstvo povečano kupno moč potem, ko zadovolji te osnovne potrebe, bolj usmerja v nakup drugih, luksuznih dobrin in ne živi, saj je pri porabi hrane fiziološko omejeno (Kovač, 2001, str. 13). Z naraščanjem dohodka gospodinjstev se tako med drugim povečujejo njihovi izdatki za rekreacijo in kulturo, počitnice ter avtomobile, večja pa se tudi varčevanje, ki naj bi bilo največja luksuzna dobrina.

² Razlika med izdatki in potrošnjo je v tem, da je potrošnja relativno enakomeren tok, medtem ko se izdatki pojavljajo nepovezano v določenih točkah v času (Nelson, 1996, str. 323). Izdatke gospodinjstev za končno potrošnjo po ESR 95 sestavljajo izdatki rezidenčnih institucionalnih enot, namenjeni nakupom proizvodov in storitev za zadovoljevanje individualnih potreb posameznika ali kolektivnih potreb članov skupnosti. Pomenijo vrednost proizvodov in storitev, ki jih gospodinjstva kupijo v določenem časovnem obdobju (z gotovino ali na kredit) ter vrednost proizvodov in storitev, ki jih gospodinjstva sama proizvedejo in porabijo.

Posledica potrošnje gospodinjstev je njihova blaginja. Opredeljena je kot stanje zdravja, udobja in zadovoljstva, ki je med drugim odraz potrošnje blaga in storitev. Zaradi odnosa med potrošnjo in blaginjo je raven potrošnje na splošno sprejeta kot dober pokazatelj blaginje prebivalstva³. Hoytova (1959) je glede na vpliv potrošnih dobrin na blaginjo gospodinjstva ločila varovalne, ekspanzivne in razdiralne elemente. Prvi naj bi ohranjali trenutno raven blaginje gospodinjstva (sem spadajo nujne fiziološke in družbene dobrine), drugi jo povečujevali (npr. izobrazba, potovanja, rekreacija in vera), razdiralni (kamor po njenem spadajo alkohol in droge) pa zmanjševali (Magrabi et al., 1991, str. 12).

2.1.2.1 Teorije o potrošnji

Potrošnjo narekujejo potrebe in želje gospodinjstev, vendar v okviru danih možnosti oziroma v mejah njihovega razpoložljivega dohodka. Odnos med potrošnjo in dohodkom gospodinjstev na agregatni ravni je deležen osrednje pozornosti v ekonomski teoriji vse od trenutka, ko je Keynes (1936) postavil njegov vogelni kamen v svoji sloviti knjigi *Splošna teorija zaposlenosti, obresti in denarja*. Pri tem je poudaril, da je agregatna potrošnja gospodinjstev predvidljiva in stabilna komponenta celotnega povpraševanja (Tobin, 1987, str. 63). Empirična funkcija potrošnje⁴, izpeljana na podlagi različnih teorij, je tako nedvomno ena prvih in najbolj intenzivno proučevanih tem v makroekonometriji (Spanos, 1989, str. 150) in tudi eno najpomembnejših razmerij v makroekonomiji. Izraža koliko je potrošnja gospodinjstev odvisna od dohodka in v nekaterih primerih tudi od drugih pojasnjevalnih spremenljivk.

Med najbolj poznane teorije o potrošnji sodijo Keynesova teorija absolutnega dohodka, Duesenberryjeva hipoteza relativnega dohodka, Friedmanova teorija permanentnega dohodka in Modiglianijeva teorija življenjskega cikla. Vse kot najpomembnejši pojasnjevalni dejavniki potrošnje gospodinjstev navajajo dohodek (nekateri tudi premoženje), poleg njiju pa lahko na potrošnjo vplivajo še druge pojasnjevalne spremenljivke. V študijah podatkov časovnih serij se v strokovni literaturi⁵ poleg dohodka in premoženja (ki se običajno deli na finančno in stanovanjsko) največkrat omenjajo še vztrajnost potrošniških navad, likvidnostne omejitve, dohodkovna negotovost, ki jo merimo z brezposelnostjo, zaupanjem potrošnikov ali spremenljivostjo inflacije, dohodkovna porazdelitev, obrestne mere, spremembe medčasovnih relativnih cen, demografski dejavniki in liberalizacija finančnih trgov oziroma sprostitev kreditnih omejitev prebivalstvu. Na mikroravni pa je funkcija potrošnje posameznikovega preteklega obnašanja⁶ in obnašanja tistih, s katerimi se primerja, kot tudi cen in dohodka (Lebergott, 1996, str. 47–56). V empiričnih študijah presečnih podatkov⁷ se poleg dohodka in cen kot možen niz pojasnjevalnih spremenljivk potrošnje gospodinjstev pojavljajo predvsem spremenljivke demografske narave, kot so velikost, struktura in tip gospodinjstva, socialno-

Potrošnjo narekujejo potrebe in želje gospodinjstev, vendar v mejah njihovega razpoložljivega dohodka

Pojasnjevalne spremenljivke potrošnje gospodinjstev

³ Dejansko razmerje med potrošnjo in blaginjo je težko ali celo nemogoče natančno opredeliti oz. izmeriti, kljub temu pa obstaja vrsta teorij o njem. Najpreprostejša med njimi pravi, da je več bolje, kar pomeni, da bo ob večji potrošnji, višja tudi raven blaginje (Magrabi et al., 1991, str. 14).

⁴ Temelji lahko na podatkih časovnih vrst dohodka in potrošnje, lahko pa se ugotavlja tudi na podlagi časovnih presekov podatkov o dohodku in potrošnji.

⁵ Norman et al. (2002, str. 78–85), Montiel (2000, str. 459–464), Browning, Crossley (2001, 39 str.), Hadjimatheou (1987, str. 63), Schrooten, Stephan (2003, str. 13–15), Thomas R.L. (1985, str.160–207), Thomas J.J. (1989, str.131–149), PricewaterhouseCoopers European Economic Outlook (2002, str. 2–5).

⁶ Na obnašanje v preteklem obdobju oz. na okus potrošnikov pa vplivajo povsem merljivi demografski in kulturni dejavniki kot so: izobrazba, delovne izkušnje, zakonski stan, velikost in struktura gospodinjstva, starost, rasa, geografska lokacija, velikost mesta, etnično ozadje ipd. Vse navedene spremenljivke naj bi opredeljevale okus pa tudi dohodek potrošnika.

⁷ Fareed, Riggs (1982), Hong, Kim (2000), Koelln et al. (1995), Lee, Huh (2004), Lee (2001), Lino (2002), Lluch et al. (1977), Paulin (1995), Walden (2002), Weagley (2004).

Keynesova teorija absolutnega dohodka

ekonomski položaj, stanovanjski status, lokacija gospodinjstev ter starost, spol in izobrazba nosilca.

Keynesova preprosta funkcija potrošnje, ki jo je leta 1936 objavil v *Splošni teoriji zaposlenosti, obresti in denarja*, je najverjetneje prevladovala v večini analiz v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ni pa bila prva ocenjena funkcija potrošnje, niti ni med prvimi ocenjenimi funkcijami potrošnje prevladovala po obliki (Thomas J. J., 1989, str. 131). Kljub temu izraz »funkcija potrošnje« izhaja prav iz njegove Splošne teorije. V njej je zapisal, da so tekoči potrošni izdatki gospodinjstev funkcija tekočega dohodka, odvisnost, ko se s povečanjem realnega dohodka poveča tudi realna potrošnja, vendar ne za enak absolutni znesek, ampak za manjšega, pa je poimenoval »temeljni psihološki zakon vsake sodobne združbe« (Friedman, 1957, str. 3).

Teorija relativnega dohodka

J. S. Duesenberry (1949) in F. Modigliani (1949) sta neodvisno drug od drugega ponudila teorijo relativnega dohodka, kjer posameznikova koristnost potrošnje ni odvisna od njegove absolutne ravni trošenja, ampak od relativnega položaja njegove potrošnje nasproti potrošnji tistih, s katerimi se primerja (Tobin, 1987, str. 77). Potrošniško obnašanje posameznikov je zato prej medsebojno odvisno kot odvisno (višje je posameznik v dohodkovni razdelitvi gospodinjstev v določenem obdobju, nižja bo njegova povprečna nagnjenost k trošenju), njihove potrošniške navade pa nespremenljive v času (Evans, 1969, str. 18).

Teorija trajnega dohodka

Osnovna ideja teorije permanentnega dohodka, ki jo je razvil M. Friedman (1957), temelji na tem, da je potrošnja gospodinjstev proporcionalno odvisna od trajnega ali »normalnega« dohodka in ne od absolutnega tekočega dohodka (Cobham, 1990, str. 21). Gospodinjstva se torej pri trošenju opirajo na svoj trajni dohodek, pri tem pa poskušajo vzdrževati konstantno raven življenjskega standarda, ne glede na nihanje njihovega tekočega dohodka. Ideja, ki se skriva za teorijo trajnega dohodka je, da je potrošnja gospodinjstev odvisna od njihovih pričakovanih dohodkov v določenem obdobju (Evans, str. 21).

Teorija življenjskega cikla

Teorija življenjskega cikla, katere oče velja F. Modigliani,⁸ na drugi strani izhaja iz predpostavke, da potrošnik optimizira svojo potrošnjo čez celoten življenjski cikel⁹ in si pri tem prizadeva, da ohranja svoj tok potrošnje čim bolj enakomeren. V svoji najosnovnejši obliki teorija pravi, da so temeljna potrošnikova omejitve njegovi (vse)življenjski viri, ki jih lahko strnemo v sedanjo vrednost stvarnega in finančnega premoženja, ta pa praviloma ni povezana s tekočim dohodkom posameznika. Slednji zato v posameznih obdobjih ne prilagaja svoje potrošnje nihajočemu tekočemu dohodku, ampak se pri tem ravna po optimalnem medčasovnem načrtu, ki je podrejen le premoženjskim omejitvam. To se kaže v stabilnejši ravni potrošnje posameznika v njegovi življenjski dobi (Hadjimatheou, 1987, str. 34). Drugače kot Keynesov pristop model življenjskega cikla predvideva, da so potrošniki zazrti v prihodnost, da načrtujejo čez celoten življenjski cikel, pri tem pa imajo na njihovo sedanje potrošniško obnašanje prihodnje spremembe njihovega ekonomskega položaja prav tolikšen pomen kot situacija v kateri trenutno so.

⁸ S to idejo sta se prva srečala I. Fisher (1930) in Harrod (1948), Modigliani in Brumberg (1954) pa sta jo dokončno posplošila in sprejela v svoji teoriji življenjskega cikla.

⁹ Teorija življenjskega cikla in teorija trajnega dohodka sta bili v začetku obravnavani kot konkurenčni teoriji, današnje splošno mnenje pa je, da se dopolnjujeta. Glavna razlika med njima je časovno obzorje, na katerega se nanašata; pri tem ima teorija življenjskega cikla omejen časovni horizont, teorija trajnega dohodka pa predvideva, da je horizont neomejeno dolg (Darby v Johnsson, Kaplan, 1999, str. 5).

2.2 Anketa o porabi gospodinjstev

Izraz »anketa o porabi gospodinjstev«¹⁰ (APG) se uporablja kot generično ime za širok izbor anket. Te se lahko imenujejo *ankete družinskih izdatkov* (angl. family expenditure surveys), *ankete izdatkov in potrošnje* (angl. expenditure and consumption surveys) ali *ankete dohodka in izdatkov* (angl. income and expenditure surveys), vsem pa je skupno, da poskušajo zajeti in izmeriti življenjsko raven gospodinjstev in sicer prek podatkov o njihovih proračunih in razmerah, v katerih živijo.

2.2.1 Opredelitev in namen ankete ter njeni uporabniki

APG je vzorčna anketa, ki se izvaja v večini držav na svetu, tudi v Sloveniji in drugih državah Evropske unije. Prek nje razpolagamo s paleto informacij o gospodinjstvih, in sicer o njihovih izdatkih v zvezi s potrošnjo, dohodku, varčevanju in zadolženosti, opremljenosti s trajnimi dobrinami, njihovih stanovanjskih razmerah ter mnogih demografskih in socialno-ekonomskih značilnostih. Ponavadi so tovrstne ankete večnamenske, kar pomeni da so jedru vprašanj (o dohodku, potrošnji in splošnih značilnostih gospodinjstva) dodani še moduli z različnih področij kot so zdravje, izobraževanje, prehrana ipd. (Pettersson, 2003a, str. 2).

Obstaja veliko raznolikih uporab in uporabnikov¹¹ informacij APG na nacionalnih ravneh in na mednarodni ravni. Tradicionalno se je statistika APG na nacionalni ravni uporabljala le za zbiranje podatkov o trošenju gospodinjstev, s čimer so se ažurirale uteži v košarici dobrin pri izračunavanju indeksa cen življenjskih potrebščin. Pozneje so se razvile še druge potrebe in uporaba anketnih informacij se je razširila na: ocenjevanje potrošnje gospodinjstev znotraj nacionalnih računov, izvajanje različnih analiz in raziskav o potrošnji in potrošnikih, prispevek dodatnih informacij k študijam o revščini in socialni izključenosti itd. (Summary of the conclusions from the meeting ..., 2003, str. 10).

Najožje opredeljeni namen, ki pogojuje izvajanje APG v posameznih državah, je pridobitev uteži za sestavo indeksa cen življenjskih potrebščin, za kar potrebujemo predvsem anketne informacije o strukturi izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo, širše gledano pa dajejo APG pomembne informacije o življenjski ravni zasebnih gospodinjstev. S tega vidika je cilj APG podati čim bolj natančen pregled izdatkov o potrošnji gospodinjstev (celotnih in dezagregiranih po namenu porabe) v odvisnosti od različnih značilnosti gospodinjstev, kot so dohodek, velikost in sestava gospodinjstva, njegove socialno-ekonomske lastnosti (npr. izobrazba, starost in formalni status zaposlitve nosilca), stopnja urbanizacije ipd. (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 1997, str. 7).

Informacije APG so prav tako pomemben vir statistiki nacionalnih računov (pri merjenju končne potrošnje gospodinjstev) ter statistiki življenjske ravni gospodinjstev, ki proučuje določene subpopulacije gospodinjstev (starejši, brezposelni ipd.), posamezne anketne kategorije (npr. vzorce potrošnje ali dohodka) kot tudi razmerja med njimi, revščino ipd.

APG je vzorčna anketa, ki se izvaja v večini držav na svetu

Namen APG

¹⁰ To je ustrezen in pri nas uradno privzet prevod angleškega izraza Household Budget Survey (HBS). V prispevku z istim pomenom uporabljam tudi izraz anketa in kratico APG - tako za Slovenijo kot za države EU, čeprav nosijo ankete v posameznih državah različna imena.

¹¹ Rezultat omenjene pestrosti uporab in uporabnikov informacij APG, ki poskuša zadovoljiti vsakega od njih z dodajanjem novih vsebin v vprašalnike, je lahko preobremenjenost vprašalnikov, kar pa posledično vodi do manjših stopenj anketnega odgovora.

Uporabniki podatkov APG

Eden najpomembnejših uporabnikov podatkov APG na nacionalni ravni so tako statistični uradi, ki uporabljajo surove, še neobdelane anketne podatke pri konstrukciji indeksov cen življenjskih potrebščin, pri formiranju zasebne potrošnje znotraj statistike nacionalnih računov, pri računanju pragov revščine itd. Ostali uporabniki so še (Pettersson, 2003c, str. 2):

- Ministrstva in javne službe, ki uporabljajo podatke APG pri načrtovanju ekonomske in socialne politike;
- Univerze in raziskovalne ustanove, ki uporabljajo APG pri raziskavah življenjske ravni gospodinjstev;
- Zasebna podjetja in svetovalne institucije, ki v povezavi z oglaševanjem potrošnih izdelkov črpajo iz APG predvsem informacije o potrošniških navadah gospodinjstev;
- Širša javnost, ki pride v stik z informacijami prek množičnih medijev ali prek publikacij statističnih uradov.

2.2.2 Pregled vodenja ankete o porabi gospodinjstev

Ankete o porabi gospodinjstev praviloma izvajajo v večini držav sveta. Ponekod imajo daljšo tradicijo, spet druge jih šele uvajajo. Zajetje in metodologija se med državami nekoliko razlikujejo, vsem pa je skupno spremljanje življenjske ravni prebivalstva. Izvajajo jih nacionalni statistični uradi, v manj razvitih državah pa nemalokrat tudi v sodelovanju z mednarodnimi organizacijami.

2.2.2.1 Evropa

Vseh petindvajset držav članic je pod skupnim imenom Evropska unija (EU) skupaj kratek čas, kar pomeni, da imajo države stare petnajsterice v primerjavi z novimi članicami precej drugačno preteklost tudi na področju izvajanja APG. Vodenje APG v Evropi je zato predstavljeno v dveh delih; najprej je podan pregled izvajanja APG v zahodnoevropskih državah, nato pa še v vzhodnoevropskih.

Države zahodne Evrope

V državah zahodne Evrope oziroma v starih članicah EU ima APG dolgo tradicijo, saj jo v nekaterih državah vodijo že od sredine devetnajstega stoletja. Med prvimi so jo uvedli v Belgiji (1853), na Švedskem (1907) in Danskem, kjer jo poznajo že več kot sto let. V približno takšni obliki kot jo poznamo danes so jo povsod začeli uporabljati po letu 1950 (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 88–141).

Skozi čas sta se namen in vsebina APG kot ene najboljšežnejših anket o gospodinjstvih v EU zelo razširila, anketa pa je v okviru statistike gospodinjstev pridobila posebno vlogo (ibid. str. 2). Zapolnila je tudi vrzel na področju evropske socialne statistike, saj se za razliko od ECHP¹² in EU-SILC¹³, ki se osredotočata na dohodek gospodinjstev, opira na koncept izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo.

Med nacionalnimi anketami najdemo, kljub enotnemu osredotočenju k analizi vzorcev trošenja zasebnih gospodinjstev, pravo pestrost in raznolikost v strukturi in obliki anket, kot tudi na področju zajetja obravnavanih tem. Eurostat (statistični urad

***V starih
članicah ima
APG dolgo
tradicijo, saj jo
ponekod vodijo
že od sredine
19. stoletja***

¹² Evropski panel gospodinjstev (angl. European Community Household Panel).

¹³ Statistika dohodka in življenjskih pogojev (angl. European Statistics on Income and Living Conditions).

Evropske skupnosti)¹⁴ je z namenom, da izve o raznovrstnosti več in jo poskuša v čim večji meri tudi zmanjšati če že ne odpraviti, v letih 1993, 1997, 2003 in 2004 izdal štiri metodološke priročnike o APG s posebnimi priporočili glede več tehničnih in spornih vprašanj (HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 3). Ti so pripomogli k izboljšanju primerljivosti podatkov APG kot tudi h koristnosti uporabe informacij na ravni EU.

Delo s področja ankete na ravni Unije je organizirano in vodeno s strani Eurostata (Arnotte, 1999, str. 1), glavna razprava in vrednotenja pa poteka prek delovne skupine, katere udeleženci delajo na področju APG v posameznih članicah. Slednja je bila ustanovljena konec leta 1989 po sklepu DGINS konference in se praviloma sestaja vsako leto (Summary of the conclusions from the meeting, 2003, str. 8). Njen glavni namen in cilj je zbiranje obstoječih podatkov APG držav članic in predvsem prizadevanje za izboljšanje usklajenosti in primerljivosti posameznih anket, kar pomeni poenotenje uporabljenih definicij, konceptov, klasifikacij spremenljivk, ter metod zbiranja in obdelave podatkov (HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 5).

Kljub temu, da precej članic EU izvaja letne ankete, se na ravni celotne unije mednarodno primerljiva vaja pod okriljem Eurostata izvaja le na vsakih štiri do pet let; doslej za referenčna leta 1979, 1984, 1988, 1994, 1999 in 2005. Na ravni takrat celotne Evropske skupnosti je bila prva takšna anketa izvedena v letih 1963–64 in je zajemala prvotnih šest članic skupnosti¹⁵. Pri tem je bil uporabljen pristop naknadnega zbiranja informacij iz obstoječih nacionalnih anket, ki so bile izpeljane okrog referenčnega leta¹⁶. Povsem samostojno so vajo prvič izvedli za referenčno leto 1979, vanjo pa je bilo vključenih deset držav, ki so anketo izvajale v letih med 1978 in 1982.

Ob procesih širitve Evropske unije je moral Eurostat vsakokrat posebno pozornost nameniti novim državam članicam. V tretji in že bolj dovršeni vaji, ki se je izvajala za referenčno leto 1988, je tako sodelovalo vseh dvanajst članic¹⁷, poskusno pa so poleg teh v zbirko podatkov vključili tudi že podatke novih članic Avstrije, Finske in Švedske. Vseh petnajst je sodelovalo tudi v naslednjem krogu izvajanja ankete leta 1994, medtem ko je za referenčno leto 1999 Eurostat v svojo zbirko podatkov vključil tudi že anketne informacije sedanjih novih članic oziroma takratnih držav kandidat¹⁸ za članstvo v EU.

Z vsakim novim krogom izvajanja ankete na ravni celotne EU je bil dosežen velik napredek v metodologiji, obdelavi podatkov kot tudi na ravni mednarodne primerljivosti in primerljivosti z nacionalnimi računi, kljub temu pa je pred članicami in Eurostatom kot koordinatorjem projekta še veliko možnosti za izboljšanje kakovosti anketnih informacij (Quality Report of the HBS round of 1999, 2005, str. 5).

Delo s področja ankete na ravni EU vodi in organizira Eurostat...

...z vsakim anketnim krogom pa je opaziti napredek v kakovosti APG

¹⁴ Ki že vrsto let zbira in objavlja anketne podatke držav članic ter obenem pripravlja metodološka poročila, v katerih so ti predstavljeni in opisani, in ki je zavezan pomagati članicam in tudi drugim zainteresiranim državam pri vzpostavitvi in izboljšanju metod ter postopkov anketiranja, in sicer prek tehničnih priporočil in s pripravo navodil in smernic.

¹⁵ Belgija, Nemčija, Francija, Italija, Luksemburg in Nizozemska.

¹⁶ Izbrano je bilo tako, da je bilo odstopanje posameznih anketnih let med državami vključenimi v projekt, čim manjše.

¹⁷ Poleg prvotnih šest članic še Danska, Irska, Velika Britanija, Grčija, Španija in Portugalska.

¹⁸ Poleg desetih novih članic (Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovenija in Slovaška) še Bolgarija in Romunija.

V nekdanjih tranzicijskih državah ima APG relativno dolgo tradicijo...

... njena metodologija in izvajanje pa sta se po letu 1990 bistveno spremenili v primerjavi z obdobjem pred tem

Države srednje in vzhodne Evrope ter nekdanje Sovjetske zveze

V nekdanjih tranzicijskih državah imajo ankete o porabi v gospodinjstvih relativno dolgo tradicijo. Bivše komunistične države (države srednje in vzhodne Evrope vključno s tedanjo Sovjetsko zvezo) so imele že v petdesetih letih prejšnjega stoletja vzpostavljen sistem anket gospodinjstev, med katerimi so bile najpomembnejše *ankete družinskih proračunov* (angl. Family Budget Surveys), (Elteto, Mihalyffy, 2002, str. 29). Zasnovane so bile po metodologiji panožnega pristopa, ki jo je uporabljala Sovjetska zveza. Gospodinjstva so v anketi sodelovala kar nekaj let in pri tem vsakodnevno izpolnjevala dnevniko o dohodkih in izdatkih, v anketo pa so bila izbrana v dveh stopnjah¹⁹ (Postnikov v Kordos, 2002, str. 2).

V obdobju 1959–1962 je bila posebna pozornost namenjena izboljšanju in poenotenju ankete (napredek je bilo opaziti predvsem v nekaterih segmentih ankete metodologije kot so definicije, načela, klasifikacije in oblika vprašalnikov), s tem namenom pa je bila ustanovljena tudi posebna delovna skupina. V šestdesetih letih so nekatere države poskusno začele uvajati teritorialni pristop ankete, rotacijo gospodinjstev v vzorcu, skrajšale pa so tudi čas sodelovanja gospodinjstev v anketi (Kordos, 2002, str. 2).

Anketam o gospodinjstvih je omenjena skupina držav leta 1970 posvetila seminar na Poljskem, kjer je sodelovalo devet držav²⁰. Vsaka je pripravila prispevek, te pa je pozneje poljski statistični urad objavil v posebni publikaciji. Iz nje je razvidno kako so omenjene države vodile ankete o gospodinjstvih do leta 1970 (ibid., str. 3). Tej temi sta bili posvečeni tudi dve mednarodni konferenci (Dunaj 1961, Ženeva 1981), v Washingtonu pa je bila leta 1991 organizirana *Mednarodna konferenca o gospodarski situaciji tranzicijskih držav: Vzhodna Evropa v devetdesetih*, kjer so bile predstavljene tudi ankete o gospodinjstvih omenjenih držav (Garner et al., 1993, v Kordos 2002, str. 3).

Metodologija in izvajanje APG sta se po letu 1990 bistveno spremenila v primerjavi z obdobjem pred tem. V nekaterih državah (Bolgarija, Madžarska, Romunija in Poljska) so pričeli metodološke spremembe ankete uvajati že v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, v začetku devetdesetih in pozneje pa so se sprememb²¹ metodologije APG lotili še drugod. Ankete so povsod prilagajali priporočilom Eurostata, kar je pomenilo uvajanje novih načel, definicij, klasifikacij, oblikovani pa so bili tudi novi dnevniko in vprašalniki. APG je v teh državah v primerjavi z obdobjem izpred devetdesetih let dobila tudi povsem novo nalogo, in sicer je v sistemu nacionalnih računov postala eden od virov pri oblikovanju končne potrošnje gospodinjstev na agregatni ravni (Kordos, 2002, str. 4).

Z letom 2004 se je deset nekdanjih tranzicijskih držav²², ki so se pogajale za vstop v EU, priključilo petnajstim starim članicam. Eurostat je v teh državah sredi leta 2002 uvedel projekt, s katerim je želel preveriti stanje na področju APG, predvsem na področju izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo. Vse države so se odzvale

¹⁹ Najprej so izbrali določeno število podjetij v državi (sorazmerno glede na število zaposlenih v podjetjih), nato pa so v vsakem podjetju med zaposlenimi (seznam slednjih je bil stratificiran glede na tip ekonomske skupine zaposlenih, v vsaki skupini pa še po višini plače) izbrali enako število gospodinjstev.

²⁰ Bolgarija, Češkoslovaška, Vzhodna Nemčija, Madžarska, Mongolija, Poljska, Romunija, Sovjetska zveza in Jugoslavija.

²¹ Ponekod so pri vzpostavljanju ali preoblikovanju anket v tem obdobju sodelovali tudi strokovnjaki mednarodnih organizacij predvsem Svetovne banke. V Estoniji so anketo o porabi gospodinjstev uvedli leta 1995, preoblikovali pa so jo v sodelovanju s Svetovno banko v letu 1999 (Traat, 2002, str. 24). Prav tako je s tehnično pomočjo Svetovne banke zaživel projekt APG v Latviji leta 1995 (Lapins et al, 2002, str. 35), v Litvi pa so strokovnjaki Svetovne banke leta 1996 anketo pomagali preoblikovati (Krapavickaite, 2002, str. 40).

²² Vse iz opombe 18, razen Bolgarije in Romunije.

povabilu in pripravile niz zahtevanih tabel ter njim pripadajoča pojasnila, Eurostat pa jih je pri tem spremljal. V sodelovanju z delovno skupino je obenem izdal še poseben metodološki priročnik, v katerem so opisane metodologije dosedanjega spremljanja APG v posameznih državah in njegova uradna priporočila (Aggregated tables of the HBS of the Candidate Countries, 2003, str. 3-4).

2.2.2.2 Slovenija

Začetki vodenja anket o gospodinjstvih segajo v Sloveniji v šestdeseta leta prejšnjega stoletja. Do leta 1983 smo gospodinjstva spremljali z več anketami, vendar te med seboj niso bile usklajene niti glede vzorca niti vsebinsko oziroma glede uporabljenih klasifikacij in nomenklatur (Intihar, Arnež, 2001, str. 92). Med najvidnejša redna in občasna statistična raziskovanja s tega področja spadajo²³ (Metodološko gradivo – Anketa o porabi gospodinjstev, SURS, 1993, str. 7):

- Anketa o družinskih proračunih delavskih gospodinjstev, ki se je redno izvajala od leta 1954;
- Anketa o zasebnih kmetijskih posestvih, ki se je izvajala od leta 1952, od leta 1972 dalje pa pod imenom Anketa o kmečkih gospodinjstvih;
- Periodično raziskovanje, ki se je izvajalo vsakih pet let, v začetku je bilo izvedeno pod imenom Anketa o osebni porabi prebivalstva, pozneje pa pod imenom Anketa o prihodkih, odhodkih in porabi gospodinjstev.

Od leta 1983 naprej je anketiranje gospodinjstev potekalo po enotni metodologiji in na vsebinsko enakih obrazcih. Vzorec je bil teoretično poenoten, obstoječe ankete s tega področja pa metodološko usklajene in združene v eno anketo z imenom Anketa o porabi gospodinjstev. Izvajala se je v petletnem intervalu²⁴ na večjem vzorcu in letno na manjšem vzorcu (Intihar, Arnež, 2001, str. 92).

Po osamosvojitvi je Statistični urad (SURS) vsebino ankete prilagodil spremenjenim tržnim razmeram ter pripravil nove metodološke in organizacijske osnove za izvedbo APG, pri čemer je bilo treba poskrbeti za primerljivost s preteklimi anketami in za primerljivost na mednarodni ravni (ibid., str. 93).

Leta 1997 se je anketa vsebinsko in po načinu izvedbe dokončno spremenila. Prilagodili smo jo priporočilom Eurostata ter uvedli kontinuirano zbiranje podatkov, kar pomeni, da anketiranje poteka neprekinjeno (Vehovar et al., 2002, str. 55). Spremenjen je bil tudi način zbiranja podatkov, saj so bili poleg vprašalnikov uvedeni tudi dnevniki izdatkov. Odtlej se tudi ne uporablja več bilančni pristop, ampak koncept izdatkov o potrošnji (izdatkov za življenjske potrebščine), ki so razvrščeni po klasifikaciji individualne potrošnje po namenu (COICOP-HBS). Nekatera vprašanja so bila iz ankete izločena, zato je primerjava rezultatov s prejšnjimi leti zdaj mogoča le na ravni dohodka in potrošniških izdatkov (Statistični letopis, 2002, str. 261).

2.2.2.3 Drugod po svetu

APG vodijo v vseh razvitih državah sveta, v večini njih so jo uvedli po drugi svetovni vojni, v Združenih državah Amerike (ZDA) pa jo izvajajo že od leta 1888 dalje. Podobno kot v EU je njen osnovni namen zbiranje informacij o gospodinjstvih (potrošniški izdatki, dohodek, opremljenost s trajnimi dobrinami itd.), pridobivanju uteži za izračunavanje indeksa cen življenjskih potrebščin, uporaba pri statistiki

Začetki vodenja APG pri nas segajo v 60. leta...

... takšno kakršno poznamo danes, pa je SURS uvedel leta 1997, ko jo je prilagodil Eurostatovim priporočilom

APG vodijo v vseh razvitih državah sveta, njen namen pa je povsod zbiranje informacij o gospodinjstvih

²³ Poleg navedenih anket sta bili izvedeni še Anketa o prejemkih in izdatkih delavskih gospodinjstev (1957) in Anketa o življenjski ravni prebivalstva (1966).

²⁴ Leta 1983, 1988 in 1993.

V zadnjih desetletjih narašča pomen APG tudi v državah v razvoju, kjer APG izvajajo nacionalni statistični uradi in mednarodne organizacije

nacionalnih računov ipd. Definicije gospodinjstev in referenčne osebe so zelo podobne ali celo enake evropskim, v večini držav pa prav tako uporabljajo podobne anketne instrumente in slučajno večstopenjsko vzorčenje. Razdelitev izdatkov gospodinjstev se običajno deli med 7 in 16 skupin, ki so po namenu blizu evropskemu razločevanju potrošniških dobrin (več glej v Sources and Methods of Labour Statistics; Household Income and Expenditure Surveys, 1994).

V zadnjih desetletjih je velik porast povpraševanja po ažurnih in detajlnih demografskih ter socialno-ekonomskih podatkih na ravni gospodinjstev in posameznika opaziti tudi v državah v razvoju. Tovrstne informacije so postale nepogrešljive pri analiziranju in vodenju ekonomskih in socialnih politik, pri razvojnemu načrtovanju ter programskemu upravljanju kot tudi pri odločanju na vseh ravneh države (Household Sample Surveys in Developing and Transition Countries, 2005, str. 4). Ankete o gospodinjstvih so tako v tem delu sveta postale eno najpomembnejših orodij za zbiranje informacij o prebivalstvu in osrednja strateška sestavina v organizaciji nacionalnih statističnih sistemov in pri oblikovanju različnih politik.

V državah v razvoju izvajajo ankete o gospodinjstvih nacionalni statistični uradi in mednarodne organizacije. Ankete, ki jih izvajajo nacionalni statistični uradi so običajno večnamenske in oblikovane tako, da zagotavljajo čim širši spekter zanesljivih podatkov demografske in socialno-ekonomske narave prebivalstva. Številne ankete o gospodinjstvih pa se v tem delu sveta izvajajo tudi pod pokroviteljstvom mednarodnih organizacij (kot sta Svetovna banka in Združeni narodi), in sicer z namenom oblikovanja in nadziranja nacionalnih ocen spremenljivk in indikatorjev, ki so v interesu organizacij, pa tudi zaradi večjih možnosti mednarodnih primerjav. Večina tovrstnih anket je enkratnega značaja, v zadnjem času pa se pojavlja težnja po vzpostavitvi večletnih projektov izvajanja anket, ki bi jih države od začetka do konca izvajale pod okriljem omenjenih institucij in z njihovo tehnično pomočjo (ibid., str. 4).

3 Anketa o porabi gospodinjstev v EU

Anketa o porabi gospodinjstev v EU je vzorčna anketa zasebnih gospodinjstev, ki se redno izvaja pod okriljem nacionalnih statističnih uradov. Nudi podrobne informacije o izdatkih gospodinjstev za končno potrošnjo, informacije o dohodku in opremljenosti s trajnimi dobrinami ter avtomobili, osnovne informacije o stanovanjskih razmerah in vrsto demografskih in socialno-ekonomskih značilnostih gospodinjstev. Področje APG na ravni EU ni regulativno urejeno, njeno izvajanje pa je za razliko od drugih statističnih področij prostovoljno, kar daje državam članicam precej proste roke tako pri določanju ciljev, vsebine in metodologije ankete (Final Results HBS 1999, Current situation and evaluation of the quality, 2003, str. 3). APG daje v vseh članicah EU reprezentativne rezultate o strukturi izdatkov povprečnega gospodinjstva na nacionalni, v veliko državah pa tudi na regionalni (NUTS II) ravni.

Na ravni EU se APG ponekod izvaja kontinuirano²⁵ (letno, ponekod celo četrtletno), drugod pa v petletnih intervalih²⁶ (Quality Report of the HBS round of 1999, 2005, str. 19). Pogostnost izvajanja APG vpliva na kakovost anketnih rezultatov. Nprekinjene vsakoletne ankete imajo vrsto prednosti²⁷, največja med njimi pa je razpoložljivost pogosto ažuriranih informacij, ki omogočajo boljši pregled sprememb v času. Na drugi strani prav kompleksnost tovrstnih anket v mnogih primerih onemogoča njihovo bolj pogosto izvajanje (Family Budget Surveys in EC, 1993, str. 3), če pa se jih že izvaja pogosteje, pa gre lahko za manjše vzorčenje, to pa zmanjšuje reprezentativnost vzorca in kakovost informacij.

V večini članic ne obstaja pravna podlaga za izvajanje ankete, ponekod pa jo poznajo, bodisi v obliki splošnega statističnega zakona, ki ureja vse statistične zbirke (Španija in Italija), bodisi v obliki posebnega zakona, ki določa razmere povezane z zbiranjem informacij o izdatkih zasebnih gospodinjstev (Nemčija). Vsaka članica sama določa cilje, uporabo in načrtuje izvajanje svoje nacionalne APG, obenem pa sodeluje z Eurostatom pri izvedbi skupnega vseevropskega projekta izvedbe APG na približno vsakih pet let. Kot podlaga slednjemu velja tihi dogovor med državami članicami EU, nekaterimi EFTA državami in kandidatkami za članstvo ter Eurostatom (Preparation and planning of data collection for the HBS round 2005, 2005, str. 3). Sodelovanje gospodinjstev v anketi je prostovoljno v vseh državah EU, povsod pa jo izvajajo nacionalni statistični uradi.

Uporab in uporabnikov informacij APG je veliko in so zelo raznoliki tako na nacionalnih ravneh kot na ravni EU. Med najpomembnejše uporabnike podatkov APG na nacionalni ravni sodijo statistični uradi (oblikovanje uteži za indeks cen življenjskih potrebščin, vir statistiki nacionalnih računov ipd.), ministrstva in javne službe (načrtovanje ekonomske in socialne politike), univerze in raziskovalne institucije (raziskave življenjske ravni gospodinjstev), zasebna podjetja in svetovalci ter širša javnost, ki pride v stik z informacijami prek množičnih medijev ali prek publikacij statističnih uradov (Concepts and Definitions..., 2001, str. 6).

Področje APG na ravni EU ni regulativno urejeno, njeno izvajanje pa je v vseh članicah prostovoljno...

...ponekod jo izvajajo kontinuirano, drugod pa v petletnih intervalih

Vsaka članica sama določa cilje, uporabo in načrtuje izvajanje svoje APG, pri tem pa sodeluje tudi z Eurostatom

²⁵ V Belgiji, Estoniji, Latviji, Litvi, Luksemburgu, Nemčiji, Sloveniji, Španiji, Italiji, Veliki Britaniji, na Češkem, Danskem, Madžarskem, Poljskem, Slovaškem in Nizozemskem.

²⁶ V Avstriji, Grčiji, Franciji, na Cipru, Finskem, Irskem, Malti, Portugalskem ter na Švedskem.

²⁷ Kontinuirane ankete dovoljujejo večjo stalnost tima intervjuvarjev, oblikovalcev vprašalnikov, obdelovalcev podatkov in APG statistikov; opravičujejo in zagovarjajo vgraditev niza prečiščenih postopkov za obdelavo posameznih skupin izdatkov gospodinjstev kot so avtomatičen izračun standardne napake in vgradnjo postopkov kontrole kakovosti, kontrole konsistentnosti in pravilnosti napram alternativnim virom podatkov; to pa zagotavlja sistematično in temeljito preiskovanje, kar daje v povratni zvezi neprecenljive informacije APG statistikom in intervjuvarjem (Recommendations of the GNP Committee on the use of HBS for National Accounts, 1996, str. 3).

Eurostat si v sodelovanju s članicami EU že vrsto let prizadeva za izboljšanje kakovosti statistike APG

Na ravni EU se informacije APG največkrat uporabljajo kot (Summary of the Conclusions, 2003, str. 11):

- podpora političnemu odločanju na področju zaščite potrošnikov²⁸, kjer je najpomembnejši neposredni uporabnik anketnih informacij generalni direktorat Evropske Komisije za zdravje in varstvo potrošnikov (DG SANCO), poleg njega pa se za dostop do tovrstnih podatkov zanimajo tudi zasebna podjetja in potrošniške organizacije s celotne EU;
- dopolnilne informacije pri oblikovanju indikatorjev in analiz s področja revščine in socialne izključenosti; pri tem je glavni končni uporabnik tovrstnih informacij generalni direktorat Evropske komisije za zaposlovanje (DG EMPL);
- kontrolne informacije za preverjanje verodostojnosti rezultatov drugih statistik;
- surovi podatki za raziskovalne namene; Evropska raziskovalna skupnost je pogost uporabnik podatkov APG, na podlagi katerih izvaja različne vrste študij (ekonomske, prehrabene, socialne ipd).

Najpomembnejši uporabniki informacij APG na ravni EU so poleg samega Eurostata²⁹ in že omenjene Evropske komisije še Evropski parlament, Evropska centralna banka (ECB), ostale EU ustanove, evropska vladna telesa, raziskovalne institucije, podjetja in širša javnost (Quality Report of the HBS 1999, 2005, str. 4).

3.1 Metodologija

Eurostatova metodološka priporočila in smernice so osnova vsem evropskim nacionalnim anketam, ki jih članice, tudi Slovenija, nato kar najbolj prenesejo v svoje nacionalno izvajanje anket. Eurostat si v sodelovanju z nacionalnimi statističnimi uradi držav članic že vrsto let prizadeva za izboljšanje kakovosti statistike APG. Pri tem skuša doseči čim večjo zanesljivost, ažurnost in dostopnost smotrnih informacij, teži pa tudi k čim boljši primerljivosti APG statistik znotraj EU in čim večji usklajenosti anketne metodologije z metodologijami ostalih bolj kompleksnih in celostnih statističnih okvirov, kot so npr. evropski sistem računov (ESR 95), statistika dohodka in življenjskih pogojev (EU-SILC) ter harmoniziran indeks cen življenjskih potrebščin (HICP) (Update of methodological recommendations, 2003, str. 4). S tem namenom zbira formalne in neformalne odzive najpomembnejših uporabnikov APG podatkov in jih poskuša vključiti v izboljšave anketne metodologije, ob tem pa je uspel izdati vrsto publikacij s področja APG³⁰, ki so vse prispevale k boljšemu razumevanju in lažji uporabi anketnih podatkov (Quality Report of the HBS round of 1999, 2005, str. 4–12) in katerih vsebino v nadaljevanju predstavljam po posameznih metodoloških sklopih.

3.1.1 Definicije

Eurostat daje velik poudarek poenotenju konceptov in definicij, saj so APG po posameznih državah članicah EU zasnovane po načelu poenotenja rezultatov in ne poenotenja vprašalnikov, strukture ankete ali vzorčenja.

²⁸ Za več o podpori potrošniške politike s strani delovne skupine APG glej dok. Work Programme 'Developing a knowledge base to support consumer policy, 2003.

²⁹ Anketne podatke uporablja pri oblikovanju agregata končne potrošnje gospodinjstev v okviru nacionalnih računov, harmoniziranega indeksa cen življenjskih potrebščin (HICP) in pri študijah življenjske ravni vseh držav članic (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str.10).

³⁰ Rezultate posameznih anketnih krogov občasno objavlja v zbirki 'Statistics in Focus', v sodelovanju z DG SANCO je izdal dve publikaciji 'Panoramas of the European Union', izdal pa je tudi prek petdeset tehničnih dokumentov in metodoloških priročnikov.

Gospodinjstvo

Gospodinjstvo je osnovna celica zbiranja in obdelave podatkov APG. Njegova opredelitev je pomembna, ker gre za samostojno enoto in ker ta nastopa kot enota izbire v vzorec. Kot takšno mora biti gospodinjstvo določeno tako, da vsaka oseba v opazovani populaciji pripada le enemu gospodinjstvu. Gospodinjstvo³¹ je opredeljeno kot skupina oseb, ki so: (1) skupaj nastanjene, (2) skupaj porabljajo določene vrste blaga in storitev (v glavnem stanovanjske storitve in hrano), (3) deloma ali v celoti združujejo svoje dohodke in premoženje, temu pa se lahko doda še (4) merilo obstoja družinskih ali čustvenih vezi (ESR 95, 2.75).

Tabela 1: **Opredelitev gospodinjstva**

Gospodinjstvo je opredeljeno kot skupina oseb, ki si delijo:			
nastanitev + izdatke	nastanitev + izdatke + dohodek	nastanitev + izdatke + dohodek + družinske čustvene vezi	drugo
Belgija, Grčija, Španija, Irska, Luksemburg, Nizozemska, Avstrija, Portugalska, Velika britanija, Češka, Ciper, Malta, Slovaška	Danska, Nemčija, Finska, Švedska, Poljska, Slovenija	Italija, Litva	Francija ¹ , Estonija ² , Latvija ³ , Madžarska ⁴

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 17, HBS in the Candidate Countries 2004, str. 24.

Opombe: ¹nastanitev, ²nastanitev in dohodek, ³nastanitev, izdatke in družinske vezi, ⁴izdatke in dohodek.

Priporočila Eurostata glede opredelitve gospodinjstva za namene APG so, da se upošteva prva dva pogoja; skupna nastanitev oseb in delitev izdatkov (Harmonised Variables, 2001, str. 2). Opredelitev gospodinjstev je med državami EU različno široka, skoraj povsod pa upoštevajo priporočilo Eurostata (tabela 1).

Člani gospodinjstva

Države članice se razlikujejo v pravilih določitve članov gospodinjstev. Ponekod velja splošno pravilo, da je oseba vključena v gospodinjstvo, če obstajajo ekonomske vezi med njo in gospodinjstvom (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 17), definicija pa se ponavadi razširi še na osebe, ki so iz določenih razlogov odsotne od doma (na daljšem izobraževanju ali služenju vojaškega roka). Navidez enostavna opredelitev zahteva zelo natančna navodila, saj obstaja vrsta mejnih primerov, ki lahko bistveno spremenijo povprečno velikost in sestavo gospodinjstva kot tudi samo zasetje v anketi. V tabeli 1 v Prilogi je podan pregled opredelitve članov gospodinjstev po državah EU.

Eurostat priporoča, v želji po čim večji primerljivosti in poenotenju podatkov, uporabo povsem enakega niza definicij članov gospodinjstva v APG kot jih uporablja statistika dohodka in življenjskih pogojev (EU-SILC). Člani gospodinjstva³² so tako osebe, ki

³¹ V sektor gospodinjstev so po ESR 95 (2.76) poleg posameznikov ali skupin posameznikov, katerih glavna funkcija je potrošnja, vključeni še a) osebe, ki stalno žive v ustanovah, in ki imajo v delovanju in odločanju o gospodarskih zadevah le malo samostojnosti ali le te sploh nimajo – ti ljudje se obravnavajo kot ena institucionalna enota, kot eno gospodinjstvo b) posamezniki ali skupine posameznikov, katerih glavna funkcija je potrošnja in ki proizvajajo blago in nefinančne storitve izključno za lastno končno porabo, c) individualni lastniki in partnerska podjetja brez neodvisnega pravnega statusa, ki so tržni proizvajalci, razen tistih, ki so pravne osebe, d) nepridobitne institucije ki služijo gospodinjstvom, ki nimajo pravnega statusa, in tisti ki pravni status imajo, a so manj pomembni.

³² Osebe pod (3), (4) in (5) morajo izpolnjevati pogoj, da trenutno nimajo drugje stalnega bivališča, in da je čas njihovega dejanskega oz. nameravanega bivanja v gospodinjstvu daljši od 6 mesecev. Za osebe pod (6) mora dodatno veljati, da trenutno nimajo drugje stalnega bivališča, in da je čas njihove dejanske oz. nameravane odsotnosti krajši od 6 mesecev. Osebe pod (7) in (8) morajo ne glede na čas odsotnosti obvezno izpolnjevati naslednje pogoje: da trenutno nimajo drugje stalnega bivališča, da so partnerji ali otroci članov gospodinjstva, da nameravajo ohraniti tesne stike z gospodinjstvom, ter da sprejemajo ta naslov kot njihovo stalno bivališče. Osebe pod (9) morajo imeti tesne finančne vezi z gospodinjstvom, dejanski čas njihove odsotnosti iz gospodinjstva pa ne sme preseči 6 mesecev.

spadajo v eno od naštetih kategorij in si poleg tega delijo izdatke za gospodinjstvo³³ (Update of methodological recommendations for harmonisation ..., 2003a, str. 4–6): (1) oseba navadno stanujoča v gospodinjstvu³⁴, povezana z ostalimi člani, (2) oseba navadno stanujoča v gospodinjstvu, ki ni povezana z ostalimi člani, (3) stanujoči gost, podnajemnik ali najemnik, ki biva v gospodinjstvu, (4) obiskovalec v gospodinjstvu, (5) gospodinjska pomočnica ali varuška, ki živi v gospodinjstvu, (6) oseba, stanujoča v gospodinjstvu, ki je začasno odsotna (na počitnicah, delu ali izobraževanju), (7) otroci, ki se izobražujejo stran od doma, (8) dalj časa odsotna oseba z družinskimi vezmi (na delu oddaljenem od doma), (9) začasno odsotna oseba z družinskimi vezmi (npr. v bolnišnici).

Nosilec gospodinjstva in referenčna oseba

V vsakem gospodinjstvu je treba določiti nosilca ali referenčno osebo, čigar osebne značilnosti (zaposlitveni status, poklic, dohodek, spol, starost ipd.) se upoštevajo pri analiziranju anketnih informacij in predstavljanju njenih rezultatov.

Nosilec gospodinjstva je oseba, ki jo v državah članicah različno opredeljujejo, referenčna oseba pa bi naj bila povsod opredeljena tako, da zadošča anketnim priporočilom Eurostata. Tabela 2 prikazuje merila, ki določajo nosilca gospodinjstva v posameznih državah EU. Nosilec mora biti član gospodinjstva, v nekaterih državah ga kot takšnega dojemajo in določijo gospodinjstva sama, ponekod pa obstajajo bolj objektivna pravila za njegovo določitev. Običajno je nosilec gospodinjstva oseba, ki največ prispeva k celotnemu dohodku gospodinjstva, obstajajo pa tudi druga pravila, ki veljajo v nekaterih članicah (lastnik ali najemnik stanovanja ali najstarejši zaposleni ipd.) (Update of methodological recommendations for harmonisation ..., 2003b, str. 6).

Tabela 2: **Opredelevanje nosilca gospodinjstva**

Oseba, ki prispeva največ k dohodku gospodinjstva	Prepuščeno gospodinjstvu	Drugo
Belgija, Danska, Nemčija, Španija, Nizozemska, Avstrija, Estonija, Ciper ⁷ , Litva, Malta, Poljska, Slovenija, Slovaška	Irska, Luksemburg, Portugalska, Finska, Ciper ⁷ , Latvija,	Grčija ¹ , Francija ² , Italija ³ , Švedska ⁴ , Velika britanija ⁵ , Češka ⁶ , Madžarska ⁸

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 21, HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 26.

Opombe: ¹a) oče ali mati, če sta ekonomsko aktivna, b) najstarejši zaposlen član gospodinjstva, c) najstarejši član, ²a) če je v gospodinjstvu par, je nosilec moški, b) če je brez para, je starš ali zaposlena ali najstarejša oseba, ³oseba, ki je v registru opredeljena kot nosilec gospodinjstva, ⁴odvisno od področja analize: najstarejši član ali odrasla oseba z najvišjo socialno-ekonomsko oznako, ⁵lastnik stanovanja oziroma uradno odgovoren za plačevanje najemnine za stanovanje, ⁶v popolnih družinah vedno moški, v ostalih drugi, ⁷prepuščeno gospodinjstvu in/ali oseba, ki prispeva največ k celotnemu dohodku gospodinjstva, ⁸enodružinsko gospodinjstvo: moški; samohranilsko gospodinjstvo: eden od staršev; večdružinsko gospodinjstvo: najstarejši član.

Za primerljivost in poenotenje APG na ravni EU je pomembnejša s strani Eurostata usklajena definicija referenčne osebe gospodinjstva, ki se uporablja pri razvrščanju gospodinjstev in analiziranju podatkov APG. Eurostatovo priporočilo je, da mora dodelitev naziva referenčne osebe temeljiti na objektivnem merilu. Za proučevanje vzorcev trošenja gospodinjstev znotraj APG je to merilo prispevek k dohodku gospodinjstva, pri čemer mora biti oseba starejša od 16 let (Harmonised variables, 2001, str. 4).

³³ Delitev izdatkov vključuje koristi od izdatkov (ki jih imajo v gospodinjstvu npr. otroci in osebe brez dohodka) in prispevanje k plačevanju izdatkov. Če se izdatki ne delijo, potem oseba tvori ločeno gospodinjstvo na istem naslovu.

³⁴ Če je tam preživela večino dni v zadnjih 6 mesecih.

Opredelevitev otrok : odrasla oseba

Razvrstitev članov gospodinjstva med odrasle in otroke se v večini držav opravi naknadno glede na potrebe analize. Da je mogoča naknadna uskladitev na nacionalni kot na EU ravni je zato najbolje, da seznam anketnih spremenljivk vsebuje starost vseh članov gospodinjstev. Če to ni mogoče, morajo biti člani, da se lahko naknadno določi tip gospodinjstva, razvrščeni vsaj v starostne razrede (Family budget surveys in EC..., 1993, str. 26).

3.1.2 Struktura in vsebina ankete

Strukturo APG določajo različno opredeljena obdobja vodenja dnevnikov gospodinjstev in referenčnih obdobjih ter anketni instrumenti, kamor uvrščamo predvsem dnevnike, vprašalnike in intervjuje.

3.1.2.1 Obdobje vodenja dnevnika in referenčno obdobje

Obdobje v katerem gospodinjstva vodijo dnevnik se imenuje čas poročanja oziroma vodenja dnevnika, njegovo trajanje in porazdelitev v času pa sta osnovni značilnosti strukture APG. Običajna dolžina obdobja vodenja dnevnika znaša 14 dni, sicer pa niha med mesecem dni in samo enim tednom (glej tabeli 2 in 6 v Prilogi). Poznamo fiksna in prevladujoča premikajoča (drseča) se obdobja poročanja. Pri fiksnih je koledarsko obdobje enako za vsa gospodinjstva, pri premikajočih se pa je odrejen čas sodelovanja gospodinjstev v anketi različen. Obdobja poročanja posameznih gospodinjstev v anketi so, z namenom da se izognemo sezonskim in drugim začasnim vplivom na vzorec, porazdeljena čez celotno anketno obdobje. To dosežemo z delitvijo vzorca na podvzorce, ki naj bi bili reprezentativni za celotno populacijo (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 1997, str. 24).

Referenčno obdobje je obdobje, na katero se nanašajo vsi z anketo pridobljeni podatki. Pri retrospektivnem anketiranju ali samobeležanju poznamo več referenčnih obdobjih, za običajne vsakodnevne potrošne dobrine manjših vrednosti ponavadi le en mesec, za redkeje pa kar celo leto. Tudi pri referenčnih obdobjih ločimo fiksna in drseča obdobje, ki v državah EU ponovno prevladujejo. Fiksno je enako za vsa vzorčna gospodinjstva, ne glede na čas njihovega sodelovanja v anketi (npr. koledarsko leto), drseče referenčno obdobje pa je prilagojeno posameznim gospodinjstvom, saj se šteje od trenutka intervjuja nazaj v preteklost (npr. 12 mesecev) (Intihar, Arnež, 2001, str. 94).

3.1.2.2 Anketni instrumenti

Zbiranje podatkov v APG zajema kombinacijo enega ali več intervjujev in dnevnikov, ki jih vodi celotno gospodinjstvo in/ali njegovi posamezni člani. V tabelah 4 in 5 v Prilogi so prikazani uporabljeni anketni instrumenti po državah EU, v nadaljevanju pa je podan njihov opis.

Intervjuji

Vzorčno gospodinjstvo je v času sodelovanja v anketi intervjuvano vsaj enkrat, ponavadi pa se opravi dva razgovora; uvodnega pred začetkom sodelovanja v anketi in končnega po izteku obdobja poročanja. Običajno so ob prvem srečanju z anketarjem tema pogovora splošne značilnosti gospodinjstva, na zadnjem intervjuju pa se odgovarja na vprašanja o dohodku (Family budget surveys in the EC, 1993, str. 36).

Vprašalniki

V nekaterih državah EU uporabljajo le en daljši vprašalnik, drugod pa več, pri čemer vsak od njih pokriva določeno področje. Zvečine je skoraj povsod osnovni vprašalnik namenjen celotnemu gospodinjstvu. Vanj se beleži značilnosti posameznih članov gospodinjstva kot so izobrazba, poklic in zaposlitev, njihove (sorodstvene) vezi, informacije o stanovanjskih razmerah, pogosto pa tudi razpoložljivost oziroma opremljenost s trajnimi dobrinami in nakupi teh. Anketni vprašalniki so običajno zasnovani tako, da so zastavljena vprašanja zelo natančna. Prednost tega je v boljši strukturiranosti in večji kontroli nad samim intervjujem, obstaja pa nevarnost, da postanejo takšni vprašalniki predolgi in prezapleteni ter posledično neprimerni za uporabo.

Dnevniki

Vse evropske APG vsebujejo dnevnike, kamor gospodinjstva redno zapisujejo vse kar so potrošila. Izdatke se običajno zapisuje vsakodnevno, včasih pa je potrebno tudi retrospektivno samobeležanje, predvsem pri tistih izdatkih, ki jih imajo gospodinjstva le občasno.

Obstaja več različic dnevnikov, najpogostejša pa sta dnevnik za celotno gospodinjstvo in dnevnik namenjen posameznim članom (nad določeno starostjo) gospodinjstva. Oba sta lahko odprtega ali zaprtega tipa. Pri prvem, ki naj bi bil enostavnejši in zahteva manj vloženega truda, gospodinjstva navajajo izdatke po kronološkem vrstnem redu (in ne po kategorijah), pri zaprtem tipu dnevnika pa so kategorije izdatkov vnaprej predpisane. Ponekod poznajo tudi kombinacijo obeh različic, kjer so sicer odprtemu tipu dnevnika priloženi vzorci podrobnih seznamov izdatkov, da bi gospodinjstva opomnili, če so morda kaj pozabila ali spregledala (Family budget surveys in EC..., 1993, str. 42)

3.1.3 Najpomembnejše spremenljivke APG in uporabljene klasifikacije

V APG zasledimo dve vrsti spremenljivk: osnovne, ki jih dobimo neposredno iz ankete vsake države in izpeljane spremenljivke, ki so izračunane iz osnovnih. Eurostatova usklajena zbirka podatkov je strukturirana v dva tipa: v enem so podatki o gospodinjstvih, v drugem pa o njegovih članih. V okviru 1 so našete glavne spremenljivke APG razmejene po navedenem merilu.

Najpomembnejša spremenljivka APG so izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo

Najpomembnejša spremenljivka APG so vsekakor izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo. V idealnih razmerah bi morale članice poslati Eurostatu denarni in nedenarni del izdatkov ločeno, ta pa bi oba združil. Ker pa je zanesljive informacije o nedenarnih izdatkih veliko težje zagotoviti, se poudarja predvsem kakovost denarnih izdatkov. Če države ne ločijo teh dveh skupin potrošnje in Eurostatu dostavijo le agregat izdatkov, morajo ob tem poudariti vsaj kaj ta vsebuje (Data Quality of 1999 HBS, 1999, str. 5).

Eurostat teži k čim večji usklajenosti definicij APG z drugimi mednarodnimi klasifikacijami

Uskladitev klasifikacij in kodnega sistema najpomembnejših spremenljivk je ključnega pomena za primerljivost APG na ravni EU in obenem nujen predpogoj v vseh Eurostatovih postopkih. Med anketnimi spremenljivkami, katerih uskladitev na ravni Unije je prednostna, so predvsem potrošnja, dohodek, aktivnost in struktura gospodinjstva. Eurostat si prizadeva za čim večjo usklajenost definicij APG z drugimi mednarodnimi koncepti in klasifikacijami na ravni EU, zato priporoča vsem državam članicam EU uporabo naslednjih standardnih klasifikacij (HBS in the Candidate

Countries, 2004, str. 37):

- COICOP-HBS 2003 za izdatke gospodinjstev za končno potrošnjo;
- ICSE-1993 za zaposlitveni status;
- ISCED-1997 za raven izobrazbe, ISCO-1988 (COM) za zaposlitev;
- ISO 3166 za šifre, ki predstavljajo imena držav;
- NACE rev. 1 statistična klasifikacija ekonomske aktivnosti;
- NUTS 2003 (raven 1) klasifikacija regij.

Pri razporeditvi izdatkov gospodinjstev po namenu porabe se uporablja usklajena COICOP-HBS klasifikacija (ta je povsem združljiva z osnovno COICOP klasifikacijo, ki se uporablja v statistiki nacionalnih računov), ki loči 12 glavnih skupin proizvodov in storitev. Uporaba COICOP klasifikacije izdatkov je standardizirana, saj jo uporabljajo APG, ESR, HICP in statistika PPP (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 15). V zadnjem valu izvajanja APG 1999 se je uporabljala COICOP-HBS 1999, ki je bila izpeljana iz OECD COICOP 1995 in je bila slednji identična do tretje ravni, sama pa je zagotavljala še dodatno četrto raven izdatkov (Quality report of the HBS round of 1999, 2005, str. 9). Zadnja revizija COICOP-HBS klasifikacije je bila izvedena v letu 2003, iz česar izhaja tudi ime zdaj veljavne COICOP-HBS 2003, ki naj bi bila prvič uporabljena v naslednjem anketnem krogu z referenčnim letom 2005 (Conclusions of the Task Force on COICOP-HBS Development ..., 2003, str. 3–4).

Okvir 1: Najpomembnejše spremenljivke APG		
	Osnovne spremenljivke	Izpeljane spremenljivke
Gospodinjstvo	<p>Izdatki gospodinjstev (Hrana in brezalkoholne pijače, Alkoholne pijače, tobak in narkotiki, Obleka in obutev, Stanarina, voda, energija, Pohištvo, gospodinjska oprema in vzdrževanje, Zdravstvo, Promet, Komunikacije, Rekreativna in kultura, Izobraževanje, Hoteli in restavracije, Raznovrstni proizvodi in storitve)</p> <p>Dohodek (neto razpoložljivi dohodek, glavni vir dohodka)</p> <p>Ostale spremenljivke</p> <ul style="list-style-type: none"> – Spremenljivke o anketi (leto ankete, identifikator gospodinjstva, regija (NUTS 2), gostota naseljenosti, utež) – Značilnosti referenčne osebe (spol, starost, zakonski stan, izobrazba) – Aktivnost (trenutna, običajna, poklic, status zaposlitve) – Stanovanje (tip lastništva, število sob, površina, telefon, garaža, sekundarno bivališče) – Trajne dobrine (avto, število avtomobilov, število televizorjev, video oprema, računalnik, pomivalni stroj, pralni stroj) 	<p>Velikost gospodinjstva Ekvivalentna velikost (OECD in modificirana OECD lestvica)</p> <ul style="list-style-type: none"> Otroci do vključno 13 let Otroci od 14 do 16 let Starejši otroci Odrasli otroci Odrasli, ki ne živijo v gospodinjstvu Odrasli, ki živijo v gospodinjstvu <p>Tip gospodinjstva</p> <p>Socialno-ekonomski položaj referenčne osebe</p> <p>Ekonomski položaj (aktivni zaposleni) Število članov aktivno zaposlenih</p> <p>Izdatki</p> <ul style="list-style-type: none"> – Celotni izdatki za potrošnjo (cene anketnega leta - nacionalna valuta, cene referenčnega leta - nacionalna valuta,) – Celotni izdatki za potrošnjo referenčnega leta (v EUR, v PPS)
Člani gospodinjstva	<p>Dohodek</p> <p>Ostale spremenljivke</p> <ul style="list-style-type: none"> – Spremenljivke o anketi – Značilnosti članov (spol, starost, zakonski stan posameznikov, sorodstveno razmerje), – Izobrazba (dokončana izobrazba, izobrazba v teku) – Aktivnost (trenutna, običajna, poklic, status zaposlitve) 	<p>Klasifikacija članov gospodinjstva in Agregirana klasifikacija članov gospodinjstva</p> <p>Socialno-ekonomski položaj posameznikov in Agregirani socialno-ekonomski položaj posameznikov</p>

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 48–52.

APG je omejena le na zasebna gospodinjstva

3.1.4 Vzorčenje, uteževanje in kontrola podatkov

Da pridemo do končnih rezultatov APG je potrebna cela veriga procesov in postopkov. V prvi vrsti je pomembna dobro osnovana metodologija, dalje uspešna priprava vzorca izbrane populacije, temu pa sledi osrednji proces anketiranja gospodinjstev. Ko je ta zaključen, so anketni podatki skorajda že pripravljene za končno obdelavo, še pred tem pa jih je treba temeljito preveriti in očistiti morebitnih napak ter utežiti, da bodo čim natančneje odražali dejansko stanje v populaciji.

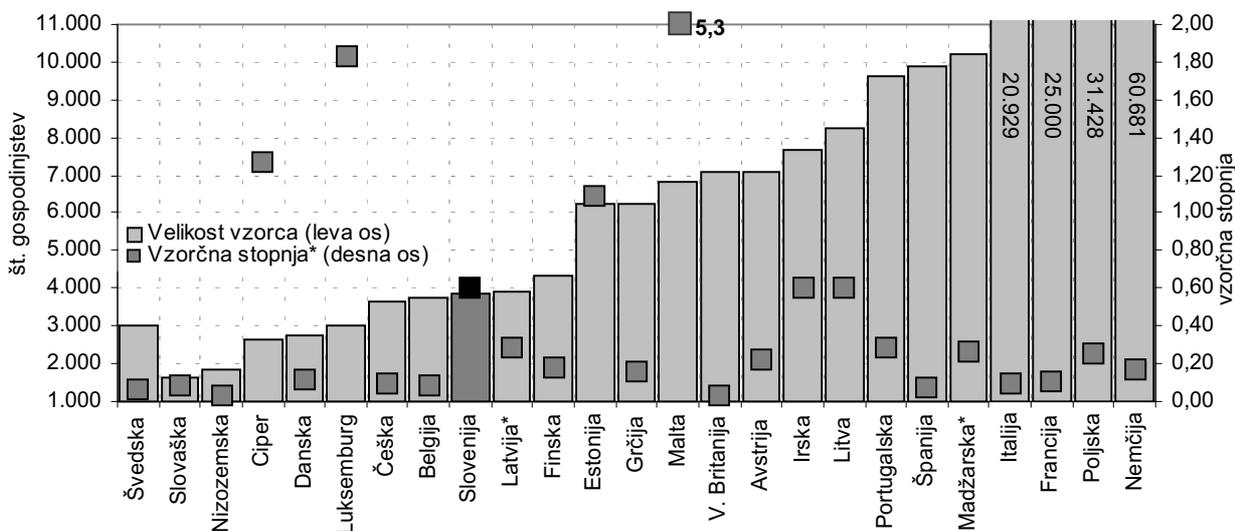
3.1.4.1 Zajetje in vzorčenje v APG

APG pokriva le del po ESR 95 opredeljenega celotnega sektorja gospodinjstev, in sicer je omejena le na populacijo zasebnih gospodinjstev. Skupinska gospodinjstva, kamor se uvrščajo domovi za starejše, bolnišnice, zapori, hostli ipd. so izzeti, saj v njih živijo osebe, ki tam nimajo urejenega stalnega prebivališča. Anketno zajetje se od zajetja v nacionalnih računih razlikuje tudi po tujih turistih, ki jih APG prav tako ne vključuje. Zaradi razlik v zajetju je iz populacije izključeno okrog 3 % gospodinjstev (Final Report of the 25th Meeting of the GNP Committee, 1996, str. 11–12), večji pa je učinek na posamezne subpopulacije, predvsem na starejše. Ponavadi v vzorec niso vključeni tudi brezdomci, v nekaterih članicah pa so izzeti še tujci, ki bivajo v državi, gospodinjstva brez stalnega bivališča ipd. (glej tabelo 7 v Prilogi). Geografsko gledano pokriva večina APG v državah EU vso populacijo na svojem nacionalnem ozemlju, iz stroškovnih in praktičnih razlogov pa so v redkih primerih izvzeta le nekatera zelo odročna in redko poseljena območja (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 55).

Velikost vzorca

V zadnjem krogu izvajanja ankete z referenčnim letom 1999 je velikost vzorca APG med državami nihala med 1.640 na Slovaškem in 1.851 na Nizozemskem ter 31.428 na Poljskem in 62.150 v Nemčiji³⁵. Obstaja vrsta praktičnih in stvarnih razlogov za povezavo med velikostjo vzorca in velikostjo države oziroma številom

Slika 1: Velikost vzorca in vzorčna stopnja* v EU, referenčno leto 1999



Opomba: * – vzorčna stopnja je razmerje med velikostjo vzorca in velikostjo populacije.

Vir: New Cronos Database, HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 15.

³⁵ Slovenija se z vzorcem 3.859 gospodinjstev in vzorčno stopnjo 0,61 nahaja v zgornji polovici držav.

njenih prebivalcev, čeprav ta ni premočrtna, kljub temu pa je velikost vzorčne napake odvisna predvsem od velikosti vzorca.

V vseh članicah dajejo vzorci reprezentativne rezultate na nacionalni ravni, v veliko primerih pa tudi na regionalni ravni (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 88–141).

Vzorčenje

Vzorčenje je proces izbire dela populacije, ki je pozneje vključen v raziskavo. Slučajno ali verjetnostno vzorčenje je vzorčna shema v kateri ima vsaka proučevana enota populacije znano, od nič različno verjetnost, da bo izbrana v vzorec. Takšno vzorčenje zahteva, da (1) so vse enote populacije zastopane v vzorčnem okviru, ki je podlaga za izbiro vzorca; (2) je izbor opravljen z uporabo ustreznega naključnega postopka, ki daje določeno verjetnost izbora vsem enotam in (3) je izbran vzorec dobro oštevilčen (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 1997, str. 15).

Verjetnostno vzorčenje uporablja velika večina držav EU, z izjemo Nemčije, Češke in Slovaške, ki uporabljajo kvotno vzorčenje ter Estonije in Cipra, kjer se poslužujejo sistematičnega³⁶ vzorčenja. Rahli odmiki od najprimernejšega slučajnega vzorčenja so sprejemljivi, predvsem zaradi visokih stopenj neodgovora, ki se lahko pojavijo. V želji, da bi dosegle sprejemljive stopnje odgovora so zato nekatere države privzele postopke (kot so kvotno vzorčenje in substitucija), ki se razlikujejo od slučajnega vzorčenja, z njimi pa se vseeno poskuša doseči sprejemljivo reprezentativnost populacije v vzorcu.

Vzorčni načrt

Vzorčni načrt pomeni porazdelitev vzorca na različne skupine prebivalstva in regije države. V večini primerov je celotna populacija države vzorčena enako, vzorec pa je čez različna območja in populacijske skupine proporcionalno porazdeljen. V nekaterih državah kljub temu poznajo tudi prekomerno vzorčenje nekaterih subpopulacij, ki so zanje posebnega pomena, kot so npr. kmetje na Irskem in redko poseljena območja na Finskem³⁷.

Večina APG izbira vzorec postopoma, v več stopnjah, takšen pristop pa ima kar nekaj prednosti pa tudi slabosti. Ena od prednosti je koncentracija enot, s katero se zmanjšajo potni stroški in ostali stroški zbiranja podatkov, posledično pa se izboljšajo tudi zajetje in nadzor nad postopki, ki posredno določajo stopnjo odgovora in kakovost zbranih podatkov. Izvajanje ankete je ustrežnejše, količina dela, potrebna za izbor vzorca, pa se obenem lahko zmanjša. Izbira vzorca v več zaporednih fazah lahko zmanjša tudi stroške priprave in oblikovanja vzorčnega načrta, saj so sezname potrebni le za izbrana območja. Glavna pomanjkljivost postopne izbire vzorca je izguba njegove učinkovitosti na račun grozdenja, poveča pa se tudi kompleksnost vzorčne oblike in same analize. Na splošno velja, da se s kompleksnejšo in dražjo zbirko podatkov na enoto opazovanja večja tudi potreba po učinkovitosti. Prav zaradi tega so grozdi uporabljeni v APG majhni v primerjavi s tistimi v drugih, manj kompleksnih anketah.

Najbolj običajna praksa izbire anketnega vzorca v državah EU je uporaba dvostopenjskega oblikovanja vzorca. V prvem koraku se izbere stratificiran vzorec

V vseh članicah EU daje APG reprezentativne rezultate vsaj na nacionalni ravni

Velika večina držav EU uporablja slučajno vzorčenje...

...vzorec pa izbira postopoma, običajno v dveh stopnjah

³⁶ Sistematično vzorčenje je vrsta verjetnostnega vzorčenja, kjer iz vzorčnega okvira izberemo v vzorec vsak k -ti element, pri čemer smo predhodno izbrali določen slučajni začetek.

³⁷ S tem je omogočena primerna velikost vzorca za regijske analize.

ustreznih območij, v drugem pa se znotraj vsakega vzorčnega območja izbere gospodinjstva ali naslove, ki naj bi sodelovali v anketi. V mnogih državah predstavlja končno vzorčno enoto gospodinjstvo, ponekod pa pridemo do končne vzorčne enote šele po predhodni izbiri naslova, stanovanja ali osebe (na podlagi česar se potem rekonstruira gospodinjstvo). Izbor gospodinjstva ali stanovanja kot končne vzorčne enote ima vsak svoje prednosti; stanovanja ali naslovi so običajno bolj stabilne in lažje opredeljive enote, obenem pa zagotavljajo bolj popolno zajetje anketne populacije, gospodinjstva pa nudijo večjo možnost stratificiranja glede na njihove socialno-ekonomske in ostale značilnosti (Family budget surveys in EC ..., 1993, str. 12).

Vzorčni okvir

Vzorčni okvir je seznam elementov ciljne populacije, iz katerega izbiramo elemente v vzorec. Natančni vzorčni okvir vsebuje vsak element populacije le enkrat in ne vključuje elementov, ki niso sestavni del populacije (Podovšovnik, 2003, str. 3). EU članice se poslužujejo različnih okvirov, obstajata pa dva glavna vira za pridobitev APG vzorca (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 59):

- Registri, ki ponujajo ažurirane sezname gospodinjstev ali posameznikov z mnogimi relevantnimi značilnostmi, ki se jih lahko uporabi pri stratifikaciji in učinkoviti izbiri vzorca;
- Področni okviri, kot so npr. popis prebivalstva ali izhodiščni vzorci³⁸.

Poleg tega se kot vzorčni okvir lahko uporabi tudi že vnaprej pripravljen večji vzorec (kot je npr. anketa o delovni sili). Če večji vzorec vsebuje informacije o demografskih, socialno-ekonomskih in ostalih relevantnih značilnostih gospodinjstev, se le te lahko uporabijo v vseh fazah vzorčenja manjše in bolj zahtevne ankete kot je APG. Poleg tega je izbira podvzorca iz druge ankete enostavna, pomeni pa tudi prihranek pri stroških priprave in ažuriranju seznamov gospodinjstev. Med glavne pomanjkljivosti tovrstnega pristopa, ko se gospodinjstva, ki že sodelujejo v neki drugi anketi, vključi še v APG, sodi dodatna obremenitev gospodinjstev, obenem pa je treba vzorec za namene APG omejiti le na tista gospodinjstva, ki so prejšnje ankete uspešno zaključila (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 1997, str. 18).

Stratifikacija

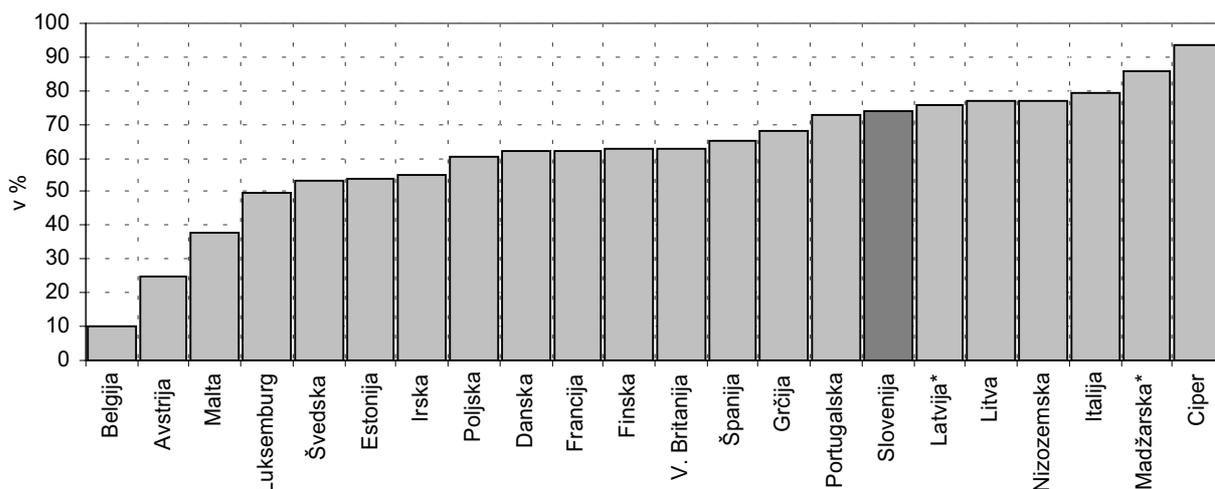
Večina držav uporablja stratifikacijo, da pridobi reprezentativne vzorce populacije. Običajna stratifikacijska merila, ki se uporabijo med postopkom izbire vzorca so regije, socialno-ekonomski status referenčne osebe ter tip in velikost gospodinjstva (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 61). V tabeli 8 v Prilogi so predstavljeni postopki stratifikacije po državah EU.

Stopnja odgovora in substitucija

APG se kot vse ankete srečuje s problemom anketnega neodgovora, kar pomeni, da enote, ki so bile vključene v vzorec in so za anketo ustrezne, v raziskavi nato ne sodelujejo. V največji meri gre razloge za neodgovor iskati v odsotnosti gospodinjstva, zavrnitvi, nepripravljenosti oziroma nezmožnosti sodelovanja (Podovšovnik, 2003, str. 4).

³⁸ Izhodiščni vzorec je vzorec, na podlagi katerega se lahko izbere več podvzorcev, ki so nato podlaga večim anketam ali anketnim serijam (definicija Združenih narodov v Pettersson, 2003b, str. 9).

Slika 2: Stopnje odgovora APG v državah EU, referenčno leto 1999 (v %)



Opomba: Nemčija, Češka in Slovaška uporabljajo kvotno vzorčenje in jih ni na sliki, * – po substituciji.
Vir: Tabela 7 v Prilogi.

Stopnja odgovora je razmerje med številom gospodinjstev, ki so uspešno sodelovala v anketi in številom gospodinjstev, ki so bila izbrana v anketni vzorec. Izračun stopnje odgovora je velikokrat težaven, predvsem zaradi določitve števila gospodinjstev izbranih v vzorec. V primeru, da so vzorčne enote naslovi ali stanovanja, namreč število gospodinjstev izbranih v vzorec ni avtomatično poznano. Poleg tega nekateri naslovi ne obstajajo, na nekaterih živi več gospodinjstev ipd. (Family budget surveys in EC ..., 1993, str. 17).

Iz slike 2 je razvidno, da so se stopnje odgovora med državami EU v zadnjem krogu izvajanja APG 1999 zelo razlikovale in se gibale v razponu od 10 % v Belgiji pa vse do 90 % na Cipru. Povprečna stopnja odgovora v državah EU je nihala med 60 % in 70 %, Slovenija pa je s 74 % nad tem povprečjem.

Problem neodgovora se lahko reši z ustreznim povečanjem prvotnega vzorca ali s substitucijo enot, ob tem pa je priporočljivo najprej poiskati vzroke, ki vodijo do visokih stopenj neodgovora. Substitucija gospodinjstev pomeni, da se izbrana gospodinjstva v osnovnem vzorcu, ki iz kakršnegakoli razloga ne sodelujejo v anketi, nadomesti z drugimi gospodinjstvi. Postopki nadomeščanja so včasih premalo nadzirani in izvedba v praksi ne sledi teoretičnim priporočilom APG, praksa substitucije, kjer jo dovoljujejo³⁹, pa še dodatno oteži pojmovanje in interpretacijo stopenj odgovora.

3.1.4.2 Kontrola in uteževanje podatkov

Pri izvedbi ankete lahko naletimo na vrsto napak, ki jih različni avtorji različno kategorizirajo, in ki se lahko pojavijo v vseh fazah anketiranja. V glavnem ločimo vzorčne in nevzorčne napake. Prve se nanašajo na napake, ki nastanejo zaradi dejstva, da opazujemo vzorec in ne celotno populacijo, druge pa nastanejo v katerikoli drugi fazi ankete razen pri vzorčenju (zaradi slabega zajetja znotraj vzorčnega okvira, neodgovora, napak poročanja, obdelave podatkov ipd. (Final Report of the 25th

Problem anketnega neodgovora se rešuje s substitucijo enot ali s povečanjem prvotnega vzorca

³⁹ Substitucija ni dovoljena v Avstriji, Belgiji, Estoniji, Franciji, Luksemburgu, Sloveniji in v Veliki Britaniji ter na Danskem, Finskem, Nizozemskem in Švedskem. V Italiji je dovoljena, njen učinek pa je zanemarljiv, saj že sicer dosejajo visoke stopnje odgovora. V Španiji so gospodinjstva, ki se takoj ne odzovejo sistematično nadomeščena, podobno pa je tudi v Grčiji, Latviji, na Irskem, Poljskem, Portugalskem in Madžarskem (Quality of the HBS in Phare Countries, 2001, str. 2, HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 63).

Kakovost APG lahko ogrozi vrsta napak

Glavnina nadzora poteka na nacionalnih ravneh, Eurostat na koncu opravi še kontrolo najpomembnejših spremenljivk

Problem manjkajočih podatkov je rešljiv s pripisom fiktivnih vrednosti ali izključitvijo gospodinjstva iz nadaljnje analize

Meeting of the GNP Committee, 1996, str. 17, Podovšovnik, 2003, str. 274). Kakovostno opravljen nadzor podatkov in postopkov obdelave podatkov je ob upoštevanju kompleksnosti APG ključnega pomena za kakovost anketnih informacij.

Kontrola podatkov APG

Kakovost rezultatov APG lahko ogrozi vrsta napak, med drugim napake opazovanja, napake neopazovanja (mednje sodijo napaka vzorčnega okvira, napaka vzorčenja ter napaka neodgovora in nesodelovanja) in napake, ki se pojavijo pri nadaljnji obdelavi podatkov tj. pri kodiranju, urejanju, vnosu in uteževanju. Napake opazovanja vplivajo na kakovost celotne ankete in naj bi se jih odpravilo, kjerkoli je to mogoče. Štirje temeljni viri napak opazovanja so (Biemer et al. v Kasprzyk 2003, str. 2): (1) vprašalnik; pomemben je učinek oblike, zunanjega izgleda, tematike in uporabljenega besedišča; (2) metoda zbiranja podatkov; v prisotnosti anketarja lahko gospodinjstvo poda drugačen odgovor kot če le tega izpolnjuje samo ali če pri tem uporablja dnevnik; (3) anketar, ki lahko napačno prebere vprašanje gospodinjstvu ali doda kakšno informacijo, ki lahko gospodinjstvo zavede ali zbega in (4) anketirano gospodinjstvo; razumevanje vprašalnika je odvisno od znanja, izkušenj in drugih osebnostnih lastnosti njegovih članov.

Glavnina nadzora in preverjanja ter odprava vseh napak pri APG se vrši na nacionalnih ravneh, po oddaji podatkov Eurostatu pa ta opravi še zadnjo kontrolo najpomembnejših osnovnih spremenljivk na agregatni ravni, s katero poskuša zagotoviti njihovo maksimalno kakovost in izčrpnost⁴⁰. Spremenljivkam, ki predstavljajo gospodinjstvo kot potrošno celico, nameni še posebno pozornost, pomembne pa so tudi spremenljivke, ki nudijo informacije o posameznih članih gospodinjstva, in tiste iz katerih se preračunava izpeljane spremenljivke. Poseben cilj Eurostatove kontrole je tudi priprava kontrolnih tabel, ki jih nato s komentarjem pošlje državam članicam v pregled. V njih so zbrane najbolj relevantne spremenljivke, in sicer po različnih referenčnih letih, državah in drugih virih, z njimi pa države preverjajo smiselnost oziroma verjetnost dobljenih rezultatov. Ko se Eurostat in nacionalni statistični urad posamezne države strinjata, da so vsi podatki v kontrolni tabeli verodostojni in smiselni, Eurostat podatke te države vpiše v evropsko bazo podatkov APG (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 81).

Obravnava manjkajočih podatkov

Odkrivanje in pripisovanje manjkajočih podatkov se načeloma vedno vrši na nacionalni ravni. Eurostat od držav članic prejme popolne podatkovne nize, le v izjemnih primerih pa na željo članic tudi sam pripíše določene podatke (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 82).

Manjkajoči podatki prizadenejo kakovost podatkovnih nizov, problem pa je rešljiv s pripisom fiktivnih vrednosti ali izključitvijo gospodinjstva iz nadaljnje analize. Na mestu manjkajočih podatkov se izčrpnost informacij najenostavneje zagotovi s pripisom fiktivne vrednosti, v primeru, ko glavne spremenljivke določenega gospodinjstva odražajo preveč napak oziroma je manjkajočih podatkov veliko, pa moramo gospodinjstvo iz nadaljnje analize izključiti, namesto tega pa prilagoditi uteževalne koeficiente preostalih gospodinjstev. Gospodinjstvo je v takšnem primeru v anketi nezadovoljivo sodelovalo in govorimo o zavrnitvi sodelovanja oziroma neodgovoru (HBS in the EU, Methodology and Recommendations, 1997, str. 102).

⁴⁰ Eurostat se pri kontroliranju podatkov nacionalnih anket poslužuje niza natančnih, testiranih in dokumentiranih računskih pravil. Pri tem uporablja standardizirane programe, ki obdelajo vse države na povsem enak način, kar zagotavlja kakovost izračunanih izpeljanih spremenljivk in njihovo primerljivost.

Druga skupina neodgovora, t. i. delni neodgovor gospodinjstev, ko ta za večino spremenljivk sicer ponudijo zelo kakovostne odgovore, pri nekaterih spremenljivkah pa sploh ne, se rešuje s postopki pripisovanja manjkajočih podatkov. Najprej je treba manjkajoče podatke odkriti, nato pa jih pripisati bodisi z uporabo deduktivnega, determinističnega ali stohastičnega postopka. Če delež manjkajočih podatkov pri določeni spremenljivki v primerjavi s celotnim številom sodelujočih gospodinjstev presega še sprejemljiv prag, se je treba vprašati o smiselnosti pripisovanja, saj take spremenljivke ne moremo uporabljati v analitične namene.

Uteževanje podatkov

Uteževanje podatkov je eden izmed načinov izboljšanja kakovosti anketnih informacij. Uteži morajo združevati tri elemente, da dobro opravijo svojo funkcijo (Glewwe, 2003, str. 8); (1) odpravljati morajo pomanjkljivost neenake možnosti vključitve različnih skupin gospodinjstev v vzorec, (2) prilagoditi se morajo variacijam v primeru neodgovora, v nekaterih primerih pa je treba opraviti še (3) poststratifikacijsko prilagoditev osnovnih podatkov, kjer anketne ocene porazdelitve gospodinjstev (glede na spol, starost ipd.) prilagodimo z zunanjimi viri informacij (npr. popisnimi), ki mogoče kažejo drugačno porazdelitev gospodinjstev kot anketa sama.

Uteževanje podatkov v APG je splošno privzeto, pri nekaterih spremenljivkah pa se zahteva celo dvojno uteževanje (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 82):

- Prostorsko uteževanje pripomore k izboljšanju reprezentativnosti vzorca glede na velikost, porazdelitev in značilnosti opazovane populacije; uporablja se zaradi neenakih možnosti izbora, anketnega neodgovora in drugih pomanjkljivosti, ki so povezane z vzorčnimi rezultati.
- Časovno uteževanje pa je potrebno, saj se obdobje opazovanja gospodinjstva velikokrat razlikuje od referenčnega obdobja. Podatki, ki jih zadeva tovrstno uteževanje so količinske spremenljivke, posebno tiste, ki so povezane z dohodkom in izdatki gospodinjstev za potrošnjo (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 1997, str. 105).

3.1.5 Spremljanje potrošnje gospodinjstev in njihovih izdatkov za potrošnjo

Osnovni cilj APG je določitev ravni in vzorcev trošenja zasebnih gospodinjstev. Zato in zaradi čim večje primerljivosti na ravni EU mora biti koncept potrošnje oziroma izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo zelo jasno opredeljen. Eurostat poskuša to doseči prek maksimalne integracije definicij in klasifikacij APG z evropskim sistemom računov (ESR 95).

Koncept dejanske potrošnje in izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po ESR 95

Po ESR obstajata dve ustrezni in primerni osnovi za spremljanje izdatkov gospodinjstev: *dejanska končna potrošnja gospodinjstev* (ESR 95, 3.81-84) in *izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo* (ESR 95, 3.75-77). Izdatki za končno potrošnjo se nanašajo na izdatke gospodinjstev za potrošno blago in storitve, dejanska končna potrošnja pa na pridobitve potrošnega blaga in storitev s strani gospodinjstev. Razlika med konceptoma je v obravnavi določenega blaga in storitev, ki se zagotavljajo gospodinjstvom kot socialni transferji v naravi, financirajo pa jih država ali nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG) (ESR 95, 3.74).

Z uteževanjem podatkov dosežemo izboljšanje kakovosti anketnih informacij

Po ESR obstajata dva koncepta merjenja potrošnje gospodinjstev...

»Dejanska končna potrošnja zajema blago in storitve, ki jih rezidenčne enote pridobijo za neposredno zadovoljevanje človeških potreb, tako individualnih kot kolektivnih. Blago in storitve za individualno potrošnjo (individualno blago in storitve⁴¹) pridobi gospodinjstvo in jih porablja za zadovoljevanje potreb in želja članov tega gospodinjstva« (ESR 95, 3.81-82).

Okvir 2: Različni vidiki potrošnje gospodinjstev

Dejanska končna potrošnja gospodinjstev

- Socialni transferji v naravi gospodinjstvom od države
- Socialni transferji v naravi gospodinjstvom od NPISG

= Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo

- Nedenarni izdatki
- = Denarni izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo**

Vir: ESR 95.

... dejanska končna potrošnja gospodinjstev...

Dejanska končna potrošnja gospodinjstev je opredeljena kot pridobitev gospodinjstev skozi njihovo trošenje blaga in storitev na lastnem ozemlju ali v tujini (izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo) in pridobitev gospodinjstev s strani države in NPISG, v obliki socialnih transferjev v naravi⁴² (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 22).

Vsi izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo so individualni (ESR 95, 3.84), storitve za kolektivno potrošnjo pa se ne uvrščajo med potrošnjo gospodinjstev.

Okvir 3: Individualni izdatki za končno potrošnjo države

Za blago in storitve, ki jih zagotavljajo enote države, je razmejitev med individualnimi in kolektivnimi blagom in storitvami določena na osnovi Klasifikacije funkcij države (COFOG). Po dogovoru so vsi izdatki države za končno potrošnjo v okviru vsake od spodaj naštetih skupin *izdatki za storitve individualne potrošnje*, razen izdatkov za splošno upravo, urejanje, raziskovanje itd. v vsaki skupini:

- 04 Izobraževanje,
- 05 Zdravstvo,
- 06 Socialna varnost in socialno skrbstvo,
- 08.01 Šport in rekreacija,
- 08.02 Kultura.

Poleg tega se kot individualni obravnavajo tudi izdatki v okviru naslednjih podskupin, kadar so pomembni: 07.11 (del) zagotavljanja stanovanj, 07.31 (del) zbiranja gospodinjskih odpadkov, 12.12 (del) delovanja prometnega sistema.

Vir: ESR 95, 3.85.

⁴¹ Individualno blago in storitve imajo naslednje značilnosti (ESR 95, 3.82): (1) pridobitev blaga in storitev s strani posameznega gospodinjstva ali njegovega člana mora biti možno opazovati in prikazati, prav tako mora biti možno opredeliti čas, v katerem do pridobitve pride; (2) gospodinjstvo se mora z zagotovitvijo blaga ali storitve strinjati in izvesti vsa potrebna dejanja, ki zagotovitev omogočijo, npr. obiskovanje šole ali klinike; (3) blago ali storitev morata biti taka, da njuna pridobitev s strani enega gospodinjstva ali osebe ali morebiti majhne omejene skupine oseb preprečuje pridobitev s strani drugih gospodinjstev ali oseb.

⁴² Socialni transferji v naravi obsegajo individualno blago in storitve, ki jih državne enote in NPISG kot transferje v naravi zagotavljajo posameznim gospodinjstvom, ne glede na to, ali so kupljeni na trgu ali pa jih državne enote ali NPISG proizvedejo kot netržno proizvodnjo. Lahko se financirajo iz davkov, drugih dohodkov države ali prispevkov za socialno varnost, v primeru NPISG pa iz dopor in dohodkov od lastnine' (ESR 95, 4.104).

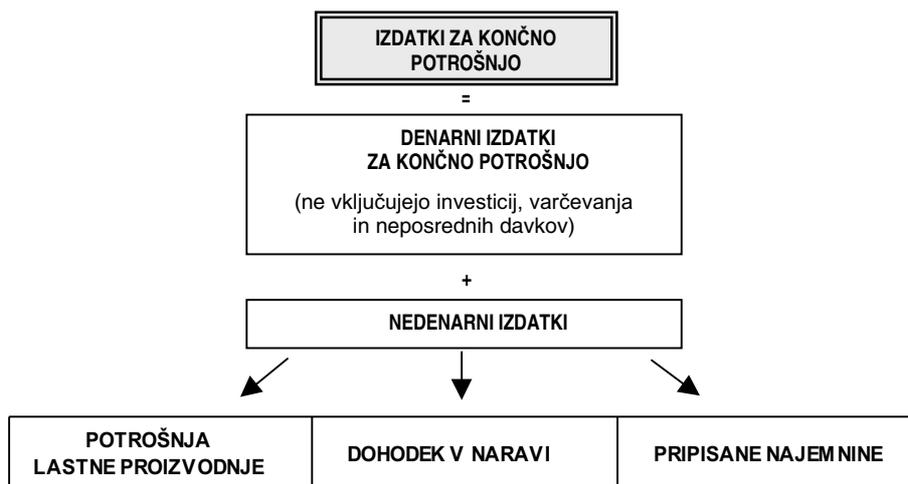
»Izdatke gospodinjstev za končno potrošnjo sestavljajo izdatki za blago in storitve, ki se porabljajo za neposredno zadovoljevanje individualnih potreb ali želja članov gospodinjstva. Lahko nastanejo na domačem ozemlju ali v tujini, zajemajo pa naslednje mejne primere (ESR 95, 3.75–76):

- stanovanjske storitve za lastne potrebe;
- dohodek v naravi, kot so: (1) blago in storitve, ki jih zaposleni prejmejo kot dohodek v naravi in (2) blago in storitve, ki jih kot proizvodnjo proizvedejo nekorporativna podjetja v lasti gospodinjstev in jih člani gospodinjstev zadržijo za potrošnjo (hrana in drugo kmetijsko blago, stanovanjske storitve za lastne potrebe in gospodinjstvene storitve, ki jih proizvede zaposleno plačano osebje);
- blago, ki se ne obravnava kot vmesna potrošnja, kot so: (1) materiali za majhna popravila in notranje urejanje stanovanj, ki jih navadno izvajajo stanovalci in lastniki, (2) materiali za popravila in vzdrževanje trajnega potrošnega blaga;
- blago, ki ni del investicij, zlasti trajno potrošno blago, ki svojo funkcijo opravlja v večih obračunskih obdobjih;
- neposredno zaračunane finančne storitve;
- zavarovalne storitve v znesku implicitno zaračunane storitve;
- storitve pokojninskih skladov v znesku implicitno zaračunane storitve;
- plačila gospodinjstev za dovoljenja, ki se obravnavajo kot nakupi storitev;
- nakupe proizvodnje po cenah, ki niso ekonomsko pomembne”.

Med izdatke gospodinjstev za končno potrošnjo ne sodijo (1) socialni transferji v naravi⁴³, (2) izdatki, ki se obravnavajo kot vmesna potrošnja⁴⁴ ali bruto investicije⁴⁵, (3) plačila gospodinjstev, ki se obravnavajo kot davki, (4) članarine, prispevki in obveznosti, ki jih gospodinjstva plačujejo NPISG in (5) prostovoljni prispevki in transferji v denarju ali naravi dobrotelnim ustanovam in organizacijam za nudenje pomoči (ESR 95, 3.77).

*... in izdatki
gospodinjstev za
končno
potrošnjo*

Slika 3: Elementi izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo



Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 1997, str. 55.

⁴³ Izdatki, ki jih imajo gospodinjstva, kasneje pa se jim povrnejo prek sistemov socialne varnosti, npr. nekateri zdravstveni izdatki.

⁴⁴ Izdatki gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih (za urejanje, vzdrževanje in popravila stanovanj), ki jih stanovalci navadno ne izvajajo in izdatki gospodinjstev, ki so lastniki nekorporativnih podjetij za netrajno blago, kot je gorivo.

⁴⁵ Nakupi stanovanj; izdatki za vrednostne predmete; izdatki gospodinjstev, ki so lastniki nekorporativnih podjetij, za poslovne namene: za trajno blago, kot so vozila, pohištvo ali električni aparati.

Za potrebe APG je osnovno priporočilo Eurostata koncept izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo

Blago in storitve za končno potrošnjo se izkazuje, ko nastane obveznost tj. ko kupec prevzame obveznost do prodajalca. Izdatki za blago se zajamejo v trenutku spremembe lastništva, izdatki za storitve pa tedaj, ko je dobava storitve končana (ESR 95, 3.89), prikažejo pa se v kupčevih cenah⁴⁶.

Priporočila Eurostata in koncepti uporabljeni v državah članicah EU

Za merjenje življenjske ravni v APG je osnovno priporočilo koncept *izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo*. Eurostat priznava, da bi bil sicer primernejši koncept *dejanske končne potrošnje gospodinjstev*, saj temelji na ideji prisvojitve blaga in storitev⁴⁷, izvajanje tega načela v praksi pa je zelo težavno. Dejanska potrošnja na individualni ravni gospodinjstva se namreč na področju zdravstva in izobraževanja ne more spremljati⁴⁸, saj skoraj vse članice izdatke financirajo prek davkov in/ali premij. Eurostat kljub temu spodbuja članice k skupnemu sodelovanju, da bi dosegli sprejemljive ocene omenjenih skupin izdatkov (Concepts and definitions, 2001, str. 11).

V zadnjem krogu izvajanja ankete leta 1999 so članice EU uporabljale različne koncepte izdatkov za končno potrošnjo. Večina je sledila priporočilom Eurostata (le Irska, Portugalska, Estonija, Malta in Slovaška ne), nekatere pa so, zato, da omogočijo različno uporabo podatkov, potrošnjo gospodinjstev spremljale celo z uporabo več konceptov, kar je razvidno iz tabele 3. Upoštevajoč praktične težave merjenja dejanske končne potrošnje gospodinjstev v mnogih članicah, Eurostat za naslednji krog izvajanja APG z referenčnim letom 2005 priporoča, da se koncept izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo ohrani kot osnovno načelo APG (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 25).

Tabela 3: Koncept potrošnje uporabljen v državah EU

Dejanska končna potrošnja	Izdatki zakončno potrošnjo	Denarni izdatki za potrošnjo	Ostalo
Irska, Portugalska, VB ¹	Belgija, Danska, Nemčija, Grčija, Španija, Francija, Nizozemska, Avstrija, Finska, Švedska ² , VB ¹ , Češka, Ciper, Latvija, Litva, Madžarska, Poljska, Slovenija	Belgija, Danska, Grčija, Španija, Francija, VB, Češka, Estonija, Latvija, Malta, Slovaška	Estonija, Latvija, Slovaška (v naravi)
	Priporočilo Eurostata	Priporočilo Eurostata ³	

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 24, HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 28.

Opomba: Za Italijo in Luksemburg ni podatka ¹dejanska končna potrošnja je objavljena na agregatni ravni v Modri knjigi, ni pa del APG, izdatki za končno potrošnjo so objavljeni na agregatni ravni, niso pa del APG. ²brez vrednosti lastne proizvodnje, ³le za primerjavo s HICP podatki.

Na področju t. i. mejnih primerov je skladnost z ESR in mednarodno

3.1.5.1 Mejni primeri in priporočila Eurostata za njihovo obravnavo

Eurostat zahteva poleg jasne opredelitve izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo tudi izpopolnitev definicij nekaterih posebnih skupin potrošnih dobrin, ki jih skupaj imenujemo »mejni primeri«, saj so to področja APG, na katerih sta skladnost in

⁴⁶ Kupčeva cena je cena, ki jo kupec dejansko plača za proizvod v trenutku nakupa (ESR 95, 3.06).

⁴⁷ Izdatki namreč ne odražajo pravega stanja potrošnje gospodinjstev, saj slednja uživajo več storitev kot jih le plačajo (Moens, Bernelot, 1996, str. 1).

⁴⁸ Na ostalih področjih kot so promet, rekreacija in kultura, ki so prav tako delno financirana s strani države, je primerljivost podatkov manj okrnjena, zato na teh področjih Eurostat v prihodnje ne predvideva sprememb dosedanjega spremljanja (Concepts and definitions, 2001, str. 11).

Tabela 4: Merjenje izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo v APG glede na Eurostatova priporočila

1 - blizu, skoraj tako 2 - nekoliko drugače ¹ 3 - se sploh ne spremlja	Lastna proizvodnja	Dohodek v naravi	Pripisana najemnina	Zavarovanje	Darila in transferi	Najem
Avstrija	1	1	1	1	1	1
Belgija	1	1	1 ⁽²⁾	1	2	1
Češka	1	2	3	2	2	2
Danska	2	1	1	1	1	1
Estonija	2	1	3	2	2	2
Finska	1	1	1	1	2	2
Francija	1	1	1	2	2	1
Grčija	1	1	1	1	2	1
Irska	1	1	1	2	2	1
Italija	1	2	1 ⁽²⁾	2	2	1
Latvija	2	2	3	2	2	1
Litva	2	2	3	2	2	1
Luksemburg	2	2	1	2	1	1
Madžarska	2	1	3	2	2	2
Nemčija	1	1	1	2	2	1
Nizozemska	2	1	2	1	2	1
Poljska	2	2	3	2	2	1
Portugalska	1	1	1	2	2	1
Slovenija	1	2	2 ⁽³⁾	1	2	1
Slovaška	1	2	2 ⁽³⁾	2	2	2
Španija	1	1	1 ⁽²⁾	2	2	1
Švedska	1	2	1	1	2	1
VB	1	2	n. p.	1	2	1

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 1997, str. 56, Quality of the HBS in Phare Countries, 2001, str. 14.

Opomba: Za Ciper in Malto n. p., ¹potrebnih nekaj sprememb, ²samoocenjevalna metoda, ³se spremlja, vendar zaradi nezanesljivosti ne objavlja, n. p. - ni podatka.

primerljivost z ESR pa tudi mednarodna primerljivost med anketami držav članic, najtežje dosegljivi. V tabeli 4 je predstavljen pregled vodenja mejnih primerov po državah članicah EU.

Dobrine, proizvedene za lastno končno potrošnjo

Po ESR so blago in storitve, ki jih gospodinjstva zadržijo za lastno končno potrošnjo del njihovih izdatkov za končno potrošnjo. Mednje uvrščamo hrano in drugo kmetijsko blago, stanovanjske storitve za lastne potrebe in gospodinjstvene storitve, ki jih proizvede zaposleno plačano osebo (ESR 95, 3.76).

Vrednotenje lastne proizvodnje gospodinjstev se v APG nekoliko razlikuje od ESR. Potrošnja za lastne potrebe se po ESR izkazuje, ko je proizvodnja, zadržana za lastno končno potrošnjo, proizvedena (ESR 95, 3.91), v primeru APG pa je dovoljeno, da se prikazuje v trenutku, ko je pridobljena v gospodinjstvu (HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 29). Anketirana gospodinjstva naj bi vrednost lastne proizvodnje beležila le, če je ta značilno pomembna zanje (večja od 0,1% celotnih izdatkov za potrošnjo). Po ESR naj bi se proizvodnja za lastno končno porabo vrednotila v

***primerljivost
med članicami
EU najtežje
doseči***

***Vrednotenje
lastne proizvodnje se v APG
nekoliko razlikuje od ESR***

Tabela 5: Praksa držav članic EU pri merjenju lastne proizvodnje, APG referenčno leto 1999

Vprašana gospodinjstva				Metoda vrednotenja		Ocena cen		Čas zajetja	
Vsa	Kmetije	Z vrtom	Trgovci oz. zaposl. v trgovini	Lastna ocena gospodinjstev	Povprežje cene-količine	Proizvajal. cene	Kupčeve cene	Proizvodnja	Potrošnja
B, DK, D, GR, E, F, IRL, NL, A, P, FIN, CZ, EE, CY, LT, LV, HU, PL, SK	S, UK, SI	L, SI	S, UK	B, DK, D, GR, E, IRL, NL, P, S, UK, EE, LT, LV, PL, SK	B, F, A, P, FIN, CZ, CY, HU, SI, SK	FIN	B, DK, D, GR, E, IRL, NL, A, P, S, UK, CZ, EE, CY, LT, LV, HU, PL, SI, SK	B, HU	DK, D, GR, E, F, NL, A, P, FIN, S, UK, CZ, EE, CY, LT, LV, HU, PL, SI, SK
Priporočilo Eurostata				Priporočilo Eurostata			Priporočilo Eurostata		Priporočilo Eurostata

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 33, HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 30.

Opomba: Legenda kratic držav EU na str. 8, za Italijo ni podatka, Malta pa ne spremlja lastne proizvodnje.

osnovnih cenah⁴⁹ podobnih proizvodov, ki se prodajajo na trgu (ESR 95, 3.49), zaradi težav, ki bi jih imela anketirana gospodinjstva pri opredelitvi osnovnih cen in zaradi možnosti primerjave izdatkov v različnih gospodinjstvih, pa Eurostat za namene APG priporoča, da se namesto osnovnih uporabljajo kupčeve cene (HBS in the EU, Methodology and Recommendations..., 2002, str. 25).

V zadnjem krogu izvajanja ankete leta 1999 so vse države EU v glavnem upoštevale Eurostatova priporočila pravil vrednotenja in zajemanja lastne proizvodnje (glej tabelo 5). V večini držav so o njihovi lastni proizvodnji povprašali vsa gospodinjstva, skoraj vse članice (razen dveh) pa so vrednost lastne proizvodnje prikazovale v trenutku potrošnje in pri tem upoštevale kupčeve cene. Nekoliko več razlik je zaslediti le pri metodi vrednotenja, kjer se dokaj enakovredno pojavljata količinsko beleženje izdatkov v dnevniko (in naknadno določanje vrednosti) ter lastna ocena gospodinjstev.

Stanovanjske storitve za lastne potrebe gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih

Z lastništvom stanovanja so gospodinjstva deležna storitve domovanja, ki jo dejansko porabljajo v času, zato ESR 95 zahteva oceno vrednosti stanovanjskih storitev za lastne potrebe gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih. Stanovanjska storitev lastnikov se meri z vrednostjo najemnine, če je stanovanje dano v najem, če v njem živi lastnik, pa z vrednostjo najemnine istovrstnega stanovanja (Škrlec Šinkovec, 2002, str. 18). S pripisom se doseže tudi primerljivost življenjskega standarda gospodinjstev, ki se sicer ločijo glede na status posedovanja stanovanja (lastniki, najemniki, najemniki brez plačila) (HBS and EU-SILC Imputed Rent, 2005, str. 7). APG je, s tem ko med izdatke gospodinjstev za potrošnjo vključuje pripisane najemnine⁵⁰, ne pa pridobitev oziroma nakup stanovanja, ki se uvršča med investicije, skladna z ESR 95 (Concepts and definitions, 2001, str. 18).

Eurostat si zato, ker je pripisana najemnina zelo pomembna⁵¹, in ker je bila po državah EU v preteklosti računana na zelo različne načine, zelo prizadeva za

⁴⁹ Osnovna cena je cena, ki jo proizvajalec prejme od kupca za enoto proizvedenega proizvoda ali storitve, zmanjšana za vse davke in povečana za subvencije za to enoto, ki so posledica njene proizvodnje ali prodaje (ESR 95, 3.48).

⁵⁰ Pripisana najemnina je najemnina, ki ne vključuje stroškov elektrike, vode, zbiranja odpadkov ipd.

⁵¹ Pripisane najemnine imajo velik pomen v strukturi izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo, saj predstavljajo v povprečnem gospodinjstvu unije okrog 10 % vseh potrošnih izdatkov (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 1997, str. 46), poleg tega pa so po definiciji tudi del celotnega dohodka gospodinjstev (Imputed rents – State of art, 1999, str.1).

uskladitev spremljanja omenjenega področja, kar je obenem predpogoj za zadostno stopnjo primerljivosti podatkov med državami (Imputed rent – Evaluation of ..., 2001, str. 6). Eurostat za vrednotenje stanovanjskih storitev za lastne potrebe gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih v APG priporoča – kolikor je to le mogoče – uporabo načel ESR in uredbe Odbora za bruto nacionalni proizvod pri Evropski Komisiji (95/309/EC, Euratom). Slednja določa načela za oceno stanovanjskih storitev v ESR. APG pri tem ni omenjena, kljub temu pa so se države članice EU dogovorile, da naj bi APG stanovanjske storitve za lastne potrebe gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih po možnosti ocenjevale s stratifikacijsko metodo⁵². S tem bi se zagotovila večja objektivnost in natančnost dobljenih rezultatov, ki bi bili skladni z ESR. V primeru, da omenjena stratifikacijska metoda ne more doseči sprejemljivih rezultatov Eurostat priporoča uporabo Heckmanove metode oziroma metode hedoničnih cen⁵³, le v res izjemnih primerih, ko odpovedo vse druge metode, pa se je Eurostat pripravil z državo članico pogovarjati o uporabi stroškovne metode oziroma metode lastne ocene gospodinjstev (HBS and EU-SILC Imputed Rent, 2005, str. 20).

Države stare petnajsterice so v glavnem že vse privzele Eurostatova priporočila glede anketnega vrednotenja stanovanjskih storitev za lastne potrebe, povsem drugačna slika pa je v novih članicah (Quality of HBS in Phare Countries, 2001, str. 5–11). V EU 15 vse države vrednotijo stanovanjske storitve za lastne potrebe gospodinjstev, v večini primerov po zaželeni stratifikacijski metodi, le v Grčiji, Španiji, Italiji in na Portugalskem po metodi lastne ocene gospodinjstev (HBS and EU-SILC Imputed Rent, 2005, str. 5). V novih članicah EU pa v zadnjem krogu izvajanja ankete več kot polovica držav (Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska in Poljska) sploh ni vrednotila omenjene postavke izdatkov gospodinjstev, vse preostale države pa so namesto priporočene stratifikacijske metode uporabljale metodo lastne ocene gospodinjstev (Draft Action Plan for the Integration ..., 2003, str. 10, HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 31–32). Razlog za nastalo neprilagojenost priporočilom Eurostata je v skoraj povsem nerazvitem trgu najemanja in oddajanja stanovanj v teh državah, če pa že obstaja, pa je specializiran, kar pomeni da stanovanja večinoma oddajajo tujcem po višji najemnini, kot bi jo plačali domači najemniki. Poleg tega ta dejavnost poteka le v glavnih mestih, kjer so najemnine zelo visoke v primerjavi z najemninami, ki bi jih dosegli v manjših krajih. Zaenkrat nič ne kaže, da se bo stanje kaj spremenilo, prav nasprotno v nekaterih državah sektor lastnikov, ki živijo v svojih stanovanjih, celo še narašča (Škrlec Šinkovec, 2002, str. 32).

Eurostat si zelo prizadeva za poenoteno spremljanje pripisanih najemnin v vseh članicah EU...

...stare članice so v glavnem že privzele njegova priporočila, povsem drugače pa je v novih članicah

⁵² Stratifikacijska metoda temelji na razdelitvi stanovanjskega sklada glede na značilnosti stanovanj in podatkih o dejansko plačani najemnini za posamezno vrsto stanovanj (Škrlec Šinkovec, 2002, str. 19). Metoda določa, da je najemna vrednost stanovanj odvisna od lokacije in ostalih okoljskih in socialno-ekonomskih lastnosti, t. i. statumov, pri tem pa združuje informacije o stanovanjskem skladu (po različnih stratumih) in informacije o tržnih najemninah v posameznem stratumu, da pride do ocene vrednosti stanovanjskih storitev za lastne potrebe gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih. Njen cilj je določitev vpliva različnih stanovanjskih lastnosti na dejansko tržno vrednost najemnine. Ocenjene vrednosti se potem uporabijo pri pripisu najemnin pri tistih gospodinjstvih, ki niso prijavila plačilo najemnine. Bistven element obračuna proizvodnje stanovanjskih storitev po stratifikacijski metodi je informacija o stanovanjskem skladu. Le ta se uporablja kot osnova za postopek ekstrapolacije. Stanovanjski sklad vključuje vse stavbe oz. dele stavb, ki se uporabljajo kot stanovanja. Glavni viri podatkov za določitev sklada, ki so v uporabi, so popisi stavb, administrativni registri in popisi prebivalstva (Škrlec Šinkovec, 2002, str. 24). V drugi fazi stratifikacijske metode se opredeli dejanske najemnine. Tržna najemnina je definirana kot najemnina za uporabo praznega, neopremljenega stanovanja na trgu. Če so na voljo le informacije o najemninah za opremljena stanovanja, je iz njih treba izluščiti plačilo za pohištvo. Pri izračunu pripisanih najemnin naj bi se upoštevale le povprečne dejanske najemnine zasebnega sektorja, v nekaterih državah pa predstavlja to velikansko oviro, saj je trg oddajanja in najemanja stanovanj majhen, kar pomeni, da se oddaja v najem le nekaj hiš enakega tipa oz. le nekaj hiš v isti regiji (Imputed rents, State of art, 1999, str. 7). V takem primeru, ko se s stratifikacijsko metodo težko zagotovi statistično zanesljive rezultate, se lahko uporabijo druge metode, namesto tržnih najemnin zasebnih stanovanj pa se lahko upoštevajo tudi najemnine stanovanj v javni lasti, s tem da se jih ustrezno poviša za razliko v ceni med javnimi in zasebnimi najemninami (HBS in EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 36).

⁵³ Hedonična regresija opredeljuje najemnino najemnikov stanovanj kot funkcijo neodvisnih spremenljivk (lokacijske značilnosti, značilnosti stanovanja ipd., za več glej HBS and EU-SILC Imputed rent, 2005, str. 12-19).

Pri vrednotenju tovrstnih prisvojitve blaga naj bi se, kolikor je to mogoče, uporabljala načela ESR

Najem in nakup trajnega blaga s pridržanim lastništvom

Gospodinjstva lahko dobijo pravico do uporabe trajnega blaga poleg neposrednega nakupa tudi s poslovnim⁵⁴ ali finančnim⁵⁵ najemom in nakupom s pridržanim lastništvom⁵⁶. V vseh treh primerih gospodinjstvo pridobi pravico do uporabe trajnega blaga, čeprav blago pravno ostane last druge enote (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 38). Najem ali nakup s pridržanim lastništvom pomeni prenos pravice do uporabe trajne dobrine od ene enote (najemodajalca) na drugo (najemjemalca). Najemodajalec je lahko proizvajalec ali prodajalec trajnega blaga ali njegova podružnica, lahko pa je popolnoma neodvisna enota, ki z ničemer ni povezana s proizvajalcem ali prodajalcem. Ločimo dve vrsti najema, poslovni in finančni, ki se obravnavata popolnoma različno.

Eurostat priporoča, da se pri zajemanju in vrednotenju omenjenih treh načinov prisvojitve blaga, kolikor je le mogoče, uporablja načela ESR. Pri finančnem najemu⁵⁷ in nakupu s pridržanim lastništvom se tako zahteva, da se trajno blago prikaže, kot bi ga kupec kupil na dan, ko ga je prevzel v posest, in po ceni, ki bi jo plačal v denarni transakciji. Pri poslovnem najemu, kjer najemodajalec ostane lastnik blaga, pa so najemnine del najemnikovih izdatkov za končno potrošnjo (HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 32).

Transakcije z obstoječim blagom

Obstoječe blago je blago, ki je že imelo uporabnika, prenos takšnega blaga pa se prikaže ob zamenjavi lastništva, in sicer pri prodajalcu kot negativni izdatek, pri kupcu pa kot pozitivni izdatek (ESR 95, 3.149). Kadar se lastništvo obstoječega blaga prenese od podjetja k gospodinjstvu, gospodinjstvo beleži pozitivne izdatke za končno potrošnjo, v nasprotnem in redkejšem primeru, ko se lastništvo prenese od gospodinjstva k podjetju, pa gospodinjstvo to zabeleži kot negativne izdatke. Transakcija med dvema gospodinjstvoma se zavede kot negativen izdatek za gospodinjstvo, ki prodaja in kot pozitiven za tisto, ki blago kupuje.

Zaradi vzorčnega značaja APG se registracija v primeru medgospodinjstevskih transakcij opravi le pri gospodinjstvu, ki je vključeno v transakcijo in v anketo. Kljub temu pa naj to ne bi bistveno vplivalo na pristranskost, če predvidevamo, da sta obe vrsti gospodinjstev (tista, ki prodajajo in tista, ki kupujejo) enako zastopana v vzorcu, in da imajo podobne lastnosti, kot »manjkajoča« gospodinjstva (Concepts and Definitions, 2001, str. 24).

⁵⁴ Pri poslovnem najemu najemjemalec pridobi pravico do uporabe trajnega blaga v določenem daljšem ali krajšem obdobju, ki ni nujno vnaprej določeno. Ko je najemno obdobje končano, najemodajalec pričakuje, da bo svoje blago prejel nazaj v bolj ali manj istem stanju, kot ga je dal v najem, če odmislimo normalno obrabo. Najemodajalec lahko da blago nato v najem drugemu najemjemalcu ali ga kako drugače uporabi. Za ohranitev blaga v dobrem stanju morajo najemodajalci blago, ki je na voljo za najem, vzdrževati in popravljati. Navadno tudi prevzamejo odgovornost za nadomestila ob okvarah ter za vzdrževanje in popravila blaga med najemnim obdobjem (ESR 95, str. 317).

⁵⁵ Pri finančnem najemu najemjemalec pridobi pravico do uporabe trajnega blaga v vnaprej določenem daljšem obdobju v zameno za plačilo najemnin. Če so vsa tveganja in koristi lastništva dejansko ne pa tudi pravno prenesena od najemodajalca na najemjemalca, je najem finančni. Pri tem najemno obdobje pokriva celotno ali pretežno ekonomsko življenjsko dobo trajnega blaga. Ob koncu najemnega obdobja ima najemjemalec velikokrat možnost kupiti blago po simbolični ceni. Najemodajalec pa najemniku v času najema ne nudi storitev popravil, vzdrževanja in nadomestil, zato je njegova vloga izključno finančna (ESR 95, str. 317).

⁵⁶ O nakupu s pridržanim lastništvom govorimo, kadar se trajno blago kupcu proda v zameno za dogovorjena prihodnja plačila. Kupec takoj prevzame blago v posest, čeprav pravno ostane kot jamstvo lastnina prodajalca ali enote, ki financira nakup, dokler niso izvršena vsa dogovorjena plačila. Nakup je navadno omejen na trajno potrošno blago, večina kupcev pa so gospodinjstva. Financerji nakupov s pridržanim lastništvom so navadno institucionalne enote, ki delujejo v tesni povezavi s prodajalci trajnega blaga (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 39).

⁵⁷ Če najemjemalec ob koncu najemnega obdobja ne kupi trajne dobrine, se to zabeleži kot negativni izdatek za končno potrošnjo in sicer v trenutku zamenjave lastništva.

Dohodek v naravi

Med dohodek v naravi štejemo plače v naravi in socialne transferje v naravi⁵⁸. Plače v naravi⁵⁹ zajemajo blago, storitve in druge prejemke, ki jih delodajalci svojim zaposlenim zagotavljajo brezplačno ali po znižanih cenah, in ki jih ti lahko uporabljajo v prostem času in po lastnem preudarku za zadovoljevanje svojih potreb ali potreb drugih članov gospodinjstev. Za zaposlene plače v naravi predstavljajo dodaten dohodek: če bi to blago ali storitve kupili sami, bi zanje morali plačati tržno ceno (ESR 95, 4.04). V tabeli 11 v Prilogi je prikazano spremljanje plač v naravi po posameznih državah EU.

Po ESR se mora dohodek v naravi vrednotiti po osnovnih cenah, če ga delodajalec sam proizvede in v kupčevih cenah, če ga ta kupi na trgu (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 44). Težava pri njegovem zajemanju je v tem, da ni povsem jasen in razumljiv gospodinjstvom, zato včasih ne vedo, če sploh in v katero skupino izdatkov spada. Na težave naletimo tudi pri vrednotenju in merjenju tovrstnih prejemkov, saj jih je treba pripisati, to pa je še posebej zahtevno pri storitvah.

Eurostat priporoča, da gospodinjstva med svoje potrošne izdatke vključijo dohodek v naravi, če je ta količinsko oziroma vrednostno značilno pomemben zanje, pri tem pa naj bi bilo možno ločiti nedenarni del tovrstnih izdatkov od denarnega (Concepts and definitions, 2001, str. 30). Kolektivne storitve se pri tem ne upoštevajo. Kjer ni možno, da bi gospodinjstva sama objektivno ovrednotila dohodek, se v anketi uporabijo filter vprašanja, s katerimi se ugotovi njegov obstoj, tega pa potem pripišejo nacionalni statistični uradi.

Izdatki za zdravje in izobraževanje

Na področjih izdatkov za zdravje in izobraževanje je primerljivosti anketnih podatkov med članicami EU najslabša, posledično pa je okrnjena tudi celotna struktura izdatkov gospodinjstev in njena primerjava na mednarodni ravni (Health and education – Evaluation of quality...1999, str. 8). Ker je potrošnja gospodinjstev na omenjenih področjih financirana pretežno s strani države⁶⁰, anketa ni pravi instrument za zbiranje informacij o dejanski potrošnji⁶¹. Merjenje slednje, ki bi edina zagotovila primerljivost, bi moralo sloneti na javnih virih podatkov in ne na odgovorih gospodinjstev (HBS in the EU, Methodology and Recommendations..., 2003, str. 41), to pa je bil povod za Eurostatovo pobudo, da druge bolj primerljive ocene nadomestijo podatke APG s področja zdravja in izobraževanja (Bierings, 2001, str. 3).

Priporočila za spremljanje dohodka v naravi

Primerljivost podatkov na omenjenih področjih je med članicami EU najslabša

⁵⁸ Ki pa po ESR 95 (3.77) ne sodijo v izdatke gospodinjstev za končno potrošnjo. Socialni transferji v naravi obsegajo individualno blago in storitve, ki jih državne enote in NPISG kot transferje v naravi zagotavljajo posameznim gospodinjstvom, ne glede na to, ali so kupljeni na trgu ali pa jih državne enote ali NPISG proizvedejo kot netržno proizvodnjo (ESR 95, 4.104).

⁵⁹ Najbolj običajne oblike plač v naravi so: (a) uporaba vozil in drugega trajnega blaga za zasebne namene zaposlenih, (b) lastne in kupljene stanovanjske ali namestitvene storitve, po znižani ceni ali brezplačno, (c) prejemki v obliki brezplačne ali po znižani ceni dobavljene električne energije, plina, telefona, vode, (d) ostalo kot so; blago in storitve, ki so proizvedeni v delodajalčevem lastnem proizvodnem procesu npr. brezplačna potovanja za zaposlene na železnici ali v letalski družbi, nakup vozila po ceni nižji od tržne (za zaposlene v avtomobilski industriji), brezplačni obroki hrane in pijače, uniforme in druge oblike oblačil, ki jih zaposleni lahko nosijo tako na delovnem mestu kot zunaj njega, prevoz na delo in iz njega, razen kadar je organiziran v delodajalčevem času, parkirišče, otroške jaslje za otroke zaposlenih, omogočanje športnih, rekreacijskih in počitniških ugodnosti zaposlenim in njihovim družinam (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2002, str. 38).

⁶⁰ Nekatera druga področja, kot so promet ter rekreacija in kultura, so tudi delno financirana s strani države, vendar v veliko manjši meri, zato je primerljivost podatkov tam manj okrnjena.

⁶¹ Države EU zato spremljajo izdatke za zdravje (in ne dejansko potrošnjo), ki se jih lažje primerja med državami, ne nudijo pa prav zadovoljivih merjenj življenjskega standarda.

***Možnosti za
prihodnje
spremljanje
izdatkov za
zdravje in
izobraževanje***

Primerljivost anketnih podatkov s področja zdravja⁶² je neustrezna zato, ker so izdatki gospodinjstev za zdravje v veliki meri odvisni od obstoječega sistema zdravstvenega varstva⁶³ v državi. V tipičnem sistemu neposrednih plačil⁶⁴ so zabeleženi izdatki gospodinjstev relativno majhni, v izrazito posrednem sistemu pa so lahko zelo visoki, če gospodinjstvo ne uveljavlja povračil, do katerih je naknadno upravičeno (kar pa ne pomeni, da se življenjska raven gospodinjstev v obeh sistemih razlikuje). Anketni izdatki za zdravje so tako višji v državah s sistemom povračil, kjer spremljanje poteka na osnovi bruto izdatkov⁶⁵. Če APG zazna visoke izdatke v državah s sistemom neposrednih plačil, je to posledica visokih zasebnih izdatkov za zdravje, kar velja za Grčijo, Portugalsko in Italijo (v teh državah je v zdravstvu močno prisoten zasebni sektor, delno pa tudi siva ekonomija). Nasprotno gospodinjstva v Veliki Britaniji, na Švedskem in Danskem po pričakovanih beležijo nizke izdatke, saj imajo vzpostavljen sistem neposrednega plačevanja z majhnim zasebnim sektorjem (Bierings, Haponiuk, 2000, str. 4).

Da bi preučili možnosti izboljšanja kakovosti anketnih podatkov s področja zdravstva in izobraževanja, je Eurostat konec leta 2000 organiziral srečanje strokovne skupine v Luksemburgu. Pri tem je podprl uporabo neanketnih podatkov za pripisovanje izdatkov za zdravje in izobraževanje na raven posameznih gospodinjstev. To naj bi se doseglo s podatki nacionalnih računov o dejanski končni potrošnji gospodinjstev na področju zdravja in izobraževanja. Uporaba podatkov nacionalnih računov je bila upravičena, ker naj bi nudila zadostno primerljivost izdatkov za zdravje in izobraževanje, vsaj na ravni agregatov (Bierings, 2001, str. 3). Udeleženske srečanja so sicer potrdile pomembnost koncepta dejanske potrošnje, ki se mu po svojih močeh trudijo približati, predlog Eurostata pa so sprejele z rahlim zadržkom⁶⁶. Ne želijo namreč samoumevno in brez predhodnih analiz (o tem kaj ti vključujejo) sloneti na podatkih NR kot viru za agregat dejanske potrošnje, sprejele pa so možnost obstoja neuradne publikacije, ki bi vključevala pripisane izdatke za zdravje in izobraževanje. Poskus Eurostata, da bi uvedel skupno metodo so ocenile kot dober začetek, obenem pa naj bi bil preveč enostaven, da bi ga takoj uvedle (Bierings, 2001, str. 6). Države članice naj bi, upoštevajoč sklepe strokovne skupine, na področju izdatkov za zdravje in izobraževanje nadaljevale razvoj uporabe koncepta dejanske potrošnje, ki pa ne bo vključen v temeljno osnovo izdatkov APG, dokler ne bo zadostno razvit (HBS in the EU, Methodology and Recommendations..., 2003, str. 43).

⁶² Pri anketnih podatkih o izdatkih za izobraževanje je problem primerljivosti še bolj izrazit, saj je še večji delež izdatkov javnih.

⁶³ Večinoma javni sistemi zdravstvenega varstva so v državah EU različno financirani, v grobem pa prevladujeta dva tipa. Prvi je skoraj v celoti financiran prek davkov (neposredni sistem plačil), drugi pa prek socialnih premij (posredni). Prek davčne sheme nudijo brezplačno zdravstveno oskrbo gospodinjstvom pretežno državne institucije (v obliki socialnih transferjev v naravi), v sistemu socialnih premij pa gospodinjstva obiske pri zdravniku plačajo sama, pozneje pa jim zneske povrne država (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2002, str. 34). Poleg tipičnega posrednega sistema, ki prevladuje v Belgiji in neposrednega, ki je najbolj izrazit na Danskem, Nizozemskem, v Italiji, Avstriji, Veliki Britaniji in na Švedskem, obstajajo tudi mešani sistemi, kjer izvajalcu zdravstvene storitve del računa plačata oba, gospodinjstvo in država.

⁶⁴ V državi, kjer prevladuje neposredni sistem plačil, se dejanska končna potrošnja gospodinjstev za zdravje sploh ne more meriti s pomočjo APG, vsaj ne za glavnino potrošnje. V državi s sistemom povračil pa APG lahko v celoti pokriva dejansko končno potrošnjo gospodinjstev, če anketa spremlja izdatke za zdravje po bruto načelu, tj. brez upoštevanja povračil države. Če se uporablja neto načelo spremljanja izdatkov, potem so ti primerljivi s tistimi državami, ki imajo neposredni sistem plačil (Bierings, Haponiuk, 2000, str. 3).

⁶⁵ Ločimo bruto in neto izdatke; bruto izdatki so seštevek vsega, kar gospodinjstva dejansko plačajo, brez da bi od tega odšteli možna povračila s strani države ali zasebnih zavarovalnic; pristop neto izdatkov pa poudarja dejanske prispevke gospodinjstev in pokriva dejanske izdatke gospodinjstev minus kasnejša povračila (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 1997, str. 51).

⁶⁶ Izrazile so sum, da bi ta enostavna metoda z izračunanimi povprečji dala le grobe ocene ne pa dejanskih in resničnih vrednosti za vsa gospodinjstva.

3.1.6 Spremljanje dohodka gospodinjstev

Pričakovanja in zahteve APG na področju dohodka so omejene, saj je glavni vir informacij o dohodku na ravni EU statistika dohodka in življenjskih pogojev⁶⁷ (EU-SILC). Eurostatu zadostuje, da države članice z anketo zagotovijo vrednost celotnega neto razpoložljivega dohodka gospodinjstva, kljub temu pa jim priporoča, da spremljajo dohodek gospodinjstev čim natančneje in v skladu z opredelitvijo Canberrske skupine⁶⁸ (Harmonised Variables, 2001, str. 9). Kjer je le možno, naj bi se informacije o dohodku zbirale za vsakega člana gospodinjstva posebej (vse postavke morajo biti izražene v neto vrednosti), nekatere postavke pa so skupne celotnemu gospodinjstvu (zlasti nedenarne postavke) in se jih kot takšne tudi zajema. Izkušnje iz preteklih krogov izvajanja APG so pokazale, da je z anketo izkazan dohodek gospodinjstev v veliki meri podcenjen, zato Eurostat priporoča omejeno uporabo anketnih informacij o dohodku⁶⁹ (HBS in the EU, Methodology and Recommendations..., 2003, str. 27).

Dohodek se v APG običajno uporablja za primerjavo vzorcev trošenja gospodinjstev, zato je pomembno, da sta obe spremenljivki skladno opredeljeni. Če govorimo o izdatkih gospodinjstev za končno potrošnjo, potem je ustrezen koncept dohodka *razpoložljivi dohodek* (ESR 95, 8.31-32), dejanski končni potrošnji gospodinjstev pa ustreza *prilagojeni razpoložljivi dohodek* (ESR 95, 8.33-35). Ker pa se anketni pristop zbiranja podatkov loči od statistike nacionalnih računov, in ker z APG ne moremo zajeti povsem enakih definicij in delitev razpoložljivega dohodka,

Zahteve APG na področju dohodka so omejene, izkušnje pa kažejo, da je z APG izkazan dohodek podcenjen

Usklajenost konceptov potrošnje in dohodka

Okvir 4: Osnovni elementi dohodka gospodinjstev

- (1) Dohodek iz zaposlitve (denarni ali skoraj denarni in nedenarni dohodek iz zaposlitve ter prispevki delodajalcev za soc. zav.)
- (2) Dohodek iz samozaposlitve (denarni dobiček ali izguba iz samozaposlitve, avtorski honorarji, blago proizvedeno za lastno potrošnjo ali zamenjavo, pripisane najemnine)
- (3) Najemnine (brez dohodka od oddajanja zemljišč v najem)
- (4) Dohodek iz premoženja⁷⁰ (obresti, dividende, dohodek od oddajanja zemljišč v najem)
- (5) Prejeti tekoči transferji⁷¹ (socialni prejemki, redni prejeti medgospodinjiski in dobrodelni denarni transferji)
- (6) **Skupni dohodek** (vsota 1 do 5)
- (7) Plačani tekoči transferji (prispevki delodajalcev in delojemalcev za soc. zav., davki od dohodka, redni davki na premoženje, redni plačani medgospodinjiski in dobrodelni denarni transferji)
- (8) **Razpoložljivi dohodek** (6 minus 7)
- (9) Prejeti socialni transferji v naravi
- (10) **Prilagojeni razpoložljivi dohodek** (8 minus 9)

Vir: Final Report and Recommendations of Expert Group on Household Income Statistics, The Canberra Group, 2001, str. 17–25.

⁶⁷ V letu 2003 je statistika dohodka in življenjskih pogojev (EU-SILC) nadomestila evropski panel gospodinjstev (ECHP - European Community Household Panel) in s tem na ravni EU postala referenčni vir primerjalnih statistik o porazdelitvi dohodka in socialni izključenosti (SILC-Regulation, 2001, str. 3).

⁶⁸ Ime nosi po kraju, kjer se je prvič sestala leta 1996. Je strokovna skupina statistike dohodka gospodinjstev in je bila ustanovljena z namenom izboljšanja nacionalnih statistik porazdelitve in neenakosti dohodka in z željo po izboljšanju statistike dohodka na mednarodni ravni.

⁶⁹ Le za opredelitev dohodkovnih razredov s katerimi se pojasnjuje različne vzorce trošenja gospodinjstev.

⁷⁰ Od dohodka iz premoženja se v APG upoštevajo najemnine, realne obresti od posojil in dividende, medtem ko so prodaja in kapitalski dobiček izvzeti.

⁷¹ Ostali transferji, med katere v nacionalnih računih spadajo predvsem zavarovalne transakcije (z izjemo obveznega socialnega zavarovanja), se v APG izkazujejo drugače kot v sistemu nacionalnih računov. Da se zagotovi anketna skladnost med potrošnjo in dohodkom, se pri računanju celotnega dohodka priporoča neupoštevanje tako zavarovalnih premij kot škod. Transferji gospodinjstev NPISG pa se upoštevajo in sicer se odštejejo od dohodka. Podobno se transferji med gospodinjstvi beležijo s pozitivnim predznakom, če jih gospodinjstvo prejme in nasprotno, če jih daje. Vsote, ki jih gospodinjstva dobijo od iger na srečo, ne spadajo v izračun dohodka, saj bi v primeru velikih dobitkov prišlo do ekstremnih vrednosti dohodka (HBS in EU, Methodology and Recommendations, 1997, str. 61).

Ena večjih slabosti zadnjega anketnega kroga je bila pravočasnost objave APG rezultatov

kot jih priporoča ESR 95, se v APG namesto izraza »razpoložljivi dohodek« raje uporablja izraz »neto dohodek« (HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 27).

Dohodek gospodinjstev naj bi predstavljal razpoložljive vire gospodinjstva, ki so mu na voljo bodisi za potrošnjo ali varčevanje. Del dohodka gospodinjstva tako predstavljajo tudi nedenarne postavke⁷², ki vstopajo v potrošnjo gospodinjstev, ne pa davki in obvezni socialni prispevki, ki nasprotno niso del potrošnje in jih moramo zato odšteti tudi od dohodka. Dvojno pripisovanje je potrebno, da se zagotovi skladnost med viri in porabo; nedenarne postavke namreč gospodinjstva porabijo, enako pa prispevajo tudi k povečanju njihovih virov in posledično k njihovi blaginji.

3.2 Ocena izvedbe zadnjega kroga anketiranja v EU

Oceno izvedbe zadnjega kroga anketiranja na ravni celotne Unije (v referenčnem letu 1999) predstavljam z analizo anketne usklajenosti z nacionalnimi računi, za kar si prizadevajo (vsaj na ravni izdatkov gospodinjstev) tako Eurostat kot vse članice, kot tudi z oceno primerljivosti APG rezultatov med posameznimi državami EU. Ti dve merili sem izbrala, ker si Eurostat v sodelovanju z nacionalnimi statističnimi uradi držav članic že vrsto let prizadeva za izboljšanje kakovosti prav z doseganjem (1) dobre primerljivosti APG statistik znotraj EU in (2) čim večjo usklajenostjo anketne metodologije z metodologijami drugih bolj kompleksnih in celostnih statističnih okvirov kot je evropski sistem računov.

Eurostat je na podlagi priporočil Qualistata⁷³ tudi sam izdelal analizo zadnjega kroga izvajanja APG z referenčnim letom 1999, v kateri je kakovost anket in njenih statistik preverjal s šestimi merili anketnih informacij⁷⁴, ki pa je na tem mestu ne povzemam (za več glej Quality report of the HBS round of 1999, 2005). Navajam le, da se je kot ena večjih slabosti⁷⁵ zadnjega kroga izkazala pravočasnost⁷⁶ objave anketnih podatkov, saj so bile nekatere informacije APG na ravni celotne EU za leto 1999 objavljene zelo pozno, predvsem zaradi manjkajočih podatkov posameznih držav.

3.2.1 Usklajenost APG s sistemom nacionalnih računov

Namen primerjave podatkov APG z drugimi viri je oceniti kakovost anketnih informacij. Pri vseh tovrstnih primerjavah pa je vedno treba imeti pred očmi dejstvo,

⁷² Dohodek v naravi, lastna proizvodnja in pripisana najemnina. V primeru APG vse tri neposredno vstopajo v dohodek gospodinjstev, medtem ko se v nacionalnih računih dohodek v naravi obravnava podobno, vrednost lastne proizvodnje in pripisana najemnina pa nista neposredno vključena v razpoložljivi dohodek gospodinjstev (HBS in EU, Methodology and Recommendations ..., 1997, str. 61).

⁷³ Eurostatov pristop h kakovosti statistike, ki temelji na definiciji kakovosti ISO 8402-1986.

⁷⁴ (1) bistvenost, (2) natančnost, (3) pravočasnost in točnost, (4) dostopnost in jasnost, (5) primerljivost in (6) skladnost z drugimi viri podatkov.

⁷⁵ O problemih zadnjega kroga izvajanja ankete so govorili tudi na sestanku direktorjev socialnih statistik (aprila 2003 v Luksemburgu), kjer so izpostavili predvsem nekatere razlike v nacionalnih definicijah, konceptih ali samem izvajanju ankete (več glej Summary of the Conclusions from the Meeting..., 2003, str. 12-14): (1) opredelitev gospodinjstva in njegovih članov; (2) opredelitev nosilca gospodinjstva in referenčne osebe; (3) razmejitve med odraslimi in otroki; (4) razlike pri uporabi COICOP klasifikacije; (5) koncept izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo; (6) opredelitev dohodka gospodinjstev; (7) definicija vzorca in anketna organizacija; (8) razlike v dostavljenih datotekah podatkov Eurostatu in (9) neenotnost v pogostnosti izvajanja APG.

⁷⁶ Pravočasnost se nanaša na čas, ki je pretekel od trenutka, ko je opisani dogodek nastal in trenutkom objave informacije o njegovem nastanku. Prav zaradi tega bo v naslednjem krogu anketiranja še posebna pozornost namenjena prav pravočasnosti objav podatkov, kar bodo poskušali na ravni celotne EU doseči z: (1) boljšo časovno usklajenostjo nacionalnih APG; (2) poenostavljenim seznamom spremenljivk; (3) izboljšano vnaprejšnjo usklajitvijo osnovnih metodoloških priporočil; (4) bolj standardiziranim in varnim postopkom prenosa podatkov.

da med različnimi viri obstajajo metodološke razlike, poleg tega pa samo odkritje razlik še ne pove, kateri od primerjanih virov je bolj zanesljiv in kateri rezultati so pravilnejši (Quality report of the HBS round of 1999, 2005, str. 39).

Izdatke gospodinjstev za končno potrošnjo spremljata tako statistika nacionalnih računov⁷⁷ kot APG, vendar pa je med obema razlika tako v zajetju kot v konceptu. V tej točki so uvodoma predstavljena teoretična, konceptualna in delno tudi praktična razhajanja med obema statistikama, ki spremljata in merita trošenje gospodinjstev, na koncu podpoglavja pa so predstavljene še konkretne razlike v strukturi trošenja gospodinjstev merjeno po obeh sistemih.

Izdatke gospodinjstev spremljata statistika nacionalnih računov in APG...

Okvir 5: Prednosti in slabosti APG v luči njene uporabe za namene nacionalnih računov

Prednosti

- Podatki se nanašajo neposredno na potrošnjo gospodinjstev in ne zajemajo vmesne potrošnje.
- Anketne informacije običajno zagotavljajo izračun uteži, ki jih potrebujejo pri oblikovanju indeksa cen življenjskih potrebščin, te pa v zameno omogočajo deflacioniranje APG in ostalih ocen končne potrošnje gospodinjstev.
- APG običajno dajejo zadovoljive ocene izdatkov dobrin, ki jih večina gospodinjstev redno kupuje.
- Zajetje pri podatkih trgovine na drobno in pri poslovnih anketah je pomanjkljivo pri dejavnostih z velikim številom drobnih artiklov; izčrpnost informacij se lahko pojavi kot problem tudi pri »obstranskih dejavnostih«, nič od naštetega pa ne more prizadeti podatkov APG.
- Razmejitev dobrin po namenu je pri APG veliko bolj zanesljiva kot pri drugih virih podatkov.
- Za določeno blago in storitve so APG velikokrat edini možen vir podatkov.
- Kombinacija kontinuiranih APG in zagotavljanje njenih pravočasnih rezultatov daje možnosti, da postanejo APG neposreden in pomemben vir podatkov statistiki nacionalnih računov ali vsaj kontrolno orodje za preverjanje verodostojnosti drugih neanketnih virov podatkov.

Slabosti

- APG ne pokrivajo celotne populacije, ki je zajeta v oceni končne potrošnje gospodinjstev v nacionalnih računih (npr. skupinska gospodinjstva), poleg tega obstajajo med obema viroma nekatere metodološke razlike v definicijah in konceptih (npr. zavarovanje, pripisana najemnina).
- Običajne stopnje odgovora pri APG nihajo med 60–70 %, kar pomeni, da so ankete pristranske.
- APG dosegajo slabše ocene (z večjimi napakami) izdatkov pri dobrinah, ki jih gospodinjstva manj pogosto kupujejo.
- Podcenjenost določenih izdatkov gospodinjstev (predvsem alkohola in tobaka) je tipična za vse APG, dokaj pogosta pa je tudi podcenjenost dobrin, ki jih gospodinjstva porabijo zunaj doma (npr. obroki hrane in brezalkoholnih pijač izven doma, v slaščičarnah ipd.).
- Zbiranje podatkov z APG je precej dražje kot s poslovnimi anketami, katerih stroške navadno krijejo podjetja sama.
- Organizacijsko in kulturno gledano so prednostne naloge APG od nekdanje povezane predvsem s podatkovnimi potrebami oblikovalcev CPI in drugih odjemalcev, ki niso neposredno vezani na nacionalne račune.
- Neredne ankete in zamude pri objavljanju njihovih rezultatov ne morejo služiti kot časovne serije podatkov in kot verodostojen in prvovrsten vir podatkov statistiki nacionalnih računov.

Vir podatkov: Final Report of the 25th Meeting of the GNP Committee, 1996, str. 11.

⁷⁷ Sistem nacionalnih računov (SNR) je sistematično povezan, konsistenten in integriran niz makroekonomskih računov, bilanc in tabel, ki temeljijo na nizu mednarodno sprejetih konceptov, definicij, klasifikacij in računovodskih pravil (Van den Bos, Van Nunspeet, 1996, str. 7). Evropski sistem računov (ESR, zadnja različica ESR 95) je popolnoma usklajen z revidiranimi priporočili SNR, osredotočen pa je na razmere in potrebe po podatkih v EU. Je osrednji referenčni okvir v družbenih in gospodarskih statistikah EU in njenih državah članicah, podobno kot SNR pa je usklajen s koncepti in klasifikacijami, ki so uporabljene v mnogih drugih socialno-ekonomskih statistikah.

**... med njima
pa obstaja
razlika v zajetju
in konceptu**

**APG so v vseh
članicah EU
eden od virov
podatkov pri
merjenju izdat-
kov gospodinj-
stev za končno
potrošnjo v
statistiki
nacionalnih
računov**

Osnovna razlika med APG in nacionalnimi računi je v različnem pristopu zbiranja podatkov; slednji so zainteresirani predvsem za makroekonomsko določitev agregatnih števil o trošenju gospodinjstev, APG pa poskuša agregatne številke razbiti na relativno majhne populacijske skupine, kot to od nje zahtevajo nadaljni uporabniki pri mikroekonomskih analizah (Quality report of the HBS round of 1999, 2005, str. 39).

Nacionalni računi so glede na zajetje podatkov veliko bolj celovit sistem, ki pri gradnji agregata končne potrošnje poleg ankete uporabljajo še vrsto drugih virov, APG pa se opira le na anketo gospodinjstev in kot vse druge ankete podlega vrsti vzorčnih in nevzorčnih napak (Passero, Paulin, 2003, str. 1). Pri anketnem pridobivanju informacij se tako lahko srečamo z neprimerno izbranim vzorcem, neodgovorom ali pristranskostjo odgovorov gospodinjstev, v nekaterih primerih pa so gospodinjstva dolžna poročati o izdatkih le, če ti presežejo določen prag oziroma so zanje značilno pomembni, kar kaže na dodatno nepopolnost zajetja. Kljub naštetim pomankljivostim APG, ki manjšajo možnost njene uporabe za namene nacionalnih računov, pa ima anketa tudi vrsto prednosti (okvir 5), zato je njena vloga pomembna tako v statistiki nacionalnih računov in še posebno v statistiki življenjske ravni, saj se vzorci trošenja gospodinjstev lahko analizirajo le z njeno pomočjo.

APG so z vsemi naštetimi prednostmi in slabostmi v vseh članicah EU eden od (nekje bolj drugje manj pomembnih) virov⁷⁸ podatkov pri merjenju izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo v statistiki nacionalnih računov⁷⁹ (glej tabelo 6). V kolikšni meri nacionalni statistični uradi držav članic uporabljajo APG kot vir podatkov pa je odvisno od več dejavnikov (Final Report of the 25th Meeting of the GNP Committee, 1996, str. 12–21):

- stopnje težavnosti prilagajanja rezultatov⁸⁰ APG za namene nacionalnih računov;
- natančnosti in zanesljivosti rezultatov APG;
- pogostosti izvajanja APG in pravočasnosti objavljivanja njenih rezultatov in
- organizacijske povezanosti in medoddelčnega sodelovanja med strokovnjaki APG in nacionalnih računov.

V praksi se rezultati APG ne uporabljajo za vse izdatke kar v celoti, ampak selektivno glede na kakovost rezultatov posameznih skupin izdatkov. Glede kakovosti in primernosti APG informacij za uporabo v nacionalnih računih na ravni celotne EU v splošnem velja, da:

- je večina izdatkov v APG izkazanih nižje kot v nacionalnih računih;
- so nekateri izdatki resno podcenjeni (alkohol, tobak, igre na srečo);
- so opazne manjše razlike med APG in nacionalnimi računi pri izdatkih, ki jih gospodinjstva redno oziroma dokaj pogosto trošijo in nasprotno (razlike med obema viroma so tako zelo majhne pri najvidnejših izdatkih za hrano, kot so kruh in žitarice, ribe, meso, mleko in mlečni izdelki, ter pri najemninah, gorivu in elektriki, precej velike pa pri trajnih dobrinah; od storitvenih izdatkov je največje odstopanje opaziti pri prometu in finančnih storitvah).

⁷⁸ Poleg APG se običajno uporabljajo še statistika trgovine na drobno in druge trgovinske statistike, poročila podjetij, javnofinančni podatki (predvsem o zdravstvenih storitvah, prometu in loteriji) ipd. (Final Report of the 25th Meeting of the GNP Committee, 1996, str. 9–10).

⁷⁹ Kar je razlog, da morajo biti anketni podatki v čim večji meri usklajeni z definicijami in klasifikacijami ESR 95.

⁸⁰ Rezultate APG je treba prilagoditi statistiki nacionalnih računov za razliko v: (1) zajetju populacij (osebe, ki živijo v institucijah in tuji turisti niso vključeni v anketo, zato je potrebno izvesti prilagoditev, da se v izračun po sistemu nacionalnih računov vključi tudi končna potrošnja teh oseb, več glej str. xy) in (2) definicijah in konceptih (obstaja razlika v obravnavanju določenih postavk in sicer: potrošnja gospodinjstev iz lastne proizvodnje; dobrine prejete od delodajalca kot plačilo v naravi; pripisane najemnine; zavarovalne storitve; najem; obstoječe blago; darila in transferi; hrana in pijača vojakov na služenju vojaškega roka ipd.). Kljub vsem opravljenim prilagoditvam pa so na agregatni ravni rezultati APG praviloma vedno nižji od primerljivih v sistemu nacionalnih računov (za okrog 11%), zato se jih (v absolutnem smislu) ne more uporabljati neposredno za namene nacionalnega računovodstva (Final Report of the 25th Meeting of the GNP Committee, 1996, str. 15).

Iz tabele 6 je razvidno, da so države članice EU med najzanesljivejše informacije APG za nadaljnjo uporabo v statistiki nacionalnih računov opredelile izdatke za hrano in brezalkoholne pijače ter obleko in obutev. To so skupine izdatkov, ki jih je večina držav navedla kot zelo pomemben ali vsaj eden pomembnih virov podatkov, daleč najmanj pa po pričakovanjih zaupajo anketnim informacijam o porabi alkohola in tobaka, saj te v večini držav načeloma niso eden od virov podatkov pri izgradnji agregata končne potrošnje gospodinjstvom.

Tabela 6: Pomembnost APG kot enega od virov podatkov za nacionalne račune, referenčno leto 1999

Izdatki gospodinjstev po namenu porabe (cp - COICOP klasifikacija)	cp 01	cp 02	cp 03	cp 04	cp 05	cp 06	cp 07	cp 08	cp 09	cp 10	cp 11	cp 12
	Hrana in brez. pijače	Alkoholne pijače, tobak	Obleka in obutev	Stanarina, voda, energija	Pohištvo, gosp. oprema in vzdr.	Zdravstvo	Promet	Komunikacije	Rekreacija in kultura	Izobraževanje	Hoteli in restavracije	Razn. proizvodi in stor.
Avstrija	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2
Belgija	1	3	1	2	1	4	2	3	2	4	2	4
Ciper	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Danska	1	4	1	4	1	1	1	1	1	4	4	2
Estonija	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Finska	1	4	1	2	1	2	2	1	1	2	4	2
Francija	3	2-3	3	3	4	4	4	4	3	4	3-4	4
Grčija	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	1	1
Irska	2	n. p.	2	1	2	1	2	2	1	1	1	1
Latvija	1	4	1	3	1	2	2	3	2	2	4	1
Litva	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Madžarska	1	3	2	1	1	1	1	1	1	3	1	3
Malta	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nizozemska	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Nemčija	3	3	3	3	3	3	2	1	2	2	3	3
Poljska	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	3	3
Portugalska	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1	2
Slovaška	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Slovenija*	1	4	1-2	2-4	1	4	2	3	2	4	2-3	2
Španija	1	4	1	2	2	2	2	3	3	3	3	3
Švedska	1	4	1	2	1	2	2	1	1	2	4	2
VB	1	4	3	2	3	1	3	2	2	4	1	2

Vir: HBS in the EU, Methodology and recommendations ..., 2003, str. 25, HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 9, interni viri SURS.

Opombe: Za Češko, Italijo in Luksemburg ni podatkov, n. p. - ni podatka, 1 - zelo pomembno, 2 - pomembno, 3 - sorazmerno nepomembno, 4 - ni vir podatkov, * - interni viri SURS.

Tabela 6 tudi potrjuje, da je zaupanje oddelkov nacionalnih računov posameznih nacionalnih statističnih uradov anketnim informacijam zelo različno, in sicer veliko večjo težo njenim rezultatom dajejo v novih članicah EU (predvsem na Malti in Slovaškem, pa tudi na Cipru, v Estoniji in Latviji), precej manj pa se na njih opirajo v stari petnajsterici na čelu s Francijo in Nemčijo (bolj pa so do njih zaupljivi na Irskem, v Grčiji in na Portugalskem).

Poskus doseči čim boljše usklajenost ankete z nacionalnimi računi je ena glavnih značilnosti vseevropske APG, kar ji na določenih področjih odlično uspeva, na

Poskus doseči čim boljše usklajenost ankete z nacionalnimi računi je ena glavnih značilnosti vseevropske APG

Do razlik med APG in NR prihaja pri spremljanju izdatkov gospodinjstev...

... in tudi pri spremljanju dohodka gospodinjstev

nekaterih pa precej manj. Največje poenotenje obeh sistemov je opaziti pri opredelitvi dveh najpomembnejših anketnih spremenljivk, zasebnih gospodinjstev in izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo⁸¹, saj povsem slonita na ESR 95, obe statistiki (kot tudi HICP in PPP statistika) pa kot standard pri razporeditvi izdatkov uporabljata enotno COICOP klasifikacijo. Nasprotno dosega APG najslabšo primerljivost in usklajenost z ESR na področju t. i. mejnih primerov izdatkov gospodinjstev, od katerih jih nekaj naštevam in na kratko opisujem v nadaljevanju:

- Proizvodnjo za lastno porabo po ESR vrednotimo v osnovnih cenah podobnih proizvodov na trgu, v APG pa se pri tem uporabljajo kupčeve cene.
- Dohodek v naravi vrednotijo nacionalni računi v osnovnih cenah (v primeru, da jih delodajalec sam proizvede) oziroma v kupčevih cenah (če jih slednji kupi na trgu), APG pa jih vse vrednoti v kupčevih cenah.
- Vrednotenje stanovanjskih storitev za lastne potrebe gospodinjstev naj bi v primeru APG kot ESR potekalo po stratifikacijski metodi, s čimer bi se zagotovila večja objektivnost in natančnost rezultatov, ti pa bi bili tudi medsebojno primerljivi. Rahlo in dovoljeno odstopanje med obema sistemoma je opaziti pri pripisovanju najemnin pri stanovanjih za počitek in prosti čas ter pri stanovanjih, ki dosegajo zelo nizke najemnine in celo pri brezplačno najetih stanovanjih, saj se v nacionalnih računih slednje izvaja kot pravilo, medtem ko naj bi se v primeru APG omenjene storitve vrednotile le, če obstajajo možnosti za to. Na prav posebno težavo pri pripisovanju najemnin pa naletimo v primeru novih članic EU, kjer ponekod teh sploh ne spremljajo in ne vključujejo med izdatke gospodinjstev za končno potrošnjo. To ne samo da ni v skladu s priporočili Eurostata, temveč hkrati onemogoča izvedbo korektnih mednarodnih primerjav, saj je porušena celotna struktura izdatkov gospodinjstev. Anketni koncept izdatkov za končno potrošnjo je tako v nekaterih novih članicah le delno sprejet, v preostalih, ki sicer spremljajo in vrednotijo pripisane najemnine gospodinjstev, pa nikjer ne uporabljajo priporočene stratifikacijske metode.
- Pri medgospodinjstevskih transakcijah z obstoječim blagom (ki se po nacionalnih računih zavedejo kot negativni izdatek za gospodinjstvo ki prodaja in kot pozitivni izdatek za gospodinjstvo ki kupuje) se v primeru APG, zaradi njenega vzorčnega značaja, registracija opravi le pri gospodinjstvu, ki je vključeno v transakcijo in v anketo.
- Najslabšo mednarodno primerljivost (in primerljivost na področju dejanske potrošnje) dosegajo anketni podatki s področja zdravja in izobraževanja in jih je treba izboljšati, to pa je bil povod za Eurostatovo podporo⁸² uporabi neanketnih podatkov (iz nacionalnih računov) za pripis izdatkov za zdravje in izobraževanje na raven posameznih gospodinjstev.

Do razlik med obema sistemoma pa ne prihaja le na ravni izdatkov gospodinjstev ampak tudi pri postavki dohodka gospodinjstev. Povsem identične podatke o razpoložljivem dohodku gospodinjstev kot jih izkazujejo nacionalni računi, tako po razmejnitvi kot definiciji ESR 95, je namreč z anketo, ki se izvaja prek vzorca nemogoče zagotoviti. Prav zaradi konceptualnih razlik med obema sistemoma je zaželeno, da se v APG uporablja izraz »neto dohodek« namesto »razpoložljivi dohodek«. Glavne razlike⁸³ v opredelitvi dohodka med obema statistikama izhajajo iz merjenja lastne proizvodnje gospodinjstev in pripisanih najemnin. V nacionalnih računih omenjeni postavki nista neposredno zajeti v razpoložljivi dohodek, saj se pojavljata med viri v računu

⁸¹ Za merjenje življenjske ravni v APG je bilo doslej in ostaja tudi vnaprej osnovno priporočilo Eurostata koncept *izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo*, saj je implementacija načela dejanske potrošnje na ravni posameznih gospodinjstev v praksi pretežavna.

⁸² Uporabo podatkov nacionalnih računov za pripisovanje v namene APG je Eurostat upravičil, ker naj bi dajali zadostno medsystemsko primerljivost izdatkov za zdravje in izobraževanje, vsaj na agregatni ravni.

⁸³ Razliko med APG in ESR srečamo še pri obračunu ostalih transferjev, ki se nanašajo predvsem na zavarovalne transakcije (APG pri računanju celotnega dohodka ne upošteva niti premij niti škod, saj s tem zagotovi skladnost med zajetjem izdatkov in dohodka).

proizvodnje⁸⁴ in v končni potrošnji v računu porabe dohodka, v APG pa sta po priporočilu Eurostata vključeni neposredno v potrošnjo kot tudi v dohodek gospodinjstev.

Za empirično presojo usklajenosti informacij o trošenju gospodinjstev, pridobljenih tako s pomočjo APG kot nacionalnih računov, sta za zaključek podpoglavja v tabelah 7 in 8 predstavljeni konkretni primerjavi med strukturnimi deleži izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo, merjenimi po obeh sistemih. V tabeli 7 primerjam strukturo trošenja gospodinjstev na ravni celotne EU in na njenih dveh podmnožicah: stari petnajsterici in novih članicah ter Sloveniji, v tabeli 8 pa je prikazana razlika v strukturnih deležih po posameznih državah EU.

Tabela 7: **Struktura izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo, referenčno leto 1999 (v %)**

Struktura (v %)	Nacionalni računi				APG			
	EU-25	EU-15	NMS-10	Slovenija	EU-25	EU-15	NMS-10	Slovenija
cp 01	13,2	12,8	20,9	17,6	16,4	13,8	30,4	24,0
cp 02	3,8	3,7	7,5	4,7	2,8	2,7	3,6	2,9
cp 03	6,6	6,6	5,3	6,2	6,3	6,1	6,9	8,6
cp 04	21,0	21,0	20,8	19,7	26,3	27,8	18,2	10,7
cp 05	6,9	7,0	5,4	5,8	6,7	6,8	6,4	7,0
cp 06	3,2	3,2	3,3	2,7	3,2	3,1	3,4	1,7
cp 07	14,0	14,1	12,5	16,6	12,9	13,4	10,1	17,6
cp 08	2,4	2,4	2	2,3	2,5	2,4	3,2	2,4
cp 09	9,6	9,7	7,5	9,4	9,4	9,9	7,6	8,7
cp 10	1,0	1,0	1,1	0,8	0,9	0,8	1,0	0,7
cp 11	8,7	8,9	6,0	6,8	5,6	6,1	2,8	5,8
cp 12	9,6	9,7	7,7	7,4	6,9	7,0	6,5	9,8

Vir: Eurostat, New Cronos Database, lastni izračuni.

Opomba: Legenda kratic izdatkov gospodinjstev po namenu porabe na str. 7.

Če primerjamo podatke APG in nacionalnih računov o strukturi izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo opazimo, da strukturni deleži izdatkov med seboj nekoliko odstopajo (praviloma najmanj na ravni EU-15, glej tabelo 7), kar je posledica uvodoma omenjenih metodoloških razlik in različnem zajetju podatkov⁸⁵ v obeh sistemih. Absolutno največje razlike med primerjanima strukturama je tako na ravni celotne unije, stare petnajsterice kot tudi v Sloveniji najti pri izdatkih za stanovanje⁸⁶ (pa tudi pri izdatkih za hrano ter hotele in restavracije), relativno največje razlike pa je povsod najti pri izdatkih za hotele in restavracije ter alkoholne pijače in tobak.

Glede usklajenosti strukturnih deležev med obema statistikama obstajajo velike razlike med državami EU. Po pričakovanjih je skladnost v povprečju veliko večja v starih članicah v primerjavi z novimi, daleč najboljše rezultate pa izkazujejo skandinavske države (Danska, Finska, Švedska) skupaj z Belgijo in Francijo, najslabše pa Irska, Španija, Estonija in Latvija.

*Primerjava
strukture
izdatkov
gospodinjstev
po APG in NR*

⁸⁴ S tem vplivata na raven dodane vrednosti in neposredno na dohodek.

⁸⁵ Različni viri podatkov, poleg tega APG upošteva le zasebna gospodinjstva, medtem ko nacionalni računi tudi kolektivna gospodinjstva in tuje turiste ipd.

⁸⁶ Na ravni celotne skupine novih članic pa pri izdatkih za hrano in brezalkoholne pijače.

Iz tabele 8 je razvidno, da je na ravni celotne EU opaziti največje razlike med obema sistemoma predvsem pri izdatkih za stanovanje⁸⁷, promet ter hotele in restavracije⁸⁸ (Quality report of the HBS round of 1999, 2005, str. 39–40), v starih članicah pa dodatno še pri alkoholu in tobaku, v novih članicah pa pri hrani in brezalkoholnih pijačah.

Tabela 8: Razlika v strukturnih deležih potrošnje po namenu, APG in ESR, referenčno leto 1999

Izdatki gospodinjstev po namenu porabe, Klasifikacija COICOP	cp 01	cp 02	cp 03	cp 04	cp 05	cp 06	cp 07	cp 08	cp 09	cp 10	cp 11	cp 12
	Hrana in brez. pijače	Alk. pijače, tobak	Obleka in obutev	Stana- rina, voda, energija	Pohištv, gosp. oprema in vzdr.	Zdrav- stvo	Promet	Komu- nikacije	Rekrea- cija in kultura, izobr.	Izobra- ževanje	Hoteli in resta- vracije	Razn. proiz- vodi in storit.
Avstrija	2	0	-1	5	-2	-1	2	0	0	0	-6	0
Belgija	0	-2	0	3	1	1	-2	0	1	0	0	-2
Danska	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0	-1	-2
Finska	1	-3	0	2	0	0	4	0	-1	0	-3	0
Francija	1	-1	1	4	-1	0	-1	0	-1	0	-2	0
Grčija	0	-1	-2	6	1	1	2	1	-1	1	-7	0
Irska	7	1	-1	9	-3	-1	2	1	2	1	-13	-4
Italija	4	-1	-2	5	-2	1	1	0	-1	0	-4	-1
Luksemburg	0	-10	1	7	0	1	-1	0	1	0	1	0
Nemčija	-1	-1	-1	7	0	0	-2	0	2	0	0	-5
Nizozemska	-1	-1	0	6	0	-3	-2	-1	-1	1	1	2
Portugalska	0	-1	-1	9	0	1	-3	1	-2	0	0	-3
Španija	3	0	1	13	-1	-1	-1	0	-2	0	-10	-2
Švedska	3	-1	0	-3	0	1	0	-1	3	0	-1	-1
V. Britanija	1	-1	0	10	2	0	-1	0	1	0	-4	-6
Češka	4	-6	2	-3	2	0	1	1	0	0	-3	3
Ciper	1	-4	0	8	0	1	4	-1	-2	1	-7	-2
Estonija	10	-4	2	-8	1	0	-4	2	0	0	-2	1
Latvija	14	-5	-2	-3	2	0	-2	2	0	0	-3	0
Litva	15	-4	1	-2	0	0	-6	0	-2	0	1	-1
Madžarska	5	-3	2	0	-1	0	-3	1	-1	0	-2	2
Malta	0	-3	2	4	2	-1	1	-1	3	1	-9	2
Poljska	11	-4	1	-4	2	1	-1	0	-1	0	-2	-4
Slovenija	6	-2	2	-9	1	-1	1	0	-1	0	-1	2
Slovaška	5	-2	3	-5	1	0	0	0	0	0	-2	2

Vir: Eurostat, New Cronos Database, lastni izračuni.

3.2.2 Usklajenost APG med državami EU in njena primerljivost v času

3.2.2.1 Usklajenost in primerljivost APG med državami EU

Eurostat si prizadeva ne le za usklajenost in čim večjo primerljivost anketnih podatkov s statistiko nacionalnih računov, temveč teži tudi k čim boljši mednarodni primerljivosti

⁸⁷ APG podatki za vse stare članice EU (z izjemo Švedske) izkazujejo večjo potrošnjo kot nacionalni računi, v novih članicah pa ne moremo z gotovostjo ničesar trditi o tej postavki, saj večina držav v APG sploh ne zajema podatkov o pripisanih najemninah, kar vodi do podcenjenosti te kategorije glede na statistiko nacionalnih računov.

⁸⁸ V večini primerov so deleži APG nižji kot v statistiki nacionalnih računov.

anketnih informacij posameznih držav članic EU⁸⁹, za doseg tega cilja pa zahteva od članic predvsem dosledno uporabo vnaprej dogovorjenih konceptov in definicij s področja APG.

Področje APG na ravni EU ni regulativno urejeno, kar daje državam članicam proste roke pri določanju ciljev, vsebine in metodologije nacionalnih anket. Izvajanje APG je na ravni celotne EU prostovoljno, vse pa so zasnovane po načelu poenotenja rezultatov in ne poenotenja anketnega vzorca, vsebine ali njenih instrumentov. Posledično so vzorci po državah različno veliki, vsi pa nudijo nacionalno reprezentativne ocene.

Z vidika primerljivosti je nujno potrebno, da so si nacionalni vzorci APG če že ne podobni pa vsaj primerljivi, predvsem glede velikosti in posledično zagotavljanja reprezentativnosti, vrste vzorčenja ipd. Drugi dve pomembni lastnosti za doseg čim večje mednarodne primerljivosti anketnih informacij sta usklajenost klasifikacij in kodnega sistema osnovnih spremenljivk APG⁹⁰, ki sta obenem nujen predpogoj za izvedbo kakršnih koli primerjalnih analiz anketnih podatkov na ravni EU. Spremenljivke, katerih usklajenost je na ravni EU še posebno pomembna, so potrošnja, dohodek in struktura gospodinjstva ter aktivnost njegovih članov.

V nadaljevanju navajam nekatera anketna področja, ki so bodisi že zelo dobro urejena na ravni celotne Unije in ne povzročajo večjih težav v mednarodni primerljivosti, bodisi potrebujejo za doseg tega cilja še veliko dela in sodelovanja Eurostata, delovne skupine za APG in vseh nacionalnih statističnih uradov:

- gospodinjstvo kot opazovano enoto države različno široko opredeljujejo, kljub temu pa vse izpolnjujejo osnovna merila definicije, s čimer je zagotovljena primerljivost med državami;
- opredelitev članov gospodinjstva se med državami v praksi prav tako nekoliko razlikuje, zato Eurostat v ta namen priporoča uporabo povsem enakih definicij kot jih uporablja statistika dohodka in življenjskih pogojev (EU-SILC);
- dodelitev naziva referenčne osebe mora temeljiti na objektivnem merilu (najvišji prispevek k dohodku gospodinjstva), saj se le tako lahko dosega skladnost in primerljivost na mednarodni ravni. Tega pravila se držijo v veliki večini držav, obstaja pa tudi nekaj izjem, kjer gospodinjstva bodisi sama določijo referenčno osebo ali je to najstarejša oseba, lastnik stanovanja ipd.;
- glede najpomembnejše spremenljivke APG – potrošnje gospodinjstev – je treba omeniti, da vse članice v praksi uporabljajo dogovorjeno načelo izdatkov za končno potrošnje, zatakne pa se pri nekaterih vrstah izdatkov, ki so zaradi same narave podatkov oziroma zaradi različnih sistemov socialne varnosti manj primerljivi med državami. Najslabšo primerljivost tako dosegajo izdatki za zdravje in izobraževanje, kar je posledica meddržavnih razlik v sistemih zdravstvenega varstva oziroma izobraževanja. Uporaba anketnih informacij je na omenjenih področjih zato precej okrnjena. Posledično je prizadeta tudi celotna struktura izdatkov gospodinjstev in njena primerjava na mednarodni ravni⁹¹. Pri anketnih podatkih o izdatkih za izobraževanje je problem primerljivosti še bolj izrazit kot

Področje APG na ravni EU ni regulativno urejeno, kar daje članicam precej proste roke pri vodenju nacionalnih anket

⁸⁹ Za več glej Quality Report of the HBS round 1999, 2005, str. 27–38.

⁹⁰ Eurostat si na ravni EU prizadeva za čim večjo usklajenost anketnih definicij z drugimi mednarodno sprejetimi standardnimi konvencijami, zato priporoča njihovo uporabo vsem članicam; vse države tako npr. pri razporeditvi potrošnih izdatkov po namenu uporabljajo COICOP-HBS klasifikacijo ali so razvile lastno klasifikacijo, ki je z njo usklajena in dopušča pretvorbo nanjo.

⁹¹ Da je analiza življenjskega standarda med državami članicami EU vseeno mogoča, se pripravijo dodatne ocene izdatkov gospodinjstev za zdravje in izobraževanje, ki so mednarodno primerljive. Brez teh ocen bi lahko napačno sodili, da imajo npr. gospodinjstva v državah, kjer se zdravstveni izdatki plačujejo neposredno prek davčnega sistema (kar pomeni skoraj nične izdatke gospodinjstev v APG) nižjo raven življenjske ravni. Ocene so na ravni posameznega gospodinjstva mogoče manj natančne, na ravni agregata pa se to lahko doseže v veliko večji meri.

pri izdatkih za zdravje, saj je še večji del izdatkov javnih. Nekatera druga področja, kot so promet in rekreacija ter kultura, so tudi delno financirana s strani države, vendar v veliko manjši meri, zato je primerljivost podatkov tam manj okrnjena;

- Na posebne težave znotraj izdatkov gospodinjstev v smislu mednarodne primerljivosti naletimo na področju pripisanih najemnin. Stare članice so v večini primerov že privzele Eurostatova priporočila in vrednotijo stanovanjske storitve za lastne potrebe gospodinjstev po zaželeni stratifikacijski metodi, nekatere od njih pa kljub priporočilom še vedno uporabljajo stroškovno ali samoocenjevalno metodo. Še slabšo sliko po pričakovanjih srečamo v novih članicah EU, kjer v referenčnem letu 1999 več kot polovica držav sploh ni vrednotila omenjene postavke izdatkov gospodinjstev, vse preostale pa so namesto priporočene stratifikacijske uporabljale metodo lastne ocene gospodinjstev.

3.2.2.2 Primerljivost APG v času

Uskladitev z referenčnim letom

Podatki nekega anketnega kroga (npr. zadnjega objavljenega z referenčnim letom 1999) morajo – da se zagotovi popolna primerljivost anketnih informacij – za vse sodelujoče države prikazovati dejansko in točno stanje prav za to leto. Če nekatere države APG ne izvajajo stalno vsako leto in njihova APG ni izvedena prav v referenčnem letu, ampak nekoliko prej ali pozneje, mora Eurostat izvesti naknadne preračune in poskrbeti za pretvorbo anketnih podatkov, da bodo primerljivi z vsemi drugimi. To doseže z uporabo ustreznih nacionalnih indeksov cen, s katerimi pretvori originalne podatke APG na določeno referenčno leto (Quality report of the HBS round 1999, 2005, str. 38).

Primerljivost anketnih informacij med posameznimi anketnimi krogi

Osnovni namen APG je pridobiti izčrpne presečne podatke o gospodinjstvih v danem trenutku. Metodološke spremembe, do katerih pride med dvema anketnima krogoma, so zajete v anketnih informacijah in jih ni mogoče iz njih izključiti. Kot pravilo se zato privzema, da naj bi bil vsak krog izvajanja ankete obravnavan zase, in da se podatki enega kroga ne morejo neposredno primerjati s podatki iz drugih krogov. To velja predvsem za vse podrobnejše informacije (tudi znotraj strukture izdatkov za končno potrošnjo), medtem ko lahko zgolj primerjavo celotne strukture izdatkov med posameznimi krogi opravimo brez slabe vesti, seveda pa se moramo pri tem zavedati omejitev primerjave (ibid., str. 38).

3.3 Naslednji anketni krog in možnosti nadaljnega razvoja APG v EU

Eurostat ohranja petletni interval izvajanja APG na ravni EU in tako je bila naslednja APG izvedena leta 2005, njeni rezultati pa bodo objavljeni predvidoma v drugi polovici leta 2007⁹².

*Eurostat
ohranja
petletni
interval
izvajanja APG
na ravni
celotne EU...*

⁹² Obdelava podatkov znotraj nacionalnih statističnih uradov se bo vršila predvidoma skozi vse leto 2006, prenos podatkov Eurostatu pa bo potekal v drugi polovici tega leta. Tam se bodo nato podatki obdelovali do junija 2007, predvidoma v juliju 2007 pa bodo objavljeni na New Cronosu (Preparation and planning of data collection for the HBS round 2005, 2005, str. 9).

3.3.1 Novosti APG 2005 in priporočila Eurostata

Glavne novosti anketnega kroga 2005 v primerjavi s prejšnjim naj bi bile (Preparation and planning of data collection for the HBS round 2005, 2005, str. 3):

- precej večje število sodelujočih držav;
- nekatera nova priporočila in poenostavljen seznam⁹³ spremenljivk, ki naj bi pomenila korak naprej k večji anketni usklajenosti med državami;
- poenostavljen prenos mikropodatkov, kar pomeni, da se bo uporabljala le ena standardizirana datoteka podatkov (na podlagi zapisov o gospodinjstvih).

Kar zadeva pogostnost spremljanja, naj bi šel razvoj APG postopoma v smer letnega izvajanja anket⁹⁴ (Summary of the Conclusions from the Meeting of the Directors of Social Statistics, 2003, str. 15). Uporaba informacij APG je namreč resno ovirana s tem, ko se podatke zbira le vsakih pet let, pa vendar nekatere države članice ne nameravajo preiti na pogostejše izvajanje anketiranja. Ker kljub temu obstajajo zahteve po letnih rezultatih, je Eurostat pripravljen finančno podpreti projekt izvedbe rednejšega anketiranja, s pogojem, da bodo zainteresirane sodelujoče države oblikovale skupino za izvedbo naloge. V okviru obstoječe politične volje Eurostat predlaga, da bi se letno zbirali le omejeni nizi standardnih tabel APG, ki bi jih nato objavili v zbirki New Cronos (Future data collection, 2001, str. 5).

Usklajevanja med APG statistiko in sistemom nacionalnih računov na ravni EU, ki so do danes obrodila že mnogo sadov v smislu izboljševanja kakovosti anketnih informacij in njihove večje skladnosti z agregati trošenja gospodinjstev po nacionalnih računih, bodo pod okriljem Eurostata potekala še naprej, in sicer na področjih, ki trenutno dosegajo najslabšo medsebojno usklajenost. Glede izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo kot najpomembnejšo anketno spremenljivko bodo tudi v prihodnje potekala prizadevanja za čim večjo integracijo APG definicij in klasifikacij znotraj statistik ESR 95, EU-SILC in HICP.

Metodološka priporočila za naslednji krog izvajanja ankete v letu 2005 so po večini ostala nespremenjena, nekatera pa so nekoliko dodelana ali celo spremenjena. V nadaljevanju na kratko navajam najosnovnejša med njimi (več v Update of methodological recommendations for harmonisation for the HBS round of 2005, str. 2–15 in Adoption of the Summary Records of the WP meeting, 2003, str. 11–16):

- gospodinjstvo, njegovi člani in referenčna oseba ostajajo enako opredeljeni kot doslej, s tem da mora biti definicija članov po novem v APG povsem povzeta po opredelitvi iz EU-SILC;
- koncept »izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo« se ohranja kot vodilno načelo APG 2005;
- ena od novosti v referenčnem letu 2005 bo uporaba revidirane COICOP-HBS 2003, ki vsebuje vse bistvene elemente predhodne klasifikacije, dodani pa so ji nekateri manjši popravki, ki so med dogovarjanji znotraj delovne skupine APG izkazali za nujno potrebne;
- dohodek v APG mora ustrezati »razpoložljivemu dohodku gospodinjstva« kakor je opredeljen v EU-SILC;
- izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo iz lastne proizvodnje ostajajo enako opredeljeni in se enako kakor v prejšnjem krogu tudi zajemajo;

*...usklajevanja
med APG
statistiko in
sistemom NR
bodo potekala še
naprej*

*Metodološka
priporočila za
naslednji
anketni krog*

⁹³ Eurostat je v posebnem dokumentu opredelil seznam spremenljivk za naslednji krog izvajanja APG 2005 in format datotek, ki jih bodo države članice pošiljale Eurostatu (več glej v Data transmission for the HBS round of the reference year 2005, 2003, 47 str.).

⁹⁴ Trenutno ostaja v veljavi petletni interval vodenja APG na ravni celotne EU, na voljo pa so tri možnosti o pogostnosti vodenja v prihodnje, o katerih bo beseda tekla po koncu naslednjega anketnega kroga: 1) da se ohrani petletni interval, 2) da se ga zmanjša na dve leti, 3) da se ga zmanjša na eno leto (Summary of the Conclusions from the Meeting of the Directors of Social Statistics, 2003, str. 15).

- vrednotenje pripisanih najemnin se izvaja na ravni držav članic⁹⁵ po priporočeni stratifikacijski metodi kot doslej in le izjemoma z regresijsko metodo, ki jo priporoča EU-SILC, v izjemnih primerih pa je dopustna tudi uporaba stroškovne metode oziroma metode lastne ocene gospodinjstev;
- priporočila o vrednotenju in zajemanju prejemkov v naravi ostajajo enaka kot doslej;
- glede najema, nakupa blaga s pridržanim lastništvom in nakupa obstoječega blaga se priporočila APG v čim večji možni meri naslanjajo na uporabo ESR načel kot doslej;
- pri izdatkih gospodinjstev za zdravje in izobraževanje se v naslednjem valu izvajanja ankete še ni uvedel koncept dejanske končne potrošnje;
- socialni transferji v naravi tudi v anketnem krogu 2005 še niso bili vključeni v konceptualno osnovo APG;
- življenjska zavarovanja so iz APG popolnoma izključena, kakor je bila praksa doslej.

3.3.2 Priprava novih članic na sodelovanje v naslednjem krogu izvajanja ankete

Sodelovanje desetih novih članic in treh kandidatov za vstop v EU je v naslednjem krogu izvajanja ankete prostovoljno, Eurostat pa je izrazil željo, da bi se pridružile izvajanju ankete, kar so vse tudi potrdile. Večini držav je med pripravami primanjkovalo časa, saj so morale opraviti še kar nekaj metodoloških prilagoditev Eurostatovim priporočilom (več glej v Draft Summary Records of the Working Group Meeting, 2005, str. 10–11). Da bi čim lažje in s čim manj težavami prešle obdobje priprav na APG 2005, so bile vse povabljeni k aktivnemu sodelovanju na vseh delovnih sestankih delovne skupine za APG, kar so tudi storile (Draft action plan for the integration of Candidate Countries in the next round of the HBS, 2003, str. 6).

Vse države razen Cipra in Malte so že doslej redno izvajale kontinuirane APG, zato naj ne bi imele težav z dostavo podatkov za leto 2005, obstajajo pa nekatera druga tveganja za uspešno izvedbo APG 2005 v teh državah, kot so nesoglasja med nacionalnimi in Eurostatovimi zahtevami, prekratek čas za uspešno izvedbo vseh potrebnih metodoloških sprememb⁹⁶ in premajhna sredstva za doseg cilja (ibid., str. 7). Kako uspešne so bile pri svojem prvem sodelovanju v vseevropski izvedbi APG, bodo pokazali rezultati, vsekakor pa je pohvale vreden že ves trud, ki so ga v doseg skupnega cilja vložile do zdaj.

Sodelovanje novih članic v vseevropski APG 2005 naj bi bilo prostovoljno...

...obstajajo pa določena tveganja za uspešno izvedbo APG v teh državah

⁹⁵ Z izjemo Velike Britanije (Draft summary records of the Working Group HBS Meeting, 2005, str. 3).

⁹⁶ Za več glej Draft action plan for the integration of Candidate Countries in the next round of the HBS, 2003, str. 7–13.

4 Slovenska anketa o porabi gospodinjstev

Začetki izvajanja APG v Sloveniji segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja, tako kakršno poznamo danes, pa je Statistični urad (SURS) uvedel leta 1997, ko jo je vsebinsko in po načinu izvedbe spremenil ter prilagodil priporočilom Eurostata.

4.1 Metodologija

Slovenska Anketa o porabi v gospodinjstvih je statistično raziskovanje, v katerem so anketiranci vprašani o njihovih izdatkih, dohodkih in drugih elementih življenjske ravni⁹⁷ v zadnjih 12 mesecih (Metodološko gradivo APG, 2005, str. 5). Izvaja jo SURS in je prilagojena Eurostatovim priporočilom, kar pomeni, da pokriva vse pomembnejše spremenljivke⁹⁸, ki jih ta priporoča. Njen osnovni namen je spoznati raven in sestavo potrošnje v gospodinjstvih⁹⁹ v celoti ali po posameznih socialno-ekonomskih kategorijah. Poleg tega se anketni podatki uporabljajo za izračunavanje uteži indeksa cen življenjskih potrebščin, pri pripravi input-output tabel, nacionalnih računov, analiziranju revščine in socialne izključenosti ter za razne druge izvedene račune, povezane s potrošnjo prebivalstva (Intihar, Arnež, 2001, str. 92).

Pravno podlago za izvajanje APG daje Zakon o statistiki, Srednjeročni program za statistične ankete 2003–2007 in vsakoletni programi za statistične raziskave (Slovenia Survey Information, 1997, str. 2). Oddelek statistike življenjske ravni, kamor po organizacijski strukturi sodi področje APG, redno sodeluje z oddelkom nacionalnih računov na formalnih (metodološki kolegiji) in neformalnih posvetovanjih in si tako prizadeva za izboljšanje uporabe APG v namene nacionalnega računovodstva. Prav tako poteka sodelovanje in komunikacija med SURS in Eurostatom, saj se naši statistiki redno udeležujejo delovnih posvetov, metodoloških delavnic in drugih srečanj, ki jih na ravni EU organizirata Eurostat in delovna skupina za APG.

Najpomembnejši uporabniki anketnih informacij so SURS, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Eurostat ter druge raziskovalne in izobraževalne institucije (APG, Kaj kupujemo in koliko denarja porabimo, 2005, str. 2).

Rezultati¹⁰⁰ ankete so objavljeni v tiskanih publikacijah¹⁰¹ SURS in v elektronski obliki. Do leta 2004 so se za širšo javnost objavljali za vsako leto posebej kot letno povprečje, od takrat naprej pa se po vzoru skandinavskega modela letno objavljajo kot povprečje treh zaporednih let, pri pripravi podatkov za podrobnejše in bolj poglobljene analize pa se je vseskozi uporabljal t.i. skandinavski model¹⁰². Na ta način se dosega velikost vzorca, ki se lahko primerja z nekdanjo petletno anketo (zadnja leta 1993), s tem pa se zagotavljajo natančnejši in reprezentativnejši rezultati

*Pravna
podlaga za
vodenje APG
pri nas*

*Objava
rezultatov APG*

⁹⁷ Stanovanjskih pogojev, razpoložljivosti trajnih dobrin, načinu ogrevanja stanovanja, potovanjih, osnovnih demografskih, ekonomskih in socioloških značilnosti prebivalstva ter lastni proizvodnji, porabljeni v gospodinjstvu (Metodološko gradivo APG, 2005, str. 4).

⁹⁸ Vrednostne spremenljivke ankete se po priporočilih prikazujejo kot neto vrednosti, brez davkov in socialnih prispevkov (Slovenia Survey Information, 1997, str. 1).

⁹⁹ Anketa pokriva vsa zasebna gospodinjstva na celotnem ozemlju Slovenije, ne zajema pa skupinskih gospodinjstev, tujcev, ki začasno bivajo v Sloveniji in brezdomcev (HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 13).

¹⁰⁰ Dostop do mikropodatkov na individualni ravni je mogoč v raziskovalne namene (HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 43).

¹⁰¹ Statistične informacije, Statistični letopis, Slovenija v številkah in Statistični bilten centralnoevropskih držav (CESTAT Statistical Bulletin).

¹⁰² Pri tem se vzorci treh zaporednih let združujejo, podatki pa preračunajo na srednje leto, ki se ga uporablja kot referenčno leto (Nacionalni računi, 1999, str. 26).

**Oprelitev
gospodinjstva...****...in članov
gospodinjstva****4.1.1 Definicije**

Enota opazovanja v APG je izbrano samsko ali veččlansko gospodinjstvo, končna enota opazovanja pa je odrasla oseba¹⁰³ (Slovenia Survey Information, 1997, str. 3).

Gospodinjstvo je družinska ali druga skupnost oseb, ki skupaj stanujejo in porabljajo svoje dohodke za poravnavanje osnovnih življenjskih potreb, ne glede na to, ali vsi člani stalno živijo v kraju, v katerem je gospodinjstvo, ali pa nekateri od njih zaradi šolanja, dela ali iz drugih razlogov dalj časa živijo drugje. Kot gospodinjstvo štejemo tudi osebo, ki živi sama in drugje nima svojega gospodinjstva. Oseba lahko živi sama v posebnem stanovanju ali skupaj v istem stanovanju z drugimi osebami, s katerimi ne porablja svojega dohodka. V enem stanovanju je lahko več gospodinjstev, lahko pa je v več stanovanjih le eno gospodinjstvo (Metodološko gradivo APG, 2005, str. 5).

Med člane gospodinjstva štejemo osebe, ki so nekako povezane z gospodinjstvom, bodisi obstaja med njimi družinska, ekonomska ali kakšna drugačna povezava. Anketar na podlagi izjav navzočih in ob upoštevanju definicije gospodinjstva in njegovih članov ugotovi, kdo so člani določenega gospodinjstva. Med slednje sodijo tudi osebe, ki so službeno odsotne, vendar nimajo nikjer drugje gospodinjstva, osebe, ki so na začasnem delu v tujini in se vračajo domov vsaj enkrat na mesec, dijaki in študentje, ki se šolajo v drugem kraju, in osebe na služenju vojaškega roka. Med člane gospodinjstva pa ne štejemo oseb, ki se v gospodinjstvu le hranijo, dijakov in študentov, ki so tam le podnajemniki ali sostanovalci, oseb na začasnem delu v tujini, ki se redko vračajo domov, zdomcev, ki stalno živijo v tujini, in oseb, ki živijo v ustanovah (Intihar, Arnež, 2001, str. 94, str. 94).

Nosilec gospodinjstva je oseba z najvišjim dohodkom, prav tako je opredeljena tudi referenčna oseba (HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 26).

4.1.2 Obdobje vodenja dnevnika, referenčno obdobje in anketni instrumenti

Slovenska APG je kontinuirana, zato so gospodinjstva v vzorec enakomerno porazdeljena čez vse leto¹⁰⁴. Vsako izbrano gospodinjstvo sodeluje v anketi 14 dni, ta čas pa imenujemo obdobje poročanja ali vodenja dnevnika (Statistični letopis, 2002, str. 261).

Referenčno obdobje je obdobje, na katero se nanašajo vsi podatki, pridobljeni z anketo. Pri dnevnikih in vprašalnikih se uporablja premikajoče se (drseče) referenčno obdobje, pri retrospektivnem anketiranju pri vprašalnikih se vodijo različna referenčna obdobja; za večino vprašanj¹⁰⁵ je to zadnjih 12 mesecev, za nekatera¹⁰⁶ pa je to obdobje krajše (Intihar, Arnež, 2001, str. 93).

¹⁰³ Razmejitev med odraslo osebo in otrokom je mogoča, saj se z APG zbirajo podatki o starosti vseh članov gospodinjstva, prepuščena pa je posameznim analitikom anketnih podatkov in njihovim potrebam.

¹⁰⁴ Razdeljena so v 48 skupin, vsaka skupina pokriva štirinajstdnevno obdobje.

¹⁰⁵ Vprašanja o: (1) izdatkih za večje nakupe in storitve, (2) prihrankih, (3) lastni proizvodnji v gospodinjstvu in (4) dohodkih članov gospodinjstva.

¹⁰⁶ Zadnje 3 mesece za obleko, obutev in izlete; zadnjih 6 mesecev za zdravstvene izdatke in počitnice; zadnji plačani zneski za izdatke, povezane s stanovanjem; zadnji prejeti znesek za nekatere vrste dohodka.

Osrednji gradnik naše APG je podobno kot drugod v EU metoda intervjuja in vodenja dnevnikov. Intervjuji temeljijo na vprašalniku¹⁰⁷, dnevniki¹⁰⁸, v katere člani gospodinjstva 14 dni zapisujejo dnevne izdatke in nakupljene količine, pa so odprtega tipa. Podatke o razpoložljivih in porabljenih sredstvih v gospodinjstvu dajejo člani neposredno anketarju, ki ga za to delo posebej pooblasti SURS. Pri tem se uporablja računalniško podprto anketiranje (Nacionalni računi, 1999, str. 25), po končanem anketiranju pa se opravi še šifriranje¹⁰⁹ določenih spremenljivk: izdatki gospodinjstev, dejavnost, poklic in izobrazba (Intihar, Arnež, 2001, str. 98).

4.1.3 Vzorčenje

Kot osnova za vzorčni okvir se uporablja Centralni register prebivalstva (CRP), v katerem so zajete vse osebe s stalnim prebivališčem v Sloveniji. Vzorčni okvir tvorijo osebe iz CRP, ki so stare vsaj 18 let, naslov naključno izbrane osebe pa vodi do gospodinjstva, ki ga želimo anketirati (Intihar, Arnež, 2001, str. 95).

Vzorec je enakomerno porazdeljen čez vse leto (Statistični letopis, 2002, str. 261), stratifikacija vzorca pa je izdelana glede na 12 statističnih regij in 6 tipov naselij¹¹⁰. S presekom 12 regij in 6 tipov naselij je opredeljenih 72 stratumov, od katerih je 25 praznih (Metodološko gradivo APG, 2005, str. 7). V večjih naseljih (z več kot 10.000 prebivalci) se uporablja enostavno slučajno vzorčenje (za vsako četrletje so izbrane le osebe), v manjših naseljih pa se vzorec izbere v dveh stopnjah¹¹¹, vzorci pa se v skupinah po štiri gospodinjstva.

Vzorec APG je reprezentativen na nacionalni ravni. Letna velikost vzorca 1.200 gospodinjstev sicer zadostuje merilom reprezentativnosti, kljub temu pa je SURS vpeljal t.i. skandinavski model obdelave APG podatkov, kjer se vzorci treh zaporednih let združijo, podatki pa se preračunajo na srednje leto. S tem se dobi dovolj velik vzorec, ki omogoča natančnejše in bolj poglobljene analize na letni ravni (Intihar, Arnež, 2001, str. 95).

Metoda substitucije gospodinjstev se pri vzorčenju ne uporablja, namesto tega se le ustrezno poveča vzorec in sicer glede na delež odgovorov iz preteklih let (Slovenia Survey Information, 1997, str. 3–4). Kot sodelujoča gospodinjstva se štejejo tista, ki so izpolnila vsaj vprašalnik, zato je ustrezna stopnja odgovora v letu 1999 znašala 81 %, ob upoštevanju strožjih meril (odgovora iz vprašalnikov in dnevnikov) pa je bila ta nekoliko nižja, 74-odstotna.

Vzorec je reprezentativen na nacionalni ravni

Anketni neodgovor se rešuje s povečanjem izhodiščnega vzorca

¹⁰⁷ Obstaja le en vprašalnik, ki je razdeljen na dva dela. Prvi del se izpolni ob prvem obisku anketarja pred začetkom sodelovanja v anketi. Anketar takrat razdeli dnevnik in pridobi osnovne informacije o članih gospodinjstva (spol, zakonski stan, izobrazba, delo ipd.), stanovanjskih razmerah in stroških, nakupih stanovanja ali hiše in razpoložljivosti trajnih dobrin. Drugi del intervjuja poteka ob drugem obisku po preteku 14 dni. Takrat anketar pobere dnevnik in izpolni vprašalnik z informacijami o izdatkih, ki se jih ne zajame z dnevniki (nakup avtomobila, motocikla, ladje, glavnih trajnih dobrin, pohištva, obleke in obutve, izdatki za zdravje in izobraževanje, zavarovanje, denarne prenose in darila) ter z informacijami o finančnem položaju gospodinjstva, o počitnicah, dohodku in potrošnji lastne proizvodnje (Slovenia Survey Information, 1997, str. 4).

¹⁰⁸ Vsako anketirano gospodinjstvo dobi dnevnik za glavnega nakupovalca (A-dnevnik) in poljubno število dnevnikov za ostale člane, stare vsaj 14 let (B-dnevnik). Člani gospodinjstva se morajo držati pravila, da so njihovi izdatki zapisani samo v enem od dnevnikov.

¹⁰⁹ Pri tem se uporabljajo naslednje klasifikacije: COICOP-HBS klasifikacija pri razvrstitvi blaga in storitev po namenu, standardna klasifikacija dejavnosti (SKD), ki je primerljiva z mednarodno klasifikacijo dejavnosti NACE Rev. 1 ter lastni klasifikaciji pri opredelitvi izobrazbe in poklica, ki sta usklajeni s pripadajočima mednarodnima klasifikacijama ISCED in ISCO-88.

¹¹⁰ Naselja so razdeljena po velikosti in deležu kmečkega prebivalstva v šest tipov: (1) nekmečka pod 2.000 prebivalcev (delež kmečkih prebivalcev je manjši od 30 %), (2) kmečka pod 2.000 prebivalcev (delež kmečkih prebivalcev je večji od 30 %), (3) 2.000 do 10.000 prebivalcev, (4) 10.000 do 100.000 prebivalcev, (5) Maribor in (6) Ljubljana (Metodološko gradivo APG, 2005, str. 7).

¹¹¹ Najprej so izbrani popisni okoliši (glede na velikost) za celo leto vnaprej, nato pa za vsako četrletje po štiri gospodinjstva v vsakem okolišu.

**Opredelevitev
dohodka...****...in potrošnje
gospodinjstev**

4.1.4 Koncept dohodka in potrošnje

Razpoložljiva denarna sredstva¹¹² zajemajo ves denarni dohodek, ki je bil gospodinjstvu na voljo v anketnem obdobju, in sicer v neto vrednosti (po odbitku davka na dohodek in prispevkov za socialno varnost). Denarni dohodek gospodinjstev zajema denarne prejemke, ki so jih člani gospodinjstva prejeli v 12 mesecih, in sicer (Slovenia Survey Information, 1997, str. 5–6):

- dohodek iz zaposlitve (plače, prejemki iz honorarnega dela, drugi prejemki zaposlenih članov, vključno s prejemki iz avtorskih pravic in plačil prek študentskega servisa);
- dohodek iz samozaposlitve (plača podjetnika, dohodek iz kmetijstva in iz dejavnosti);
- socialni prejemki (pokojnine z dodatki, socialne pomoči, invalidnine, štipendije, nadomestila brezposelnim);
- družinski prejemki (otroški dodatek, nadomestila za porodniški dopust, starševski dodatek, dodatek za nego otroka);
- dohodek iz lastnine (prejemki od oddajanja sob in stanovanja, dohodek na podlagi patentov, licenc in drugih pravic, dividende, obresti);
- denarne pomoči in darila (preživnine, vzdrževalnine, denarna darila).

APG spremlja vsa porabljenaa sredstva gospodinjstev, ki obsegajo izdatke za življenjske potrebščine, izdatke za stanovanje oziroma hišo (nakup, prenove, velika dela) in druge izdatke¹¹³. Za doseg osnovnega namena APG so pomembni predvsem prvi; izdatki za življenjske potrebščine, s katerimi zadoščamo priporočenemu konceptu Eurostata. Porabljenaa sredstva¹¹⁴ obsegajo vrednosti kupljenega blaga in storitev, ne glede na to, ali je bilo plačano v gotovini ali na kredit. Vključeni so vsi izdatki članov gospodinjstev, bodisi so jih porabili za lastne potrebe ali darila (Statistični letopis, 2002, str. 262).

Slovenska anketa spremlja poleg denarnega tudi vse tri vrste nedenarnega dela izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo (Nacionalni računi, 1999, str. 25):

- Poraba iz lastne proizvodnje in lastne poslovne dejavnosti je zajeta v pet glavnih skupin proizvodov (hrana, pijača, kurivo, obleka in obutev ter pohištvo). Na vprašanje o lastni proizvodnji gospodinjstev odgovarjajo kmečka gospodinjstva in tista, ki imajo zelenjavni vrt. Izvirni podatki o lastni proizvodnji so le količinski, zato jim je treba naknadno pripisati ustrezne vrednosti. Pri vrednotenju lastne proizvodnje se uporablja metoda povprečja cen in količin, beleži se v času potrošnje, vrednoti pa v kupčevih cenah.
- Dohodek v naravi se spremlja pod imenom bonitet, zaokrožuje pa uporabo službenega vozila v zasebne namene, plačilo plina, elektrike, vode, telefona in preostalega.
- Postavka pripisanih najemnin se spremlja pri najemnikih, ki ne plačujejo nobene najemnine in pri lastnikih stanovanj, ki stanujejo v lastnem stanovanju. Pri tem se uporablja metoda lastne ocene gospodinjstev. Zaradi, po njihovem mnenju, neverodostojnosti pridobljenih informacij, SURS postavke pripisanih najemnin v APG ne objavlja in te tudi niso vključene med izdatke gospodinjstev za stanovanje niti med celotne izdatke gospodinjstev za končno potrošnjo, kar močno

¹¹² Razpoložljiva denarna sredstva zajemajo tudi (ibid, str. 6): (1) prejemke od prodaje (premičnin in nepremičnin, vrednostni papirji) in (2) druge prejemke (dobitki pri igrah na srečo, nadomestila za nacionalizirano in razlaščno imetje, dediščine in zapuščine, prejemki iz naslova življenjskega zavarovanja, od zavarovalnic).

¹¹³ Med druge izdatke se uvrščajo davki in samoprispevki, varčevanje, denarni prenosi in darila, življenjsko zavarovanje, prostovoljno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, denarne kazni za prekrške ter nadomestila škode.

¹¹⁴ Dobrine dobljene zastoj niso vključene, proizvodi kupljeni po znižani ceni pa so po takšni ceni tudi upoštevani.

zmanjšuje možnost mednarodne primerjave rezultatov slovenske APG z anketami drugih držav EU.

4.1.5 Kontrola, uteževanje in pripisovanje (manjkajočih) podatkov

Kontrola je prvi postopek v vrsti postopkov obdelave podatkov. Pri anketiranju gospodinjstev in samem vnosu podatkov lahko pride do napak, ki jih je treba odpraviti še pred vsako nadaljnjo obdelavo. Večina kontrolnih postopkov je vgrajenih v računalniškem programu in se izvajajo sproti ob intervjuvanju in vnosu podatkov. Vsebinske kontrole za vprašalnike so prav tako že vgrajene v sam program za anketiranje in vnos podatkov. Napake so odkrite avtomatsko, popravijo pa se ročno. Tudi pri vnosu informacij iz dnevnikov gospodinjstev so vgrajene logične kontrole količin in vrednosti, zato se napake, odkrite pri vnosu, lahko popravijo takoj. Pri pretvorbi podatkov v drug format se izvedejo še dodatne kontrole, med drugim preverjanje skladnosti med količinami in plačanimi zneski, pravilnost identifikacij, datumov in šifer (Slovenia Survey Information, 1997, str. 8).

Ko so opravljene vse logične in vsebinske kontrole anketnih podatkov, se preverja popolnost dnevnikov in vprašalnikov. Če so ti slabo oziroma nepopolno izpolnjeni¹¹⁵, se manjkajoči podatki, razen če manjka celoten prvi ali drugi del vprašalnika, pripišejo¹¹⁶. Če je pomanjkljivo izpolnjen en celoten del vprašalnika, pa se manjkajoče vrednosti ne pripisujejo, ampak se gospodinjstvo iz nadaljnje obdelave izloči, kot da je zavrnilo sodelovanje v anketi (Intihar, Arnež, 2001, str. 100).

Na koncu se podatki še ustrezno utežijo, s čimer se želi doseči nepristranskost ocen in reprezentativnost vzorca, tako da so uteženi podatki čim natančnejša ocena opazovane populacije v določeni časovni točki (Intihar, Arnež, 2001, str. 100). Med postopkom uteževanja se izračuna več uteži, končne uteži pa so rezultat vseh naštetih (Slovenia Survey Information, 1997, str. 8):

- Vzorčne uteži se izračunajo glede na stratume in sicer so to: (1) uteži zaradi neenakih možnosti izbora gospodinjstev v vzorec (gospodinjstva z več odraslimi imajo večje možnosti, zato se uteži računajo obratno sorazmerno glede na verjetnost izbora); (2) uteži, ki upoštevajo anketni neodgovor (računajo se obratno sorazmerno glede na stopnjo odgovora v stratumu).
- Z zunanjimi utežmi se izboljša reprezentativnost vzorca, pri tem pa se za poststratifikacijo glede na regijo, velikost gospodinjstva, spol in starost članov uporabijo pomožni podatki (Popis, CRP in ADS).
- Z utežmi oziroma faktorji povečanja (glede na različna referenčna obdobja spremenljivk) se različne dolžine referenčnih obdobj preračunajo na enotno dolžino dvanajstih mesecev.
- Z deflatornimi utežmi pa se podatki deflacionirajo na določen dan v referenčnem obdobju ankete.

¹¹⁵ Med razloge za to uvrščamo slabo delo anketarjev, nepoznavanje odgovora s strani anketiranega gospodinjstva ali preobčutljivost vprašanja zanj (kar v končni fazi privede do stanja, ko na vprašanje ne želi ali ne more odgovoriti).

¹¹⁶ Pri pripisovanju manjkajočih dnevnikov se uporablja metoda 'hot-deck', kjer se podatki za manjkajoči dnevnik v celoti prevzamejo od podobnega gospodinjstva glede na dohodek na člana, anketiranega v istem četrletju in v isti cenovni regiji. Pri pripisovanju manjkajočih podatkov pri vprašalnikih pa se uporablja metoda 'hot-deck' za diskretne spremenljivke (spremenljivka z manjkajočo vrednostjo prevzame vrednost spremenljivke iz podobnega gospodinjstva) in vnos povprečne vrednosti za zvezne spremenljivke (anketirana gospodinjstva so razdeljena na razrede glede na velikost in sestavo, znotraj teh razredov se izračunajo povprečne vrednosti spremenljivk, ki se nato uporabijo pri manjkajočih podatkih). Pri pripisovanju dohodka se upošteva formalni status in izobrazba članov gospodinjstva.

APG je pri nas eden pomembnih virov za oceno izdatkov gospodinjstev znotraj statistike NR

Slovenska APG je z vidika NR metodološko povsem usklajena z Eurostatovimi priporočili in ne kaže večjih nepravilnosti

Med večjimi problemi naše APG so čas objave rezultatov in velikost letnega vzorca

4.2 Usklajenost slovenske APG s sistemom nacionalnih računov

APG je pri nas eden pomembnih virov podatkov za oceno izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo znotraj statistike nacionalnih računov. Prva (le agregatna) ocena potrošnje gospodinjstev za določeno leto sicer temelji na oceni četrletnih nacionalnih računov, dokončna in dezagregirana ocena¹¹⁷ izdatkov gospodinjstev pa temelji na več virih, in sicer na (Škrlec Šinkovec, 2003, str. 2):

- podatkih APG,
- četrletni raziskavi trgovine na drobno,
- drugih storitvenih raziskavah in drugih statističnih virih,
- podatkih iz poročil o davku na dodano vrednost,
- drugih administrativnih virih, kot so zaključni računi gospodarskih družb in drugih organizacij, letni podatki davčnih služb o poslovanju fizičnih oseb in podatki o pobranih trošarinah,
- analizi ponudbe in porabe.

Slovenska APG je z vidika statistike nacionalnih računov metodološko povsem usklajena z Eurostatovimi priporočili in ne kaže nobenih večjih nepravilnosti, kljub temu pa mora pri njeni uporabi statistika nacionalnih računov (podobno kot drugod po svetu) izvesti nekatere potrebne in logično razumljive prilagoditve svojim definicijam in sicer na področju (ibid., str. 2–5):

- potrošnje oseb, ki živijo v različnih institucijah in jih anketa ne zajame;
- potrošnje gospodinjstev iz lastne proizvodnje;
- proizvodov in storitev prejetih kot plačilo v naravi od delodajalca;
- pripisanih najemnin;
- prehoda od nacionalnega k domačemu konceptu potrošnje in
- na nekaterih drugih področjih¹¹⁸.

Veliko večji problem kot sama metodologija predstavljata našim statistikom nacionalnih računov pravočasnost objave APG in velikost njenega vzorca. To sta obenem področji ankete, na katerih bi si želeli čimprejšnjega in vidnega izboljšanja. Rezultati letne ankete so namreč običajno na voljo po sedmih ali osmih mesecih po koncu koledarskega leta (rezultati triletna APG še nekoliko pozneje), statistiki oddelka nacionalnih računov pa morajo dokončno in dezagregirano oceno potrošnje gospodinjstev pripraviti v devetih mesecih po koncu koledarskega leta. Posledično so v veliki časovni stiski, medtem pa se morajo tesneje opreti na preostale razpoložljive in verodostojne vire podatkov o trošenju gospodinjstev. Drugo s strani oddelka nacionalnih računov izpostavljeno področje je velikost vzorca (predvsem letnega, ki zajema okrog 1.200 gospodinjstev), saj se nereprezentativnost pokaže kot velik problem pri vseh manjših skupinah izdatkov gospodinjstev in pri tistih, ki jih gospodinjstva ne kupujejo prav pogosto.

Za konec podpoglavja je v tabeli 9 predstavljena enostavna empirična primerjava dezagregiranih podatkov o trošenju gospodinjstev (edina dosegljiva in javno objavljena

¹¹⁷ Dokončna ocena potrošnje gospodinjstev (izdatki so razvrščeni po namenu porabe skladno z izdatkovnimi skupinami po klasifikaciji COICOP) je za vse postavke na tretji ravni narejena s primerjavo vsaj dveh virov podatkov in sicer od podrobne ravni navzgor in ne nasprotno. Za posamezne vrste izdatkov se izbere najboljša ocena, vse pa so narejene sistematično z jasno identifikacijo različnih korakov in prilagoditvami osnovnih podatkov definicijam nacionalnih računov (Škrlec Šinkovec, 2003, str. 2). Objavljena je praviloma v času (t+9^m), medtem ko je prva agregatna ocena v javnosti že v roku (t+3^m).

¹¹⁸ Zavarovalne storitve, hrana in pijača vojakov na služenju vojaškega roka, neposredna plačila zavarovalnic iz prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja, potrošnja gospodinjstev za popravila avtomobilov, neposredno plačana od zavarovalnic, davki na prodajo rabljenih avtomobilov podjetij in institucij gospodinjstvom.

s strani SURS, za leto 2000) po obeh virih: APG in nacionalnih računih. Če primerjamo nominalne rezultate iz tabele opazimo, da je razlika med izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo po nacionalnih računih¹¹⁹ in APG po prilagoditvah 6,6-odstotna. Največje razlike je med obema viroma po pričakovanih opaziti pri izdatkih za alkohol in tobak (49,1 %), izobraževanje (37,4 %) in raznovrstne dobrine (21,0 %). O veliki razliki pri porabi alkohola in njeni podcenjenosti v APG poročajo vse države, pri izobraževanju pa je nastala razlika posledica dejstva, da je to področje, kjer izdatki iz žepa gospodinjstev predstavljajo le majhen delež celotne dejanske potrošnje, ki jo v veliki meri financira sektor države. Podcenjenost podatkov APG na področju izdatkov za raznovrstne dobrine najverjetneje izhaja iz raznoterosti skupine, kamor sodijo tudi izdatki za finančne in zavarovalne ter druge storitve, ki jih gospodinjstva očitno manj pogosto beležijo in slabše poznajo.

Primerjava izdatkov gospodinjstev po APG in NR

Tabela 9: Primerjava izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po APG in nacionalnih računih, leto 2000

Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo Domači koncept		Nominalna ocena (v mio SIT)					Struktura (v %)				
		APG	Nacionalni računi		Razlika (v %)		APG	Nacionalni računi		Razlika (v o.t.)	
			Prva ocena ⁽¹⁾	zadnja ocena ⁽²⁾	APG-(1)	APG-(2)		Prva ocena ⁽¹⁾	zadnja ocena ⁽²⁾	APG-(1)	APG-(2)
koda COICOP (cp)											
01	Hrana in brezalkoholne pijače	414.219	417.899	432.139	-0,9	-4,1	18,0	16,9	17,0	1,0	1,0
02	Alkoholne pijače, tobak in mamila	63.264	124.321	124.321	-49,1	-49,1	2,7	5,0	4,9	-2,3	-2,1
03	Obleka in obutev	159.365	155.458	158.343	2,5	0,6	6,9	6,3	6,2	0,6	0,7
04	Stanovanjske najemnine, voda, energija	506.571	499.905	507.906	1,3	-0,3	22,0	20,3	20,0	1,7	2,0
05	Pohištvo, gospod. oprema in vzdrževanje	145.758	150.913	151.090	-3,4	-3,5	6,3	6,1	5,9	0,2	0,4
06	Zdravstvo	70.935	76.384	76.384	-7,1	-7,1	3,1	3,1	3,0	0,0	0,1
07	Promet	361.090	400.708	400.708	-9,9	-9,9	15,7	16,2	15,8	-0,6	-0,1
08	Komunikacije	51.522	52.478	58.215	-1,8	-11,5	2,2	2,1	2,3	0,1	-0,1
09	Rekreacija in kultura	215.457	232.445	235.573	-7,3	-8,5	9,3	9,4	9,3	-0,1	0,1
10	Izobraževanje	13.778	22.005	22.005	-37,4	-37,4	0,6	0,9	0,9	-0,3	-0,3
11	Hoteli, kavarne, restavracije	163.771	158.438	165.592	3,4	-1,1	7,1	6,4	6,5	0,7	0,6
12	Raznovrstni proizvodi in storitve	138.624	175.558	209.834	-21,0	-33,9	6,0	7,1	8,3	-1,1	-2,2
	SKUPAJ	2.304.354	2.466.512	2.542.110	-6,6	-9,4	100,0	100,0	100,0		

Vir: Škrlec Šinkovec, 2003, str. 5, Statistični letopis 2005.

Opomba: o. t. - odstotne točke.

Iz tabele 9 je tudi razvidno, da se struktura izdatkov gospodinjstev po obeh statistikah dokaj dobro ujema, razlike pa so z izjemo postavk alkohola in tobaka ter stanarin, kjer se gibljeta okrog 2 odstotnih točk, relativno majhne. Na tem mestu zato v grobem zaključujem, da je APG dokaj zanesljiv vir informacij o trošenju gospodinjstev na nacionalni ravni, več o primerljivosti anketnih informacij z drugimi statističnimi viri podatkov pa v podpoglavju 4.5 (kjer so predstavljeni dobljeni rezultati triletnih APG, med drugim tudi struktura izdatkov gospodinjstev za obdobje 1999–2001, in njihova primerjava z drugimi viri).

¹¹⁹ Po prvi oceni nacionalnih računov (po zadnji oceni je razlika med obema viroma na ravni celotnih izdatkov gospodinjstev nekoliko višja in znaša 9,4 %; deloma je to posledica tudi spremenjene metodologije nacionalnih računov v letu 2005).

4.3 Pomanjkljivosti in možnosti nadaljnega razvoja APG v Sloveniji

Med pomanjkljivosti slovenske APG sem v prejšnji točki že uvrstila dve, ki ju opazijo predvsem statistiki iz oddelka nacionalnih računov (čas objave rezultatov in velikost letnega vzorca), poleg tega pa našo APG podobno kot vse druge ankete pesti težava neopazovanja celotne populacije pač pa le njenega delčka in pa še posebej velika in specifična težava vseh novih članic EU – (ne)merjenje pripisanih najemnin.

Med tremi vidnejšimi slabostmi naše ankete, kamor uvrščam čas objave njenih rezultatov, velikost vzorca in nespremljanje pripisanih najemnin, je slednja največja in pušča za sabo še močno okrnjene možnosti korektne mednarodne primerjave ravni celotnih izdatkov slovenskih gospodinjstev kot strukture njihovega trošenja. To pomanjkljivost bo zato in zaradi Eurostatovih jasnih zahtev in priporočil s tega področja treba čim prej odpraviti, za kar si po zatrjevanju statistikov oddelka APG z iskanjem primerne metode za slovenski najemni trg na SURS močno prizadevajo že zdaj.

Glede načrtov za prihodnje vodenje APG pri nas je treba zapisati, da se pripravljajo nekatere spremembe in izboljšave tako na področju anketne metodologije in strukture, same obdelave podatkov kot tudi pri strokovnem usposabljanju osebja, ki dela na anketi. Slovenska APG bo še naprej ostala kontinuirana, več metodološke pozornosti pa bo v prvi vrsti kot že rečeno namenjene predvsem spremljanju pripisanih najemnin gospodinjstev.

S področja strukture ankete se bo oddelek življenjske ravni (kamor spada področje APG) enkrat v bližnji prihodnosti lotil temeljite prenove dnevnikov, poleg tega pa imajo v načrtu tudi razbremenitev gospodinjstev, ki sodelujejo v anketi. Njihova trenutna obremenjenost s sodelovanjem v anketah (t. i. preanketiranost), ki je problematična zlasti v majhnih državah, je namreč precejšnja, uporaba administrativnih podatkov¹²⁰ namesto postavljanja vprašanj v anketah pa je ena od možnosti krajšanja vprašalnikov (Smrekar, 2004, str. 4). Bolj pozorno se bo v prihodnje spremljal tudi odgovor in neodgovor gospodinjstev, ena od pomembnejših prednostnih nalog pa bo tudi izobraževanje anketarjev, statistikov, obdelovalcev podatkov in drugih članov tima APG (interni podatki SURS).

Na tem mestu velja omeniti tudi dejstvo, da se je Slovenija leta 2005 redno vključila v raziskavo s področja statistike dohodka in življenjskih pogojev EU-SILC, ki se v marsičem razlikuje od anket, ki jih je SURS izvajal doslej. Predvsem gre za raziskavo, ki ima značilnosti panela in bo lahko med drugim omogočala tudi izračun stopnje dolgotrajne izpostavljenosti revščini, ki je s sedanjimi podatki nismo mogli izračunavati. Pomemben je podatek, da smo do polne vzpostavitve EU-SILC pri nas vse druge zahtevane indikatorje socialne izključenosti izračunavali prav iz APG, ta pa bo še naprej spremljala tako dohodek kot stanovanjske značilnosti gospodinjstev, čeprav bosta referenčni vir zanje postala EU-SILC in Popis (Žnidaršič, 2002, str. 2–3).

Med pomanjkljivostmi slovenske APG je največja zagotovo (ne)merjenje pripisanih najemnin

Načrti za prihodnje delo

¹²⁰ Spremenljivke APG, ki jih bo SURS poskušal kar najpogosteje nadomestiti iz podatkovne baze socialnih statistik so predvsem izobrazba, poklic, status aktivnosti in dohodki članov gospodinjstva. To so obenem spremenljivke, ki povzročajo negotovanje pri anketirancih, saj so prepričani, da državna uprava te podatke že ima, a jih po njih znova in znova sprašuje. Vprašanja o dohodku pri ljudeh prav tako velikokrat zbujajo slab občutek, saj ti v nekaterih primerih sploh ne poznajo vseh svojih dohodkov (npr. bruto plače), posledično pa je kakovost podatkov za te spremenljivke slabša kot iz administrativnih virov, kar so pokazale tudi analize v Sloveniji.

5 Sklep

V prvem delu delovnega zvezka sem želela opredeliti gospodinjstva in njihovo potrošnjo ter predstaviti samo anketo o porabi gospodinjstev, njen namen in vodenje po različnih delih sveta. Gospodinjstva sem opredelila kot osnovne celice vsake ekonomije in združbe, katerih osnovna funkcija je organiziranje racionalne porabe razpoložljivega dohodka za zadovoljevanje lastnih potreb v zvezi s človekovo biološko in družbeno reprodukcijo. Potrošnja, po kateri ankete največkrat poizvedujejo, je na drugi strani proces človekove prisvojitve narave, skozi katerega se s preoblikovanjem in uničenjem stvari človek sam reproducira. Njen vzvod so potrebe, njena posledica pa blaginja gospodinjstev.

Anketa o porabi gospodinjstev je vzorčna anketa, ki se izvaja v večini držav, tudi v Sloveniji in Evropski uniji. Prek nje razpolagamo s paleto informacij o gospodinjstvih, in sicer o njihovih izdatkih, dohodku, varčevanju in zadolženosti, opremljenosti s trajnimi dobrinami, njihovih stanovanjskih razmerah ter mnogih demografskih in socialno-ekonomskih značilnostih. Tradicionalno se je statistika APG uporabljala le za ažuriranje uteži v košarici dobrin pri izračunavanju indeksa cen življenjskih potrebščin, pozneje pa se je uporaba anketnih informacij razširila še na druga področja. Začetki izvajanja APG v Sloveniji segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja, podobno dolgo kot pri nas pa poznajo APG tudi v preostalih novih članicah EU. V stari petnajsterici ima veliko daljšo tradicijo, saj jo ponekod vodijo že od sredine devetnajstega stoletja. Sčasoma sta se njen namen in vsebina zelo razširila, v okviru statistike gospodinjstev pa je medtem pridobila poseben pomen.

Osrednji del delovnega zvezka je bil namenjen predstavitvi metodologije APG v Evropski uniji in Sloveniji. Poudarek je bil na predstavitvi anketne metodologije po Eurostatu, saj so osnova vsem evropskim nacionalnim anketam prav Eurostatova metodološka priporočila in smernice, ki jih članice, tudi Slovenija, nato kar najbolj prenesejo v svoje nacionalno izvajanje anket. Doslej je bil z vsakim anketnim krogom na ravni celotne EU dosežen velik napredek, kljub temu pa so pred članicami in Eurostatom kot koordinatorjem projekta vedno novi izzivi in priložnosti za izboljšanje kakovosti anketnih informacij. Eurostat, ki delo z anketo na ravni EU organizira in vodi, si namreč v sodelovanju z nacionalnimi statističnimi uradi držav članic že vrsto let prizadeva za izboljšanje kakovosti statistike APG, pri tem pa sledi dvema ciljema: doseči optimalno usklajenost anketne metodologije z metodologijami drugih bolj kompleksnih in celostnih statističnih okvirov in posledično karseda dobro primerljivost anketnih podatkov s podatki teh statistik, ter čim večjo primerljivost anketnih podatkov med članicami EU.

V nadaljevanju sem ocenjevala izvedbo zadnjega anketnega kroga na ravni celotne EU, in sicer ravno prek teh dveh meril (anketne usklajenosti z nacionalnimi računi, za kar si prizadevajo – vsaj na ravni izdatkov gospodinjstev – tako Eurostat kot vse članice, kot tudi z oceno primerljivosti APG rezultatov med posameznimi državami EU). Ugotovila sem, da je poskus doseči čim boljše usklajenost ankete z nacionalnimi računi ena glavnih značilnosti vseevropske APG, kar ji na nekaterih področjih odlično uspeva, na drugih pa precej manj. Največje poenotenje obeh sistemov je opaziti pri opredelitvi dveh najpomembnejših anketnih spremenljivk, zasebnih gospodinjstev in izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo, saj povsem temeljita na evropskem sistemu računov, obe statistiki pa kot standard pri razporeditvi izdatkov uporabljata tudi enotno klasifikacijo COICOP. Nasprotno dosega APG najslabšo primerljivost in usklajenost z ESR na področju t. i. mejnih primerov izdatkov gospodinjstev. Med obema statistikama obstajajo prav tako razlike v zajetju in konceptu: nacionalni

računi so glede na zajetje podatkov veliko bolj celovit sistem, ki pri gradnji agregata končne potrošnje poleg ankete uporabljajo še vrsto drugih virov. Glede kakovosti in primernosti informacij APG za uporabo v nacionalnih računih na ravni celotne EU pa v splošnem velja, da je večina izdatkov v APG izkazanih nižje kot v nacionalnih računih; da so nekateri izdatki resno podcenjeni; da so opazne manjše razlike med APG rezultati in nacionalnimi računi pri izdatkih, ki jih gospodinjstva redno oziroma dokaj pogosto trošijo in nasprotno ipd. Prav zaradi navedenih razlik in pomanjkljivosti APG bodo usklajevanja med APG statistiko in sistemom nacionalnih računov na ravni EU, ki so do danes obrodila že mnogo sadov v smislu izboljševanja kakovosti anketnih informacij in njihove večje skladnosti s sistemom nacionalnih računov, pod okriljem Eurostata potekala še naprej, in sicer na področjih, ki trenutno dosegajo najslabšo medsebojno usklajenost.

Znotraj tretjega poglavja sem se dotaknila tudi naslednjega kroga izvajanja ankete in poskušala proučiti možnosti nadaljnjega razvoja APG v EU. Ena temeljnih ugotovitev je, da Eurostat ohranja petletni interval izvajanja APG na ravni EU – tako se je naslednja APG izvajala leta 2005, njeni rezultati pa bodo objavljeni predvidoma v drugi polovici leta 2007. Glavne novosti anketnega kroga 2005 naj bi bile – v primerjavi s prejšnjim – precej večje število sodelujočih držav, nekatera nova priporočila in poenostavljen seznam spremenljivk ter poenostavljen prenos mikro podatkov.

Po predstavitvi Eurostatovih metodoloških smernic in priporočil sem se v zadnjem delu prispevka posvetila še slovenski Anketi o porabi v gospodinjstvih, ki jo izvaja SURS in je od leta 1997 prilagojena Eurostatovim priporočilom. Njen osnovni namen je spoznati raven in sestavo potrošnje v gospodinjstvih v celoti ali po posameznih socialno-ekonomskih kategorijah. Poleg tega se podatki ankete uporabljajo za izračunavanje uteži indeksa cen življenjskih potrebščin, pri pripravi input-output tabel, nacionalnih računov, analiziranju revščine in socialne izključenosti ter za razne druge izvedene račune, povezane s potrošnjo prebivalstva. Z vidika statistike nacionalnih računov je slovenska APG povsem usklajena z Eurostatovimi priporočili in ne kaže nobenih večjih nepravilnosti. Veliko večji problem kot sama metodologija predstavljata našim statistikom nacionalnega računovodstva pravočasnost objave APG in velikost njenega vzorca. Med pomanjkljivosti slovenske APG pa je treba navesti še posebno veliko in specifično težavo vseh novih članic EU – (ne)merjenje pripisanih najemnin. Ta pušča za sabo še močno okrnjene možnosti korektno mednarodne primerjave ravni celotnih izdatkov gospodinjstev kot strukture njihovega trošenja. To pomanjkljivost bo zato in zaradi Eurostatovih jasnih zahtev in priporočil s tega področja treba čim prej odpraviti, za kar si po zatrjevanju statistikov oddelka APG z iskanjem primerne metode za slovenski najemni trg na SURS močno prizadevajo že zdaj.

6 Literatura

- 1) Adoption of the Summary Records of the WP meeting 01–02 October 2001: Doc. E2/HBS/135/2001/EN. (2003). Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 2) Aggregated tables of the Household Budget Surveys of the Candidate Countries for the reference year 1999: Doc. E2/HBS/149/2003/EN. (2003). Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 3) Bierings, H. (2000). Consumption of the elderly in the EU. *Statistics in Focus*. Luxemburg: Eurostat.
- 4) Bierings, H., Haponiuk, M.(2000). Improving the comparability of Health and Education Expenditures in the Household Budget Surveys of the EU for some Selected Household Types. Doc. HBS/2000/127/00. Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 5) Bocoock, R. (1993). *Consumption*. New York: Routledge.
- 6) Blow, L. (2003). Household Expenditure Patterns in the UK. Zbornik Conference on Consumption and Employment. Amsterdam: AIAS.
- 7) Browning, M., Crossley, T. F. (2001). The Lifecycle Model of Consumption and Saving. The Institute for Fiscal Studies.
- 8) Cobham, D. (1990). *Macroeconomic Analysis*. London: Longman.
- 9) Concepts and Definitions: Household Budget Surveys in the EU: Methodology and Recommendations for Harmonisation. Doc. E2/HBS/125/01. (2001). Luxembourg: Eurostat.
- 10) Conclusions of the Task Force on COICOP-HBS Development and Proposal of an Improved COICOP-HBS Classification: Doc. E2/HBS/147B/2003/EN. (2003). Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 11) Consumers in Europe: Facts and Figures, Data 1996–2000. (2001). Panorama of the European Union. Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 12) Data Quality of the 1999 HBS (1999). The most Important variables. Luxembourg: Eurostat.
- 13) Data transmission for the HBS round of the reference year 2005: Doc. E2/HBS/153-C/2003/EN. (2003). Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 14) Deaton, A. (1992). *Understanding Consumption*. Oxford: Clarendon Press.
- 15) Didier, D. (1998). Household Consumption in the European Union in 1994. *Statistics in Focus*. Luxembourg: Eurostat.
- 16) Draft Action Plan for the Integration of Candidate Countries in the Next Round of the Household Budget Surveys.(2003). Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 17) Draft summary records of the Working Group HBS Meeting: First Meeting of the Working Group on Living Conditions (HBS, EU-SILC and IPSE): Doc. HBS/155/2003/EN. (2005). Luxembourg: Eurostat, European commission.
- 18) *Economic Accounts of the European Union 1998*. (1999) Panorama of the European Union. Luxemburg: Eurostat.
- 19) Elteto, O., Mihalyffy, L. (2003). Design and Implementation of HBS and LFS in Hungary: Doc. ESA/STAT/AC.85/9. An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Cost, Design Effects and Non-Sampling Errors. Str. 29-34. United Nations Statistics Division.
- 20) Evans, Michael K. (1969). *Macroeconomic Activity, Theory, Forecasting and Control*. New York: Harper&Row Publishers.
- 21) *Family budget surveys in the EC*. Methodology and recommendations for harmonisation. (1993). Luxembourg: Eurostat.
- 22) Final Report of the 25th Meeting of the GNP Committee: Doc. CPNB/194-EN. (1996). Luxembourg: Eurostat.
- 23) Final results HBS 1999: Current situation and evaluation of quality: Doc. E2/HBS/148/2003/EN. (2003). Luxembourg: Eurostat, European Commission.

- 24) Friedman, K. (1984). *Households as income-pooling units. Households and the world economy*. Beverly Hills: Sage Publications.
- 25) Friedman, M. (1957). *A Theory of the Consumption Function*. Princeton. Chicago: Princeton University Press.
- 26) Future Data Collection: Doc. E2/HBS/128/01.(2001). Luxembourg: Eurostat.
- 27) Glewwe, P. (2003). Basic Statistical Analysis of Household Survey Data: doc. ESA/STAT/AC.85/17. An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Costs, Design Effects and Non-Sampling Errors. United Nations Statistics Division.
- 28) Green, H. A. John (1971). *Consumer Theory*. Middlesex: Penguin Books.
- 29) Hadjimatheou, G. (1987). *Consumer Economics after Keynes - Theory and evidence of the Consumption Function*. New York: St. Martin's Press.
- 30) Harmonised Variables: Doc. E2/HBS/127/01. (2001). Luxembourg: Eurostat.
- 31) HBS and EU-SILC Imputed Rent: First Meeting of the Working Group on Living Conditions (HBS, EU-SILC and IPSE): Doc. D2/HBS/158/2005. (2005). Luxembourg: Eurostat.
- 32) Health and Education: Evaluation of quality in HBS 1994: Doc. 114/99. (1999). Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 33) Health and Education: Doc. E2/126/01. (2001). Luxembourg: Eurostat.
- 34) Henriksen, J. P. (1987). Some Perspectives on Scandinavian Welfare Research. *Acta Sociologica*, (3/4), 379–392.
- 35) Household Budget Survey in the Candidate Countries: Methodological Analysis 2003. Doc. KS-BF-04-002-EN-N. (2004). Luxembourg: Eurostat.
- 36) Household Budget Survey in the EU: Methodology and recommendations for harmonisation 1997.(1997). Luxembourg: Eurostat.
- 37) Household Budget Survey in the EU: Methodology and recommendations for harmonisation 2002. (2002). Luxembourg: Eurostat.
- 38) Household Budget Surveys in the EU: Methodology and recommendations for harmonisation 2003. Doc. KS-BF-03-003-EN-N. (2003). Luxembourg: Eurostat.
- 39) Household Sample Surveys in Developing and Transition Countries: Doc. ST/ESA/STAT/SER.F/96. (2005). United Nations.
- 40) Hren, K. (Ur.). (2005). *Evropski sistem nacionalnih in regionalnih računov*. ESR 1995. Ljubljana: Statistični urad RS.
- 41) Imputed Rent – Evaluation of Quality in HBS 1994: Doc. HBS/113/99. (1999). Luxembourg: Eurostat.
- 42) Imputed Rent, State of Art – Category of Housing in 1994. (1999). Luxembourg: Eurostat.
- 43) Intihar, S., Arnež, M. (2001). Anketa o porabi v gospodinjstvih. Zbornik Statistični dnevi 2001. Str. 91-102. Ljubljana: Statistični urad RS.
- 44) Ironmonger, D. (2003). *Agora and Oikos – The Market and the Household Economy*. Conference on Consumption and Employment. Amsterdam: AIAS.
- 45) Johnsson, H., Kaplan, P. (1999). *An Econometric Study of Private Consumption Expenditure in Sweden*. Stockholm: NIER.
- 46) Kasprzyk, D. (2003). Measuring and Reporting Measurement Error in Household Surveys: Doc. ESA/STAT/AC.85/9. An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Cost, Design Effects and Non-Sampling Errors. United Nations Statistics Division.
- 47) Koelln, K. et al. (1995). Vulnerable Elderly Households – Expenditures on Necessities by Older Americans. *Social Science Quarterly*, 76 (3), 619–633.
- 48) Kordos, J. (2002). The Design and Implementation of Household Surveys in some Transition Countries. Doc. ESA/STAT/AC.85/9. An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Costs, Design Effects and Non-Sampling Errors. United Nations Statistics Division.

- 49) Kovač, M. (2001). Kmetijstvo in živilstvo. *Ekonomsko ogledalo*, 7(12),13-24 Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- 50) Krapavickaite, D. (2002). The Household Sample Surveys in Lithuania. Doc. ESA/STAT/AC.85/9. An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Costs, Design Effects and Non-Sampling Errors. Str. 40-43. United Nations Statistics Division.
- 51) Lancaster, K. (1991). *Modern Consumer Theory*. Hants: Edward Elgar.
- 52) Lapins et al. (2002). Design and Implementation of Household Surveys in Latvia. Doc. ESA/STAT/AC.85/9 (R). An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Costs, Design Effects and Non-Sampling Errors. Str. 35-39. United Nations Statistics Division.
- 53) Lebergott, S. (1996). *Consumer Expenditures – New Measures & Old Motives*. New Jersey: Princeton University Press.
- 54) Lehmann, P., Wirtz C., (2004). Household formation in the EU – lone parents. *Statistics in focus*, theme 3-5. str. 7. Luxembourg: Eurostat.
- 55) Lluch, C., Powell, A. A., Williams, R. A. (1977). *Patterns in Household Demand and Saving*. Oxford: Oxford University Press.
- 56) Machado, C. S., Cardoso, A. R. (2003). Female Labour Participation and Household Expenditure Patterns. Conference on Consumption and Employment. Amsterdam: AIAS.
- 57) Magrabi, F. M. et al. (1991). *The Economics of Households Consumption*. New York: Praeger Publishers.
- 58) *Metodološko gradivo APG*. (2005). Ljubljana: Statistični urad RS.
- 59) *Methodology of surveys on family budgets*. (1980). Luxembourg: Eurostat.
- 60) Moens, W. E. Bernelot (1996). Household actual final consumption in the Netherlands. *Statistical Journal of the UN Economic Commission for Europe*, 13(4), 12
- 61) Montiel, P. J. (2000). What Drives Consumption Booms? *The World Bank Economic Review*, 14(3), 457-480.
- 62) *Nacionalni računi Republike Slovenije: Viri, metode in ocene*. (1999). Ljubljana: Statistični urad RS in OECD.
- 63) Nelson, J. A. (1996). The Frequency of Consumer Expenditure: An empirical analysis. *The Journal of Consumer Affairs*, 30(2), 322-347.
- 64) Norman, B. et al. (2002). Equity wealth and consumption – the experience of Germany, France and Italy in an international context. *Quarterly Bulletin*, Str. 78-85. London: Bank of England.
- 65) Passero, B., Paulin, G. D. (2003). Data Quality in the Consumer Expenditure Survey. B. *Consumer Interests Annual*, 40.
- 66) Peterson, H. (2003a). Household Budget Surveys. An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Cost, Design Effects and Non-Sampling Errors. United Nations Division, 2003a. 13 str.
- 67) Peterson, H. (2003b). The Design of a Master Sampling Frames and Master Samples for Surveys in Developing Countries. An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Cost, Design Effects and Non-Sampling Errors. United Nations Division.
- 68) Peterson, H. (2003c). Non-Observation Error in Household Surveys in Developing Countries. An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Cost, Design Effects and Non-Sampling Errors. United Nations Division.
- 69) Podovšovnik, E. (2003). Primerjava in evalvacija metodologij raziskovanja IKT v izobraževanju v Sloveniji. Str. 273-284. Raziskovalno delo podiplomskih študentov v Sloveniji. Koper: Znanstveno raziskovalno središče Republike Slovenije.
- 70) Javornik, J., Korošec, V. (Ur.). (2003). *Poročilo o človekovem razvoju*. Slovenija. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, UNDP.
- 71) Preparation and planning of data collection for the HBS round 2005. (2005). First meeting of the Working Group on Living Conditions (HBS, EU-SILC and IPSE). Doc. HBS/156/05/EN. Luxembourg: Eurostat, European Commission.

- 72) Preteceille, E., Terrail, Jean-Pierre (1985). *Capitalism, Consumption and Needs*. New York: Basil Blackwell.
- 73) Quality of HBS in Phare Countries. (2001). Doc. E2/HBS/134/01. Luxembourg: Eurostat.
- 74) Quality Report of the 'Household Budget Surveys' round 1999: First Meeting of the Working Group on Living Conditions (HBS, EU-SILC and IPSE). Doc. HBS/157/05/EN. (2005). Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 75) Recommendation of the GNP Committee on the Use of the Household Budget Surveys for National Accounts (1996). Doc. CPNB/204/EN/REV.1. Luxembourg: Eurostat.
- 76) Samuelson, P., Nordhaus, W.D. (1998). *Economics*. Boston: Irwin/McGraw-Hill.
- 77) Schrooten, M., Stephan, S. (2003). Private Savings in Eastern European EU-Accession Countries – Evidence from a dynamic panel data model. Discussion Papers 372. Berlin: DIW German Institute for Economic Research.
- 78) Silc-Regulation (2001). Doc. E2/HBS/130/01. Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 79) *Sources and Methods. Labour Statistics, Household Income and Expenditure Surveys*. (1994). Geneva: International Labour Office.
- 80) Smrekar, T. (2004). Podatkovna baza socialnih statistik. Zbornik Statističnih dnevi 2004. Ljubljana: Statistični urad RS.
- 81) Spanos, A. (1989). Early Empirical Findings on the consumption Function, Stylized Facts or Fictions: A retrospective View. *Oxford Economic Papers* (41), 150-159. Oxford: Oxford University Press.
- 82) Summary of the Conclusions from the meeting of the Directors of Social Statistics. (2003). Doc. E2/HBS/146/2003/EN. Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 83) Škrlec Šinkovec, M. (2002). Merjenje vrednosti proizvodnje stanovanjskih storitev v Sloveniji. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- 84) Škrlec Šinkovec, M. (2003). Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo in revizija. Zbornik Statistični dnevi. Ljubljana: Statistični urad RS.
- 85) *The Canberra Group Final Report and Recommendations*. (2001). Ottawa: Expert Group on Household Income Statistics.
- 86) Thomas, J. J. (1989). The Early Econometric History of the Consumption Function. *Oxford Economic Papers* (41), 131-149.
- 87) Thomas, R. L. (1985). *Consumption Functions*. Introductory Econometrics – Theory and Applications. London: Longman Group.
- 88) Tobin, J. (1987). *Essays in Economics. Consumption and Econometrics*. Volume 2. Cambridge: The MIT Press.
- 89) Traat, I. (2002). Household Sample Surveys in Selected Transition Countries – The Estonian Household Sample Survey. Doc. ESA/STAT/AC.85/9 (R). An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Costs, Design Effects and Non-Sampling Errors. Str. 24-28. United Nations Statistics Division.
- 90) Trends in households in the European Union: 1995-2025. Statistics in focus, theme 3-24/2003. Luxembourg: Eurostat, 2003. 7 str.
- 91) Update of methodological recommendations for harmonisation for the HBS round of 2005. (2003a). Doc. E2/HBS/151/2003/EN. Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 92) Update of methodological recommendations for harmonisation for the HBS round of 2005. (2003b). Doc. E2/HBS/151-B/2003/EN. Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 93) Van den Bos Cees, Van Nunspeet Wim (1996). *National Accounts in Practice – Training of European Statisticians*. Voorburg: Statistics Netherlands.
- 94) Vehovar et al. (2002). The Labour Force Survey and Household Budget Survey in Slovenia. Doc. ESA/STAT/AC.859. An Analysis of Operating Characteristics of Surveys in Developing and Transition Countries: Survey Cost, Design Effects and Non-Sampling Errors. Str. 53-57. United Nations Statistics Division.

- 95) Winqvist, K. (1999) The European consumer in 1994. *Statistics in Focus*. Luxemburg: Eurostat.
- 96) Wong, D. (1984). *The limits of using the household as a unit of analysis. Households and the world economy*. London: Sage publications.
- 97) Work Programme 'Developing a knowledge base to support consumer policy. (2003). Doc. E2/HBS/145/2003/EN. Luxembourg: Eurostat, European Commission.
- 98) Žnidaršič, E. (2002). Nova raziskava s področja življenjske ravni – statistika dohodka in življenjskih pogojev (EU-SILC). Ljubljana: Statistični urad RS, Sosvet za statistiko življenjske ravni.

7 Viri

- 1) Anketa o porabi gospodinjstev – Kaj kupujemo in koliko denarja porabimo. (2005). Ljubljana: Statistični urad RS.
- 2) Communication & Information Resource Centre Administrator for the HBS Working Group (CIRCA), Pridobljeno 17.05.2005 na <http://forum.europa.eu.int/>.
- 3) Interna gradiva Statističnega urada RS.
- 4) Price water ouse Coopers European Economic Outlook, 2002. Why does consumer spending growth vary so much across countries? Pridobljeno 17.05.2005 na www.pwcglobal.com/gx/eng/ins-sol/spec-int/eeo/eeosep02_section_III.pdf.

Priloga



Glosar izrazov

Absolute Income Hypothesis	teorija absolutnega dohodka
Actual final consumption	dejanska končna potrošnja
Adjusted disposable income	prilagojeni razpoložljivi dohodek
Basic prices	osnovne cene
Basic variables	osnovne spremenljivke
Benefits in kind	dohodek v naravi
Borderline cases	mejni primeri
Consumption expenditure	izdatki za potrošnjo
Consumption of own production	potrošnja lastne proizvodnje
Consumption pattern	vzorec trošenja
Cross sectional analysis	analiza presečnih podatkov
Derived variables	izpeljane spremenljivke
Direct taxes	neposredni davki
Disposable income	razpoložljivi dohodek
Existing goods	obstoječe blago
Final consumption expenditure	izdatki za končno potrošnjo
Financial leasing	finančni najem
Gentlemen's agreement	tihi dogovor
Head of a household	nosilec gospodinjstva
Hire purchase	nakup s pridržanim lastništvom
Household Budget Survey	Anketa o porabi gospodinjstev
Imputed rent	pripisana najemnina
Incorporated enterprises	nekorporativna podjetja
Legal basis	pravna podlaga
Lyfe Cycle Theory	teorija življenjskega cikla
Master sample	izhodiščni vzorec
Monetary consumption expenditure	denarni izdatki za potrošnjo
National accounts	nacionalni računi
Non-monetary expenditure	nedenarni izdatki
Operational leasing	poslovni najem
Oversampling	prekomerno vzorčenje
Own final consumption production	lastna proizvodnja gospodinjstev
Owner-occupier	lastnik stanovanja
Partial non-response	delni neodgovor
Permanent Income Hypothesis	teorija trajnega dohodka
Purchasers price	kupčeve cene
Probability sampling	slučajno (verjetnostno) vzorčenje
Property income	dohodek iz premoženja
Recording period	obdobje vodenja dnevnika
Reference period	referenčno obdobje
Reference person	referenčna oseba
Relative Income Hypothesis	teza relativnega dohodka
Response rate	stopnja odgovora
Salaries in kind	plače v naravi
Sample allocation	vzorčni načrt
Sampling frame	vzorčni okvir
Sampling rate	vzorčna stopnja
Social exclusion	socialna izključenost
Social transfers	socialni prejemki
Stratification	stratifikacija
Subsample	podvzorec
Survey round	krog (val) izvajanja ankete
Time series analysis	analiza časovnih vrst
Ultimate sampling unit	končna vzorčna enota
Wealth	premoženje
Weighting	uteževanje
Welfare	blaginja

Tabela 1: Člani gospodinjstva, referenčno leto 1999

Država	Stalno bivaljoč (nosilec in zakonec)	Hišni pomočnik, ki živi v gospodinjstvu	Podnajemnik, gost	Dolgo odsoten član, prisoten v času ankete	Obiskovalec	Začasno odsoten član	Dalj časa odsoten član z družinskimi vezmi	
							Študent, dijak v internatu	Hospitalizirana oseba
Avstrija	X			X	X	X	X	X
Belgija	X						X(1)	X(1)
Ciper	X	X	X	X	X	X	X	X
Češka	X					X	X	X
Danska	X					X		
Estonija	X	X	X	X	X	X	X	X
Finska	X					X(7)	X(8)	X
Francija	X	X	X	X	X	X	X	X
Grčija	X			X(2)	X	X(2)	X(2)	X(2)
Irska	X	X	X	X	X	X	X	X(13)
Italija	n. p.							
Latvija	X			X		X	X	X
Litva	X					X	X	X
Luksemburg	X					X	X	X(6)
Madžarska	X					X	X	X
Malta	X	X	X	X				
Nemčija	X					X		
Nizozemska	X(11)	X(11)	X(11)	X(11)	X(11)	X(11)	X(11)	X(12)
Poljska	X					X		X
Portugalska	X	X	X	X	X	X	X	X
Slovenija	X	X				X	X	X
Slovaška	X			X		X	X	X
Španija	X				X(3)	X(4)	X(5)	X(14)
Švedska	X					X		
VB	X				X(9)		X(10)	

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 18, HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 25.

Opombe: n. p. - ni podatkov, (1) Razen če so odsotni ves mesec anketiranja, (2) S pogojem, da (a) se niso preselili v zasebno gospodinjstvo znotraj Grčije, (b) je možno zagotoviti natančen opis njihovih osebnih izdatkov za vsaj 8 dni, (3) Le če običajno živi v gospodinjstvu, (4) Le če ima ekonomske vezi z gospodinjstvom, (5) Študent: le če ima ekonomske vezi z gospodinjstvom in ne živi v drugem gospodinjstvu, (6) Osebe v zaporu se ne štejejo za člane gospodinjstva, (7) Če prispevajo k družinskemu dohodku, (8) Razen če živijo izven gospodinjstva od svojih štipendij, (9) če ostanejo v gospodinjstvu za več kot en mesec, (10) Študentje starejši od 16 let niso vključeni, če živijo v času intervjuja izven gospodinjstva, (11) Ključno za vključitev člana je ali je oseba prisotna v času intenzivnega sodelovanja v anketi, (12) Hospitalizirane osebe so člani gospodinjstva, če je čas hospitalizacije krajši od enega leta, (13) Če je doma v času anketiranja, (14) Na splošno so osebe, ki živijo v skupnih domovanjih (collective dwelling) člani gospodinjstva, če jih z njim vežejo ekonomske vezi in če se nameravajo vanj vrniti.

Tabela 2: Referenčno obdobje in obdobje vodenja dnevnika v novih članicah EU, referenčno leto 1999

Država	Obdobje vodenja dnevnika	Referenčno obdobje
Ciper	Dnevnik - 14 dni Glavni vprašalniki: vzorčna gospodinjstva so enakomerno porazdeljena čez celo koledarsko leto in podatki se zbirajo vse leto. Obdobje spremljanja je odvisno od vrste izdatkov: -12 mes. za pohištvo, avtomobile ipd. -3 mes. za obleko, obutev ipd., -2 mes. za elektriko ipd., -1 mes. za rekreacijo, zdravila ipd.	Eno leto
Češka	Dohodek in izdatki - mesečno Značilnosti - 1x letno (1. januar)	Eno leto
Estonija	Hrana - 14 dni Dohodek, davki, izdatki - 1x mesečno	En mesec
Latvija	Dohodek - zadnji mesec Hrana - 14 dni Ostalo - 1x mesečno	En mesec
Litva	Dohodek - 1x mesečno Hrana - 14 dni Ostalo - 1x mesečno	En mesec
Madžarska	Dohodek in izdatki beleženi v dnevniku - 1 mesec Redki izdatki, letni dohodek - retrospektivni intervju ob koncu koledarskega leta	Koledarsko leto
Malta	Drseče, izdatki v 3-tedenskem obdobju, dohodek se nanaša na preteklih 12 mesecev	Eno leto
Poljska	Dohodek in izdatki beleženi v dnevniku - 1 mesec Redki izdatki, letni dohodek - retrospektivni intervju ob koncu koledarskega četrletja	Eno četrletje
Slovenija	Dnevnik - 14 dni Vprašalniki z različnimi obdobji glede na izdatke: Zadnji plačilni listek - pokojnine, nekateri socialni prejemki in stanovanjski stroški. Zadnjih 12 mes. - trajne dobrine in večji izdatki, dohodek gospodinjstva, nekateri socialni prejemki. Zadnjih 6 mes. - zdravstveni izdatki, počitnice. Zadnji 3 mes. - obleka in obutev. Mesečna plačila - najemnina, vrtec	Eno leto
Slovaška	n. p.	Koledarsko leto

Vir: HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 22.

Opomba: n. p. - ni podatka.

Tabela 3: Enota opazovanja in zajetje APG v novih članicah EU, referenčno leto 1999

Država	Enota opazovanja	Zajetje
Ciper	Gospodinjstvo in člani gospodinjstva	Vsa zasebna gospodinjstva in člani gospodinjstev. Skupinska in tuja gospodinjstva so izključena.
Češka	Gospodinjstvo	Vsa zasebna gospodinjstva vseh glavnih tipov. Geografsko vsa država. Najpomembn. izključitve poleg institucionalnih gospodinjstev in brezdomcev so, če je nosilec: -dolgotrajno brezposeln, - ekonomsko neaktiven upokojenec, v gospodinjstvu pa je vsaj še ena aktivna oseba, -študent.
Estonija	Člani gospodinjstva	Vsi člani gospodinjstev, ki stalno in uradno živijo v Estoniji so del anketne populacije.
Latvija	Gospodinjstvo	Ciljna populacija za namene APG so vsa gospodinjstva v državi. Skupinska gospodinjstva in brezdomci so izključeni.
Litva	Gospodinjstvo	Vsa zasebna gospodinjstva na celotnem ozemlju države. Skupinska gospodinjstva so izključena. Tuja gospodinjstva z bivališčem v Litvi so vključena.
Madžarska	Gospodinjstvo	Vsi madžarski državljani, ki živijo v zasebnih gospodinjstvih v državi. Anketa ne zajema kolektivnih gospodinjstev, madžarskih gospodinjstev v tujini in tujih gospodinjstev na Madžarskem.
Malta	Stanovanje	Vsa zasebna gospodinjstva na celotnem področju države. Skupinska gospodinjstva so izključena.
Poljska	Gospodinjstvo	Vsa država, vsa zasebna gospodinjstva. Glavne izključitve: gospodinjstva z vsaj enim tujim članom, brezdomci in osebe, ki živijo v kolektivnih gospodinjstvih.
Slovenija	Gospodinjstvo in člani gospodinjstva	Vsa država, vsa zasebna gospodinjstva. Anketa ne zajema kolektivnih gospodinjstev, tujcev, ki za časno bivajo v Sloveniji in brezdomcev.
Slovaška	Gospodinjstvo	Vsa država, vsa zasebna gospodinjstva (gospodinjstva z zaposlenim, samozaposlenim in upokojenim nosilcem, kmečka gospodinjstva), vsa ostala gospodinjstva so izključena

Vir: HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 13.

Tabela 4: Vprašalniki, intervjuji in vzorčni okviri v starih članicah EU, referenčno leto 1999

Država	Instrument	Enota, ki beleži	Osnovni namen	Način
Avstrija	2 obiska anketarja, pred začetkom in na koncu obdobja opazovanja	Gospodinjstvo / Posameznik	Stanovanje, trajne dobrine, življenjski standard, nekateri izdatki (retro), osebne informacije kot so starost, spol, dohodek, počitnice, osebni izdatki	V času intervjuja, retrospektivno za 1 in 12 mesecev nazaj
	Informacije registrov	Posameznik	Dohodek	V času intervjuja
Belgija	3 intervjuji: pred začetkom anketiranja, vmes in na koncu	Gospodinjstvo / Posameznik	Lastnosti članov gospodinjstva, stanovanje, razpoložljivost trajnih dobrin, pripisana stanarina	V času intervjuja
Danska	1 vprašalnik med dvema intervjujema (na začetku in koncu anketiranja)	Gospodinjstvo / Posameznik	Lastnosti gospodinjstva, običajni izdatki, večji nakupi, razpoložljivost trajnih dobrin, pokojnine in uporaba javnih storitev	V času intervjuja, retrospektivno za 12 mesecev nazaj
	Register	Posameznik	Dohodek, stanovanje, izobrazba, davki in aktivnost	Informacije registrov se nanašajo na koledarsko leto ali na stanje 1. 1.
Finska	En intervju tik pred začetkom intenzivnega obdobja vodenja dnevnika	Gospodinjstvo / Posameznik	Lastnosti gospodinjstva, stanovanje, trajne dobrine, dolgovi, izdatki za zdravje in nekatere druge namene	V času intervjuja, retrospektivno za 3 in 12 mesecev nazaj
Francija				
Grčija	Obisk anketarja po preteku 14 zaporednih dni	Posameznik / Gospodinjstvo	Značilnosti gospodinjstva, zaposlitev, dohodek, vprašanja o ekonomskem položaju gospodinjstva	V času intervjuja
Irska	Gospodinjški vprašalnik izpolnjen pred obdobjem intenzivnega vodenja dnevnika	Gospodinjstvo	Značilnosti gospodinjstva, stanovanje, udobnosti	V času intervjuja, retrospektivno za 12 mesecev nazaj
	Osební vprašalnik izpolnjen pred obdobjem intenzivnega vodenja dnevnika	Posameznik	Zaposlitev, poklic, dohodek, redna osebna plačila	V času intervjuja, retrospektivno za 12 mesecev nazaj
	Posebni vprašalnik za kmečka gospodinjstva in njihove člane	Gospodinjstvo / Posameznik	Enaka vsebina v krajši obliki kot pri splošnem vprašalniku	V času intervjuja, retrospektivno za 12 mesecev nazaj
Italija	Intervju ob koncu meseca	Gospodinjstvo	Lastnosti gospodinjstva, dohodkovni razred, počitnice, trajne dobrine, varčevanje, občasni izdatki, večji nakupi	V času intervjuja, retrospektivno za 1 in 12 mesecev nazaj
Luksemburg	2 intervjuja (na začetku in koncu obdobja vodenja dnevnika), 4 vprašalniki	Gospodinjstvo/ Posameznik	Lastnosti gospodinjstva, trajne dobrine in stanovanje, občasni izdatki	V času intervjuja, retrospektivno za 3 in 12 mesecev nazaj
Nemčija	Uvodni intervju na začetku leta opazovanja	Posameznik / Gospodinjstvo	Značilnosti gospodinjstva, izobrazba, zaposlitev, dohodek, stanovanje, trajne dobrine	V času intervjuja
Nizozemska	Pristopni vprašalnik	Gospodinjstvo	Značilnosti gospodinjstva za odločitve o vključitvi v anketo	V času intervjuja
Portugalska	Gospodinjstvo obiščejo vsaj 5 krat, 4 vprašalniki se izpolnijo	Gospodinjstvo / Posameznik	Lastnosti gospodinjstva, dohodek, retrospektivni vprašalnik o večjih nakupih, vprašanja o revščini	V času intervjuja, retrospektivno za 1, 2 in 12 mesecev nazaj
Španija	Gospodinjstva, ki tesno sodelujejo: 3 obiski in v času intervjuvanega četrletja	Gospodinjstvo / Posameznik	Lastnosti gospodinjstva, občasni izdatki, večji nakupi, ob zadnjem obisku se pregleda vsa dokumentacija	V času intervjuja, retrospektivno za 1–3 mesece nazaj
	Gospodinjstva, ki šibko sodelujejo: 2 obiska v času intervjuvanega četrletja	Gospodinjstvo	Lastnosti gospodinjstva, občasni izdatki, večji nakupi, ob zadnjem obisku se pregleda vsa dokumentacija	Retrospektivno za 1–3 mesece nazaj
	Splošni vprašalnik izpolnjen pred letom opazovanja	Gospodinjstvo / Posameznik	Lastnosti gospodinjstva, trajne dobrine in stanovanje	V času intervjuja
	Retro vprašalnik izpolnjen po koncu leta opazovanja	Gospodinjstvo / Posameznik	Sprememba situacije med letom opazovanja	V času intervjuja
	Običajen vprašalnik o izdatkih	Gospodinjstvo	Običajni izdatki	V času intervjuja
	'Meter readings' vprašalnik	Gospodinjstvo	'Meter readings' 3 krat, pred, vmes in na koncu leta opazovanja	V času intervjuja
Švedska	Vprašalnik o dohodku	Gospodinjstvo / Posameznik	Izpolni se na koncu leta, ko gospodinjstva prejmejo letna poročila	Retrospektivno za 12 mesecev nazaj
	En intervju na začetku anketnega obdobja	Gospodinjstvo / Posameznik	Lastnosti gospodinjstva, stanovanje, neredni izdatki	V času intervjuja, retrospektivno za 12 mesecev nazaj
	Informacije registrov	Posameznik	Dohodek, izobrazba in socialni prejemki	V času intervjuja
VB	Gospodinjški vprašalnik se izpolni na začetku anketnega obdobja	Gospodinjstvo	Lastnosti gospodinjstva, stanovanje, neredni izdatki	V času intervjuja, retrospektivno za 3, 6 in 12 mesecev nazaj

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 73.

Tabela 5: Anketni instrumenti v novih članicah EU, referenčno leto 1999

Država	Intervjuji	Dnevnik
Ciper	Vprašalnik se izpolnjuje med intervjujem	Izpolnjujejo ga vsi člani gospodinjstva starejši od 15 let
Češka	Enkrat letno	Razdeljujejo in pobirajo se mesečno
Estonija	Predhodni intervju pred začetkom obdobja opazovanja	Dve vrsti dnevnikov: za hrano in za vse ostalo
Latvija	Preliminarni intervju in ob koncu vodenja dnevnika	En dnevnik
Litva	Večkrat (vsaj dvakrat) med referenčnim obdobjem	Dve vrsti dnevnikov: za hrano, pijačo in tobak in za vse ostalo
Madžarska	Začetni intervju in ob koncu leta	Enomesečni dnevnik, razdeljen na dva dela, 15–15 dni
Malta	4 obiski na gospodinjstvo	Dnevnik za 3-tedensko obdobje, razdeljeni na 5 delov
Poljska	Začetni, končni in ob koledarskem koncu četrtletja	Dva dnevnik, vsak za dva tedna
Slovenija	Začetni intervju in po 14 dneh	Dva dnevnik: v prvega beleži glavni nakupovalec, v druge pa ostali člani
Slovaška	Da	En dnevnik mesečno

Vir: HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 23.

Tabela 6: Dnevnik v starih članicah EU, referenčno leto 1999

Država	Tip dnevnika	Oblika dnevnika	Enota, ki vodi dnevnik	Obdobje vodenja dnevnika	Komentar
Avstrija	Intenziven	Napol zaprt	Gospodinjstvo	14 dni	Vsi izdatki vključno s prehrano izven doma
	Osebni dnevnik	Odprt	Posameznik	14 dni	Prostovoljno, osebni izdatki
Belgija	Zelo intenziven	n. p.	Gospodinjstvo	1 mesec	Vsi izdatki podrobno, dohodek, prejemki, varčevanje in dolgovi
Danska	Intenziven	Odprt	Gospodinjstvo	14 dni	Vsi izdatki dnevne narave
	Intenziven	Odprt	Posameznik	14 dni	Prostovoljno, izdatki dnevne narave
Finska	Intenziven	Odprt	Gospodinjstvo	14 dni	Vsi izdatki vključno s prehrano izven doma in količina lastne proizvodnje
	Žepninski dnevnik	Odprt	Posameznik	14 dni	Osebni izdatki
Francija	Intenziven	Odprt	Gospodinjstvo	14 dni	Vsi izdatki vključno s porabo lastne proizvodnje
	Intenziven	Odprt	Posameznik	14 dni	Osebni izdatki za člane starejše od 14 let
Grčija	Intenziven oblika 1	Zaprt	Gospodinjstvo	14 dni	Vse vrste izdatkov
	Intenziven oblika 2	Zaprt	Posameznik	14 dni	Osebni izdatki začlane starejše od 14 let
Irska	Intenziven	Odprt	Gospodinjstvo	14 dni	Izdatki gospodinjstev vključno s posl. izdatki
	Intenziven	Odprt	Posameznik	14 dni	Osebni izdatki
Italija	Intenziven	Zaprt	Gospodinjstvo	10 dni	Vsi izdatki
	Dnevnik za lastno proizvodnjo in dohodek v naravi	Odprt	Gospodinjstvo	10 dni	Poraba lastne proizvodnje in dohodek v naravi
Luksemburg	Intenziven	Odprt	Gospodinjstvo	15 dni	Vsi izdatki
	Osebni dnevnik o porabi žepnine	Odprt	Posameznik 16+	15 dni	Osebni izdatki
Nemčija	Dnevnik za gospodinjstvo	Zaprt	Gospodinjstvo	4 x 3 mesece	Dohodek in prejemki, izdatki
	Podroben dnevnik	Odprt	Gospodinjstvo	1 mesec	Dnevnik za podvzorec, izdatki za hrano in potrošnjo izven doma
Nizozemska	Gospodinjški dnevnik 1	Odprt	Gospodinjstvo	1 leto minus * minus **	Manj intenziven dnevnik za izdatke nad 35 HFL
	Gospodinjški dnevnik 2	Odprt	Gospodinjstvo	7 dni*	Vsi izdatki
	Počitniški dnevnik	Odprt	Gospodinjstvo	počitnice**	Izdatki med počitnicami
	Intenziven	Odprt	Gospodinjstvo	14 dni	Vsi izdatki
	Osebni dnevnik	Odprt	Posameznik	14 dni	Osebni izdatki za člane starejše od 14 let
Španija	Intenziven	Odprt	Gospodinjstvo	4 x 7 dni	Vsi izdatki vključno s potrošnjo lastne proizvodnje in dohodek v naravi
	Intenziven	Odprt	Posameznik	4 x 7 dni	Osebni izdatki za člane starejše od 14 let
Švedska	Intenziven	Odprt	Gospodinjstvo	4 tedne	Izdatki
	Osebni dnevnik	Odprt	Posameznik	4 tedne	Prostovoljno, osebni izdatki
VB	Oseben in intenziven	Strukturiran odprt	Posameznik 16+	14 dni	Izdatki

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 73.

Opomba: n. p. - ni podatka

Tabela 7: Glavne značilnosti vzorčenja in stopnje odgovora po državah EU, referenčno leto 1999

Država	Velikost vzorca	R% 0	R% po subst.	Prekomerno vzorčenje ¹ in premajhna zastopanost v vzorcu ²	Vzorčni okvir	Št. faz ³	Končna vzorčna enota	Vzorčenje
Avstrija	7.098	25%	ni subs.		Mikropopis 1994 in 1995	2	Stanovanje	Slučajno
Belgija	3.745	10%	ni subs.	Bruselj ¹	Register prebivalstva	2	Gospodinjstvo	Slučajno ⁴
Ciper	2.645	94%		Nihče ²	Popis prebivalstva 1992	2		Sistematično slučajno
Češka	3.650	n.s.	n.s.	Upokojenci in revna gospodinjstva ¹	Kvote določijo eksperti	n.s.		Kvotno
Danska	2.727	62%	ni subs.		Register prebivalstva	1	Naslov	Slučajno
Estonija	6.256	54%	ni subs.	Zelo bogata gospodinjstva ²	Register prebivalstva	n.p.		Sistematično slučajno
Finska	4.359	63%	ni subs.	Redko naseljena področja ¹	Register prebivalstva	2	Posameznik	Slučajno
Francija	25.000	62%	ni subs.		Popis prebivalstva 1990	2	Stanovanje	Slučajno
Grčija	6.258	68%	98%		Popis prebivalstva 1991	2	Stanovanje	Slučajno
Irska	7.644	55%	n.p.	Kmečka gospodinjstva ¹	Popis prebivalstva	2	Gospodinjstvo	Slučajno
Italija	20.930	79%	n.p.		Register prebivalstva	2	Gospodinjstvo	Slučajno
Latvija	3.929	n.p.	76%	Gospodinjstva podjetnikov in samozap. nosilcev ²	Register prebivalstva	2		Slučajno
Litva	8.250	n.p.	77%	Mlade samske osebe, zelo bogata gospodinjstva in brezdomci ²	Register prebivalstva	2		Slučajno
Luksemburg	3.012	50%	ni subs.		Register prebivalstva		Gospodinjstvo	Slučajno
Madžarska	10.191	59%	86%	Zelo mlada, stara, zelo bogata gospodinjstva, v prestolnici, samozap., brezdomci ²	Ažurirani podatki popisa	2		Slučajno
Malta	6.798	38%			Volilni imenik	n.p.		Sistematično slučajno
Nemčija	61.250	n.s.	ni subs.		Mikro popis 1997 in 1998	1	Gospodinjstvo	Kvotno
Nizozemska	1.851	77%	ni subs.		Geografski register	2	Naslov	Slučajno
Poljska	31.428	n.p.	60%	Nihče ²	Register iz popisa	2		Slučajno
Portugalska	9.643	73%	n.p.		Popis prebivalstva 1991	1	Stanovanje	Slučajno
Slovenija	1.290	81%	ni subs.		Register prebivalstva	1,2		Slučajno
Slovaška	1.640	n.s.	n.s.	Zelo bogata in zelo revna ²	Kvote: popis prebivalstva 1991	n.s.		Kvotno
Španija	9.891	65%	n.p.		Popis prebivalstva 1991	2	Stanovanje	Slučajno
Švedska	3.031	53%	ni subs.		Register prebivalstva	1	Posameznik	Slučajno
VB	7.100	63%	ni subs.		Datoteka poštinih naslovov	2	Gospodinjstvo	Slučajno

Vir: HBS in the Candidate Countries, 2004, HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 56.

Opomba: n. s. - ni smiselno, n. p. - ni podatka, R%0 - stopnja odgovora, ^{1,2}skupine za katere se je uporabilo višje vzorčne stopnje in/ali posebne postopke, ³število faz, v katerih je bil izbran vzorec, ⁴vzorec je izbran slučajno, vendar nizke stopnje odgovora kažejo na možnost nereprezentativnosti vzorca.

Tabela 8: Stratifikacija APG po državah EU, referenčno leto 1999

Država	Stratifikacija
Avstrija	Vzorec se izbere v dveh fazah, enako za vseh 9 regij, ki so porazdeljene v 26 podvzorcev
Belgija	3 kriteriji: (1) geografske značilnosti (3 regije), (2) pet socioek. kategorij (uradniki, nefizični in fizični delavci zas. sektorja, samozaposleni, neaktivni, v kombinaciji s tremi starostnimi skupinami referenčne osebe (do 50 let, 50 do 64 let, nad 65 let), (3) velikost gospodinjstva
Ciper	9 stratumov glede na velikost gospodinjstva in socialni razred
Češka	Ni stratifikacije
Danska	Vzorec je izbran v eni fazi, geografske regije so kriterij
Estonija	3 skupine: (1) veliki okraji, (2) majhni okraji, (3) Hiiumaa kot najmanjši okraj
Finska	Vzorec je izbran v dveh fazah: najprej je izbran izhodiščni vzorec prijavljenih gospodinjstev. V drugem krogu se izbere končni vzorec glede na regijski kriterij, verjetnost vključitve pa je odvisna tudi od velikosti gospodinjstva.
Francija	Dvostopenjska: v prvem krogu se upoštevajo geografske in socioekonomske značilnosti, v drugem pa se izberejo stanovanja
Grčija	Osnovni strat. kriterij je stopnja urbanizacije občin države. S tem se oblikuje 11 stratumov. V glavnih stratumih (1-6) se izvede dvostopenjsko vzorčenje, v preostalih pa trostopenjsko
Irsko	Dvostopenjska izbira vzorca; najprej se vzorec stratificira na urbane in neurbane predele, ti pa so potem slučajno izbrani do ravni okrožja, tako da proporcionalno predstavljajo 8 različnih stratumov glede na gostoto poseljenosti
Italija	V prvo fazo je avtomatsko izbranih 150 velikih okrožij in vzorec 400 manjših okrožij, kjer je ta stratificiran glede na regijo, povprečno nadmorsko višino in glavno ekonomsko aktivnost območja. V drugi fazi se izbere gospodinjstva.
Latvija	3 področja stratifikacije: (1) Riga in 6 velikih mest, (2) srednje velika in majhna mesta, (3) podeželska območja
Litva	Vzorec je izbran v dveh fazah s tremi stratumi: 5 največjih mest, ostala mesta in podeželje
Madžarska	Vzorec je izbran v dveh fazah: v prvi se izbere 15.000 prebivalcev, v drugi pa vzorec 2.000–15.000 prebivalcev
Nemčija	Kvote so določene v eni fazi; kriteriji zelo detajlna klasifikacija regij, mesečni neto dohodkovni razred gospodinjstva, socioekonomski status nosilca gospodinjstva in tip gospodinjstva
Nizozemska	Da se izbere sodelujoča gospodinjstva, se upošteva podatke o dohodku gospodinjstva in socioek. skupini (komb. velikosti gospodinjstva in poklica) nosilca le tega. Gospodinjstva so razdeljena v 11 dohodkovnih skupin - vse to se opredeli v fazi vpoklica. Da se zagotovi maksimalna zanesljivost rezultatov se v vzorec zajame proporcionalno večje število samozap. Gospodinjstev in tistih z večjim dohodkom.
Poljska	49 pokrajin, vsaka z dvema stratuma
Portugalska	Edini stratifikacijski kriterij je regijski: NUTS II raven
Slovenija	3 stratumi: (1) regije, (2) velikost naselja, (3) delež kmetov
Slovaška	Kvotno vzorčenje: vzorec odraža družbo glede na naslednje kriterije: regije, socialna skupina nosilca gospodinjstva, dohodek, število otrok v gospodinjstvu z ekonomsko aktivnim nosilcem in število članov v upokojskem gospodinjstvu
Španija	Geografski in sociodemografski kriterij
VB	Vzorec je izbran v dveh fazah: najprej se 672 poštnih oddelkov stratificira glede na regijo, tip področja in popisne značilnosti gospodinjstev, v drugi fazi pa se 17 poštnih naslovov izbere znotraj poštnega oddelka

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 61-62, HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 18.

Opomba: Za Luksemburg, Malto in Švedsko ni podatkov.

Tabela 9: Postopki kontrol po državah EU, referenčno leto 1999

Država	Postopki kontroliranja
Avstrija	Izdatki: kontrole, ki preprečujejo podvajanje, kontrole s sp. in zg. mejami za posamezne izdatke, naknadna kontrola s podatki NR o potrošnji gospodinjstev; količine hrane - naknadna kontrola s ponudbeno BS; dohodek: manjkajoči zneski so imputirani. Rač. logične kontrole.
Belgija	Kontrole: (1) izdatkov za stanovanje, (2) ravnotežja med dohodkom in izdatki, (3) skladnosti med dnevnikom in vprašalnikom, (4) v izogib podvajanju, pozabljanju ipd.
Ciper	Glavne preverbe ravnotežja med izdatki, dohodkom, varčevanjem in zadolženostjo. Izdatke se primerja s potrošnjo gospodinjstev iz NR
Češka	Računalniške kontrole, nadaljne agregatne kontrole
Danska	Kontrole v fazi intervjuvanja, preko registrskih podatkov in preko verjetnostnih intervalov
Estonija	Poseben program se uporablja za odkrivanje in obravnavo najbolj odročnih (ekstremnih) vrednosti.
Finska	Veliko internih kontrol se izvaja. Zunanje se opravi z oceno nacionalnih računov, podatki trgovine na drobno in popisnimi podatki.
Francija	Kontrole skladnosti so sprogramirane v CAPI, z njimi se odkrije napake pri inputih.
Grčija	Vprašalniki (V) se kontrolirajo v treh fazah: po celovitosti in logični smiselnosti zbranih podatkov ter po pravilnem vnosu slednjih. Da se ugotovi pravilnost odgovorov se primerja podatke znotraj V in V z drugimi V v regiji. Napake se odstranijo v sodelovanju s sodelujočimi gospodinjstvi.
Irska	Podatki dobljeni s strani gospodinjstev se računalniško preverijo po konsistentnosti in celovitosti.
Italija	Podatki se popravijo s 'probabilistic' metodologijo. Manjkajoči podatki za kvalitativne in kvantitativne spremenljivke se imputirajo.
Latvija	Kontrole vhodnih podatkov. Izdatke se primerja s potrošnjo gospodinjstev iz nacionalnih računov
Litva	Kontrole nadzornika in računalniški program vhodnih podatkov. Podatke o dohodku se primerja s statistiko plač in pokojnin
Luksemburg	Zasebno podjetje opravi kontrolo; logično kontrolo.
Madžarska	Avtomatične kontrole kvalitete podatkov, primerjava mesečnih in letnih podatkov.
Malta	Vsi vprašalniki in dnevniki so preverjeni z 'Vetters', avtomatični kontrolni postopki, zadnja kontrola po vnosu podatkov
Nemčija	Vsebina anketnih dokumentov se preverja po celovitosti in smiselnosti dobljenih rezultatov že na ravni deželnih statističnih uradov, smiselnost pa se potem še enkrat preveri na ravni državnega urada.
Nizozemska	Odgovore vprašalnikov zaprtega tipa se preveri: vrednosti se morajo gibati v določenem razponu, ustreznost z drugimi odgovori. Ob koncu četrtl. se preveri če so vsa gospodinjstva oddala vso dokumentacijo, tista, ki niso oddala dnevnikov, so izločena. Kontrola smiselnosti se opravi na agr. ravni.
Poljska	Kontrola vnosa podatkov, kontrola ravnotežja med dohodkom in izdatki, varčevanjem in zadolženostjo, primerjava s popisnimi podatki in NR
Portugalska	Avtomatični kontr. postopki so vgrajeni v fazo zbiranja podatkov. Vsa baza pod. je preverjena in popravljena, tako da so pod. konsistentni in zanesljivi.
Slovenija	Večina kontrol je opravljenih s programom 'Blaise', po pretvorbi podatkov v SAS se izvedejo dodatne kontrole
Slovaška	Standardna napaka in struktura po decilih
Španija	Testi konsistentnosti spremenljivk se opravijo, intervali zaupanja se izračunajo za vrednosti, količine in cene. Kjer je potrebno se zneski imputirajo.
Švedska	Različne vrste kontrol: kontrole ob vstopu podatkov, računalniške kontrole in makro (zunanje) kontrole.
VB	Podatki gredo skozi detajlno kvaliteto kontrolo (kontr. konsistentnosti, CAPI, odkrivanje ekstremov, kontr. konsistentnosti med dohodkom in izdatki).

Vir podatkov: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 80, HBS in the Candidate Countries, str. 42.

Tabela 10: Postopki uteževanja po državah, referenčno leto 1999

Država	Postopki uteževanja podatkov
Avstrija	Anketa je utežena z že uteženim Microcensusom, uporablja pa se naslednje spremenljivke: regija (NUTS 2 raven) glede na 26 referenčnih obdobjih, tip gospodinjstva, status aktivnosti in zaposlitve nosilca gospodinjstva, urbanizacija, spol in starost
Belgija	Na podlagi reprezentativnosti sodelujočih gospodinjstev, glede na naslednje stratumne: (1) 3 regije, (2) socio-strokovni položaj referenčne osebe, (3) velikost gospodinjstva, (4) starost referenčne osebe in/ali število aktivnih članov v gospodinjstvu
Ciper	Uteževanje na podlagi geografske porazdelitve gospodinjstev
Češka	Uteževanje glede na socialne skupine iz zadnjega mikro popisa
Danska	Vzorec je post-stratificiran, z namenom da se omeji pristranskost zaradi neodgovora. Med informacijami, ki se jih upošteva pri uteževanju so celoten dohodek, tip lastništva stanovanja, socioekonomska skupina pretežnega kruhonosca, struktura gospodinjstva in stopnja urbanizacije
Estonija	Uteži se izračuna v 4 korakih: (1) izračun verjetnosti vključitve in 'design' uteži za gospodinjstvo, (2) naknadna stratifikacija glede na mesto bivanja, (3) popravek za velikost populacije (da se dobi oceno enako iz zadnjega popisa), (4) preverjanje glede na spol, starostno skupino in okraje. Uteži so različne za različne dele ankete (2 intervjuja in 2 dnevnik), saj vsa gospodinjstva ne sodelujejo v vseh.
Finska	Uteževanje se uporablja kot korekcija neodgovora in vzorčnih napak
Francija	Končni vzorec je utežen s primerjavo značilnosti gospodinjstva (socio-strokovni položaj in starost referenčne osebe, velikost gospodinjstva, mesto bivanja in število aktivnih v gospodinjstvu) in zadnjo Anketo o delovni sili
Grčija	Vzorec je samoutežen (self-weighting), nobenih uteži se ni uvajalo posteriori
Irska	Končni vzorec se primerja z zadnjim popisom prebivalstva ali četrtletno nacionalno anketo gospodinjstev (odvisno kateri je najbolj tekoč) in kmečkim registrom, in je utežen s strukturo gospodinjstva, socialno skupino, regijo velikostjo kmetije in velikostjo mesta
Italija	Preverjena ocena po spolu in starosti populacije na makro ravni (NUTS 1) in po celotnem gospodinjstvu in celotni populaciji na regionalni ravni (NUTS 2)
Latvija	Izračun verjetnosti vključitve in 'design' uteži
Litva	Izračun verjetnosti vključitve in 'design' uteži, poststratifikacija glede na kraj bivanja (uporaba Horwitz-Thompson cenilke)
Luksemburg	Da se zagotovi reprezentativnost vzorca, se njegova struktura primerja s strukturo iz popisa prebivalstva. Kontrolne spremenljivke so: socioekonomski položaj referenčne osebe, velikost gospodinjstva, tip lastništva stanovanja, dohodkovni razred. Uteževanje je le za korekcijo neodgovora.
Madžarska	Uporaba matematično-statistične metode in ažuriranih popisnih podatkov po okrajih
Malta	Uteževanje na podlagi porazdelitve gospodinjstev glede na velikost in regijo
Nemčija	Mere uteževanja izhajajo iz podatkov Microcensusa (1998) in 'Merz metode'
Nizozemska	APG uporablja multiplikativno uteževalno metodo, pri tem se uporabljajo sledeče spremenljivke: neto dohodek gospodinjstva, velikost gospodinjstva, spol (v primeru enočlanskega gospodinjstva), socioekonomska skupina glavnega kruhonosca, tip lastništva stanovanja
Poljska	Uteževanje s strukturo gospodinjstva
Portugalska	Vzorec je utežen z NUTS 2 regijami
Slovenija	Končne uteži se izračuna v 4-korakih
Slovaška	Kvotno vzorčenje
Španija	Ni naknadnega (posteriori) uteževanja
Švedska	Naknadna stratifikacija vzorca se opravi. Za referenčno leto 1999 se je uporabilo tehniko preverjanja
VB	Začetne uteži slonijo na analizi neodgovora iz zadnjega popisa, kot končne uteži se uporabijo spol in starost

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 83, HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 40.

Tabela 11: Zajetje plač v naravi po državah EU, referenčno leto 1999

Država	Stanovanje po znižani najemnini ali brezplačno	Službeno vozilo za zasebno rabo	Plin, elektrika, vodarina	Telefon	Ostalo
Avstrija	X	X	X	X	X
Belgija	X	X	X	X	X
Ciper	X	X	X	X	X
Češka					
Danska	X	X		X	X
Estonija		X		X	X
Finska	X	X	X		X
Francija	X	X	X	X	
Grčija	X		X	X	X
Irska	X	X	X	X	X
Italija	X				
Latvija	X		X	X	
Litva	X	X	X	X	X
Luksemburg	X				
Madžarska	X	X	X	X	X
Malta	X	X	X	X	X
Nemčija	X	X	X	X	X
Nizozemska	X	X	X	X	X
Poljska					X
Portugalska					X
Slovenija		X	X	X	X
Slovaška	X	X	X	X	X
Španija	X	X	X	X	X
Švedska					
VB	X	X			X
Priporočilo Eurostata	X	X	X	X	X

Vir: HBS in the EU, Methodology and Recommendations ..., 2003, str. 45, HBS in the Candidate Countries, 2004, str. 36.

Izšlo v zbirki Delovni zvezki*:

Letnik X, leto 2001

- št. 1. Motivi in strategije tujih investitorjev v Sloveniji / Motivation and Strategic Considerations of Foreign Investors in Slovenia, Matija Rojec, Miroslav Stanojević
- št. 2. Sektorska analiza poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995–2000, mag. Rotija Kmet, Gorazd Kovačič, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Jure Povšnar, Eva Zver, Mateja Kovač, Janez Kušar, mag. Brigita Lipovšek
- št. 3. Ocenjevanje in projekcija izobrazbenih tokov in izobrazbene sestave prebivalstva, Tomaž Kraigher
- št. 4. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2000, Judita Mirjana Novak
- št. 5. Industrijska politika v Republiki Sloveniji (D - predelovalne dejavnosti), Gorazd Kovačič
- št. 6. Regionalni vidiki razvoja Slovenije (in poslovanje gospodarskih družb v letu 2000), Janja Pečar
- št. 7. Povezava med realnim deviznim tečajem in razlikami med realnimi obrestnimi merami (SIT in DEM ter USD), mag. Boštjan Vasle
- št. 8. Analiza obnašanja gospodinjstev v Sloveniji v obdobju 1997–2000 (na podlagi podatkov APG), Ana Tršelič
- št. 9. Razvoj informacijske družbe v Evropi in Sloveniji, mag. Rotija Kmet.
- št. 10. Razvoj analize in diagnoze nacionalne konkurenčne sposobnosti Slovenije, Pavle Gmeiner et al.

Letnik XI, leto 2002

- št. 1. Turistična politika in analiza slovenskega turizma v obdobju 1995–2001, Mojca Koprivnikar Šušteršič
- št. 2. Industrijska politika in državne pomoči v Evropski uniji in v Sloveniji, mag. Ana Murn
- št. 3. Primarna dejavnost - Politika in stanje v Sloveniji v primerjavi z EU, Mateja Kovač
- št. 4. Sektorska analiza poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995–2001, mag. Rotija Kmet, Gorazd Kovačič, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Jure Povšnar, Eva Zver, Mateja Kovač, Janez Kušar, mag. Brigita Lipovšek
- št. 5. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2001, Judita Mirjana Novak
- št. 6. Celovit pristop k razumevanju in zajemanju mednarodne menjave storitev, dr. Metka Stare
- št. 7. Regionalni vidiki razvoja Slovenije (in poslovanje gospodarskih družb v letu 2001), Janja Pečar
- št. 8. Industrijska politika v Sloveniji, merjena z državnimi pomočmi in javnofinančnimi odhodki, mag. Ana Murn
- št. 9. Dejavnost raziskovanja in razvoja v Sloveniji, mag. Ana Vidrih
- št. 10. Dejavnosti slovenskega gospodarstva v luči poslovanja gospodarskih družb v letih 2001 in 2002, mag. Rotija Kmet Zupančič, Gorazd Kovačič, Jure Povšnar, Andreja Poje, Eva Zver, Mateja Kovač, Janez Kušar

Letnik XII, leto 2003

- št. 1. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2002, J.M. Novak
- št. 2. Strukturne spremembe v predelovalnih dejavnostih v Sloveniji, G. Kovačič, mag. R. Kmet Zupančič, J. Kušar
- št. 3. Poslovanje in finančni viri javnih zavodov v letih 2001 in 2002, E. Zver
- št. 4. Kultura kot razvojni dejavnik države in regij, mag. B. Lipovšek
- št. 5. Izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah, J. Pečar

*Indeks izdanih Delovnih zvezkov je v celoti dosegljiv na UMAR-jevi spletni strani.

Letnik XIII, leto 2004

- št. 1. Productivity growth and functional upgrading in foreign subsidiaries in the slovenian manufacturing sector, M. Rojec, B. Majcen, A. Jaklič, S. Radošević
- št. 2. Dejavnosti slovenskega gospodarstva v luči poslovanja gospodarskih družb v letih 2002 in 2003, mag. R. Kmet Zupančič, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, G. Kovačič, J. Kušar, J. Povšnar, E. Zver
- št. 3. An Analysis of Past and Future GDP Growth in Slovenia, E.L.W. Jongen / (izšlo skupaj z DZ št. 4/2004)
- št. 4. Future GDP Growth in Slovenia: Looking for Room for Improvement, E.L.W. Jongen / (izšlo skupaj z DZ št. 3/2004)
- št. 5. On the Possibility of Negative Effects of EU Entry on Output, Employment, Wages and Inflation in Slovenia, A. Brezigar
- št. 6. Razvoj malih in srednje velikih podjetij v Sloveniji in Evropski uniji, L. Žakelj

Letnik XIV, leto 2005

- št. 1. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2003, J. M. Novak
- št. 2. Značilnosti finančnih ukrepov industrijske politike v Sloveniji, dr. A. Murn
- št. 3. Regulirane cene v Sloveniji 1992–2004, mag. B. Vasle / (izšlo skupaj z DZ št. 4/2005)
- št. 4. Vpliv cene nafte na inflacijo, M. Hafner / (izšlo skupaj z DZ št. 3/2005)
- št. 5. Učinki vstopa Slovenije v EU na gospodarska gibanja v letu 2004, uredila: mag. M. Bednaš. Avtorji prispevkov: B. Ferk, M. Hafner, S. Jurančič, J. Kondža, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, mag. G. Kovačič, T. Kraigher, mag. J. Markič, J. Povšnar, dr. M. Rojec, mag. B. Vasle / (izšlo skupaj z DZ št. 6/2005)
- št. 6. Izzivi makroekonomskih politik do prevzema evra, mag. B. Vasle, mag. M. Bednaš, dr. J. Šušteršič, dr. A. Kajzer / (izšlo skupaj z DZ št. 5/2005)
- št. 7. Analiza ekonomske upravičenosti začasne uvedbe vinjet v Sloveniji, J. Povšnar (nosilec), M. Ferjančič, J. Kušar / (izšlo skupaj z DZ št. 8/2005)
- št. 8. Analiza stroškov ob uvedbi dvojnega označevanja cen in pri prevzemu evra, M. Koprivnikar Šušteršič, mag. B. Vasle / (izšlo skupaj z DZ št. 7/2005)
- št. 9. Regije 2005 – izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah, J. Pečar
- št. 10. Srednjeročna in dolgoročna projekcija demografskega razvoja Slovenije in njegovih socialno-ekonomskih komponent, T. Kraigher
- št. 11. Dejavnosti slovenskega gospodarstva v luči poslovanja gospodarskih družb v letu 2004, Janez Kušar, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, mag. G. Kovačič, J. Povšnar, mag. A. Vidrih, E. Zver
- št. 12. Izhodišča za ciljni razvojni scenarij Strategije razvoja Slovenije, urednici: mag. M. Bednaš, dr. A. Kajzer
- št. 13. Analiza uspešnosti napovedi UMAR, M. Ferjančič
- št. 14. Pojem fleksibilnosti trga dela in stanje na trgu dela v Sloveniji, dr. A. Kajzer

Letnik XV, leto 2006

- št. 1. Ključni sektorji slovenskega gospodarstva: Kvantitativni in kvalitativni pristop s poudarkom na primeru predelovalnih dejavnosti, mag. G. Kovačič, dr. T. Jagrič
- št. 2. Does Exporting Boost Capital Investments? The Evidence from Slovenian Manufacturing Firms' Balance Sheets, M. Ferjančič, A. Burger
- št. 3. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2004, J.M. Novak
- št. 4. Podjetniška aktivnost in podjetniško okolje v Sloveniji, L. Žakelj
- št. 5. Spremembe na trgu dela v Sloveniji v obdobju 1995–2005, Uredila dr. A. Kajzer, avtorji prispevkov: A. Kajzer, T. Kraigher, S. Kovačič, G. Kovačič, F. Klužer, A. Brezigar Masten, T. Čelebič, D. Kidrič
- št. 6. Metodologija izračuna indeksa razvojne ogroženosti za obdobje od 2007 do 2013, J. Pečar, D. Kavaš
- št. 7. Metodološke značilnosti ankete o porabi gospodinjstev v Sloveniji in Evropski uniji, mag. A. Tršelič Selan

<p>Zbirka Delovni zvezki</p>	<p>7/2006: Metodološke značilnosti ankete o porabi gospodinjstev v Sloveniji in Evropski uniji, A. Tršelič Selan 6/2006: Metodologija izračuna indeksa razvojne ogroženosti za obdobje 2007 do 2013, J. Pečar, D. Kavaš 5/2006: Spremembe na trgu dela v Sloveniji v obdobju 1995–2005, uredila: A. Kajzer 4/2006: Podjetniška aktivnost in podjetniško okolje v Sloveniji, L. Žakelj 3/2006: Poslovanje gospodarskih družb v letu 2004, J.M. Novak 2/2006: Does Exporting Boost Capital Investments? The Evidence from Slovenian Manufacturing Firms' Balance Sheets; M. Ferjančič, A. Burger 1/2006: Ključni sektorji slovenskega gospodarstva: Kvantitativen in kvalitativen pristop s poudarkom na primeru predelovalnih dejavnosti, G. Kovačič, T. Jagrič</p> <hr/> <p>14/2005: Pojem fleksibilnosti trga dela in stanje na trgu dela v Sloveniji, A. Kajzer 13/2005: Analiza uspešnosti napovedi UMAR, M. Ferjančič 12/2005: Izhodišča za ciljni razvojni scenarij Strategije razvoja Slovenije, uredili: M. Bednaš, A. Kajzer 11/2005: Dejavnosti slovenskega gospodarstva v luči poslovanja gospodarskih družb v letu 2004, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, G. Kovačič, J. Kušar, J. Povšnar, A. Vidrih, E. Zver 10/2005: Srednjeročne in dolgoročne projekcije demografskega razvoja Slovenije in njegovih socialno ekonomskih komponent, T. Kraigher 9/2005: Regije 2005 – izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah, J. Pečar 8/2005: Analiza stroškov podjetij ob uvedbi dvojnega označevanja cen in pri prevzemu evra, M. Koprivnikar Šušteršič, B. Vasle 7/2005: Analiza ekonomske upravičenosti začasne uvedbe vinjet v Sloveniji, J. Povšnar, M. Ferjančič, J. Kušar 6/2005: Izzivi makroekonomski politik do prevzema evra, B. Vasle, M. Bednaš, J. Šušteršič, A. Kajzer 5/2005: Učinki vstopa Slovenije v EU na gospodarska gibanja v letu 2004, Uredila: M. Bednaš. Avtorji prispevkov: B. Ferk, M. Hafner, S. Jurančič, J. Kondža, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, G. Kovačič, T. Kraigher, J. Markič, J. Povšnar, M. Rojec, B. Vasle 4/2005: Vpliv cene nafte na inflacijo, M. Hafner 3/2005: Regulirane cene v Sloveniji 1992–2004, B. Vasle 2/2005: Značilnosti finančnih ukrepov industrijske politike v Sloveniji, A. Murn 1/2005: Poslovanje gospodarskih družb v letu 2003, J.M. Novak</p>
<p>Pomladansko / Jesensko poročilo</p>	<p>Pomladansko poročilo 2006 Jesensko poročilo 2005</p>
<p>Zbirka Analize, raziskave in razvoj</p>	<p>Strategija razvoja Slovenije (SRS 2006–2013), 2005 Poročilo o razvoju 2006, 2006 Slovenia – On the Way to the Information Society, 2004 Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU – povzetek Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2001–2006)</p>
<p>IB revija</p>	<p>IB revija 1-2/2006 VSEBINA: <i>Tomaž Čater:</i> Prepletanje osnov in oblik konkurenčne prednosti podjetja: Kritična ocena primernosti dosedanjih šol. <i>Miroslav Verbič:</i> Analiza izraženih preferenc kot pristop k ekonomskemu vrednotenju okoljskih vrednot ter naravne in kulturne dediščine. <i>Milan Vodopivec:</i> The Evolution and Determination of Slovenia's Wage Structure in the 1990s. <i>Jože P. Damijan, Andreja Jaklič, Matija Rojec:</i> Vpliv zunanjih prelivanj znanja na inovativnost in produktivnost slovenskih podjetij.</p> <p>Posvet o enotni davčni stopnji (EDS) <i>Vito Tanzi:</i> The Economic Role of the State in the 21st Century. <i>Jože Mencinger:</i> Can a Flat Rate Tax Contribute to Growth and Welfare. <i>Andreas Peichl:</i> The Distributional Effects of a Flat Tax Reform in Germany - A Microsimulation Analysis. <i>Richard Murphy:</i> Flat Tax: Not as Simple as They'd Have You Think. <i>Ivo Vanasaun:</i> Experience of Flat Income Tax - the Estonian Case. <i>Ion Ghizdeanu, St. Fănel Videanu, Cristian Stănică, Daniela Plăvicheanu:</i> The Effects of Flat Tax in Romania. <i>Thomas Larsen:</i> A Flat Tax in Denmark? <i>Jean Tesche:</i> Direct Taxation in Southeastern Europe. <i>Alvin Rabushka:</i> A Flat Tax for Slovenia. <i>Tomaž Cajner, Jan Grobovšek, Damjan Kozamernik:</i> Welfare and Efficiency Effects of Alternative Tax Reforms in Slovenia. <i>Gonzalo C. Capriolo:</i> Proportional ("Flat") Personal Income Tax Rate and Competitiveness in Slovenia: Towards Understanding the Policy Issues and Policy Implications</p>

Naročilnica	*Naročilnica obsega en tiskani in en brezplačni izvod v e-verziji (publikacij, ki so na voljo v e-verziji). Vsak naslednji izvod v eni ali drugi verziji se obračuna dodatno. Pri naročilnici na izvod v e-verziji (brez tiskane verzije) imate 10 % popusta.				
Popusti	Na količino – po dogovoru (pri naročilu večjega števila izvodov ene publikacije do 25 %), za naročilo na več mesečnih zbirk (na dve zbirki 20 % in 25 % za naročilo na vsaj tri).				
Naročilo in informacije	UMAR, Gregorčičeva 27, 1000 Ljubljana; telefon 01-478-1043; fax 01-478-1070. Naročene publikacije in račun vam bomo poslali po pošti. E-pošta: publicistika.umar@gov.si ; za informacije o ostalih publikacijah se lahko obrnete na naš spletni naslov: http://www.gov.si/umar/public.php				
Obnavljanje	Naročilo se avtomatično obnavlja za naslednje leto.				
Odpoved	Odpoved naročilnice velja po izteku leta, za katero je bila obnovljena. Odpoved mora biti posredovana pisno, najkasneje do konca koledarskega leta.				
Naziv ustanove in ime kontak. osebe, oz. ime ter priimek naročnika in tel.št.					
Naslov naročnika				E-naslov	
ID za DDV	Zavezanec za DDV	<input type="checkbox"/> DA	<input type="checkbox"/> NE	Datum:	
Želim koristiti tudi naslednje brezplačne možnosti:					
prejemati brezplačen e-izvod publikacije na e-naslov (poleg izvoda, ki ga prejmem po navadni pošti)					<input type="checkbox"/>
prejemati geslo na svoj elektronski naslov (ob spremembi gesla)					<input type="checkbox"/>
prejemati obvestila o izdaji novih publikacij					<input type="checkbox"/>
Periodika			Vpišite število izvodov*		
	SIT	EUR	tiskani	e-izvod	
Ekonomsko ogledalo. 11 števil letno. Cena za en izvod 1.500 SIT / 6,26 EUR.	16.000	66,77			
Slovenian Economic Mirror. 11 števil letno. Cena za en izvod 1.500 SIT / 6,26 EUR.	16.000	66,77			
Pomladansko / Jesensko poročilo. Letna naročilnica za eno publikacijo 2.500 SIT / 10,43 EUR.	5.000	20,86			
Spring / Autumn Report. Letna naročilnica za eno publikacijo 3.500 SIT / 14,61 EUR.	7.000	29,21			
Poročilo o razvoju	3.000	12,52			
Development Report	3.000	12,52			
Zbirka Delovni zvezki (za posamezne teme se lahko obrnete na spletno stran oz. gornje naslove in tel. številke; cena po ceniku velja za en izvod).	2.200	9,18			
IB revija. Štiri številke letno. Enojna številka stane 3.000 SIT / 12,52 EUR, dvojna številka stane 4.000 SIT / 16,69 EUR.	10.000	41,73			
Info IMAD / UMAR Info. 1 izvod brezplačno. Koristne informacije o UMAR. Slovensko, angleško.					
V primeru, da ne naročate celotne zbirke, vpišite izbrano publikacijo:					
Knjižne izdaje			Vpišite število izvodov*		
	SIT	EUR	tiskani	e-izvod	
Strategija razvoja Slovenije (SRS 2006–2013)	1.500	6,26			
Slovenian's Development Strategy (SDS 2006–2013)	2.000	8,35			
M. Stare, R. Kmet Zupančič, M. Bučar: Slovenia – On the Way to the Information Society, 2004	4.600	19,20			
Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2002–2003 (knjiga in CD).	2.500	10,43			
Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2002–2003 (knjiga ali CD).	1.900	7,93			
Human Development Report Slovenia 2002–2003 (knjiga in CD).	5.000	20,86			
Human Development Report Slovenia 2002–2003 (knjiga ali CD).	4.300	17,94			
Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2000–2006) – povzetek	1.000	4,17			
Slovenija in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU – summary	1.500	6,26			
Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2000–2006)	3.500	14,61			
Slovenija in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU	7.000	29,21			
B. Radej, A. Pirč Velkavrh, L. Globevnik: Indikatorji o okolju in razvoju/Indicators on environment and development, 1999	1.880	7,85		/	
J. Seljak: Kazalec uravnoveženega razvoja / Sustainable Development Indicators, 2001	3.000	12,52		/	
Matija Rojec: Prestrukturiranje z neposrednimi tujimi investicijami: Slovenija/Restructuring with foreign direct investment: The Case of Slovenia, 1998.	2.000	8,35		/	
Za ostale knjižne izdaje se lahko obrnete na spletno stran oz. gornje naslove in tel. številke (vpišite izbrano knjižno izdajo):					
Cene v evrih so preračunane po centralnem paritetnem tečaju 1 evro = 239,640 SIT in so informativnega značaja.					
Davek	8,5-odstotni DDV ni vključen v ceni.				1. marec, 2006